Harry Potter Çılgınlığı





Dr. Ahmet ERTUĞRUL

Elveda Oblomov

-bir anlam(a) çabası-

Nihat DAĞLI

Nüfus kaydındaki bilgiler doğruysa, 1966 Mardin doğumlu. İlkokulu doğduğu yerde, ortaokulu Aşağıkonak Ortaokulu'nda okudu. Adana Borsa Lisesi'nden sonra yolu İzmir'e düştü. Burada yanlış bir tercihle yerleştiği Adalet Yüksek Okulu'na devam etti. 1989'da başlayan memurluğu 1993'te kendi isteğiyle bitti. Yayınevlerinde, dergilerde çalıştı. Gazete ve dergilere yazdı, yazıyor. *İzdüşümler; Bu Kavga Kimin; İnsanı Kitaba Çağırmak; Hiçkimseye Mektuplar; Hiç, Yoktan İyidir*, *Elveda Oblomov* ve *Çıkar Sokak* kitaplarının yazarı. *Küçük Prens*'i seviyor.

ELVEDA OBLOMOV

-bir anlam(a) çabası-

Nihat DAĞLI



ELVEDA OBLOMOV

Editör
Ahmet ÖZDEMİR

Mizanpaj
Murat DOĞAN

ISBN
975-7388-80-7

Yayın Numarası
67

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Eylül 2005

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Kaynak Kitaplığı
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88   Faks: (0216) 318 52 20
www.kaynakkitapligi.com

İçindekiler

Dışarıdan bakınca aşkın benden doğduğu görülmektedir
Ancak sen de biliyorsun ki, gerçekten beni doğuran aşktır.

–Mevlana

Önsöz

Bir kez daha kalbimi açıyorum. Orda konuklanan, yaşanan ne ise onlar var bu kitapta. Uzayıp giden yolculuğumun son bir iki yılının sözlerini bırakıyorum ortalığa.

Oblomov... İvan Gonçarov'un önemli romanı. Aynı zamanda roman kahramanının da ismi…

Bir roman kahramanına elveda çekilir mi, ve bu elveda niye bir kitaba isim olsun?

Oblomov, kahramanı olduğu romanın sayfalarında yaşamıyor sadece; etrafımızda akıp giden hayatın içinde de geziniyor. Hayatı algılayış biçimlerinden biri de 'oblomovluk'tur. Oblomov ya da oblomovluk, ikisi de hayata dair şeyler...

Oblomov, sahici bir problemi olmayan, elinin altındaki imkânları tüketerek yaşayan, cansıkıcı bir hayatın silik bir figürü... İnsanın hayat ve kendi varlığı üzerine düşünmesiyle birlikte tanıştığı kaygıdan uzak olduğu gibi, coşku ve hazzı da tanımıyor. Bir kumru gibi başını kanadının altına sokuyor ve öylece kalıyor. Tavan arasının izbeliğinde geçirdiği hayatı sırtında bir yük gibi taşıyor. İçinde ne yakıcı, ne de kurtarıcı hiçbir ateş yanmıyor. 'İçimdeki ateş, yakacak hiçbir şey bulamayınca kendi zindanını yaktı ve söndü' diyor. Bütünüyle sönmüş bir hayatın kahramanı o; yıpranmış bir elbise gibi duruyor orda.

Zaman zaman biz de ona benziyor, 'oblomovluk' denen insanlık durumunun içine düşüyoruz. Bizi yaşatan heyecandan, üzerinde durduğumuz zeminden, yaslandığımız ve ondan beslendiğimiz anlamdan uzaklaşıveriyoruz. Hayatımız kâbusa dönüyor. 'Bitti,' diyoruz, 'her şey bitti!' Oysa biten bir şey yok. Heyecanımızı, üzerinde yaşadığımız zemini, hayatta bulunuşumuzu anlamlandıran yolculuğu yarıda bırakmış olmamızdır, hayatı bizim için kâbusa dönüştüren. Bizi hayata ilikleyen aşkı yitirmişizdir. Aşk olmayınca, hayatın yakasından düşüveriyoruz. Hayatta hiçbir şeyin karşılığı olarak gelmeyince, var da olamıyoruz.

Var olmak ve var kalmak kaygısından beslenen biri, bu kitabın yazarı. Oblomov'u anlayarak, onu anlamaya çalışarak, ama onun gibi yaşamayarak yaşıyor. İnsanı yaşatan o muhteşem duygunun, aşkın üst başlığı altına sığınıyor. Bu kitapta, aşk olmaktan, hayatı bir aşk yürüyüşüne dönüştürmekten bahsediyor. 'Aşk olsun,' diyor... Her zaman...

Nihat Dağlı
İzmir - 2002

Aşk şeriatinde bir yerde konaklamak haramdır. Huzursuzluk, perişanlık, tufan, deniz aşk için helâl, fakat bir sahilde oturup dinlenmek haramdır.

–Muhammed İkbal

Elveda Oblomov!

'Biliyor musun Andrey, benim içimde ne yakıcı, ne de kurtarıcı hiçbir ateş yanmadı. Hayatımda hiçbir zaman başkalarınki gibi gittikçe renklenen, parlak bir güne çevrilen bir sabah olmadı; bir sabah ki yakıcı öğlesi geçtikten sonra yavaş yavaş solsun ve kendiliğinden akşama karışsın. Hayır, benim hayatım, sönmüş başladı. Tuhaf, fakat böyle. (...) Doğrusu; ben yıpranmış bir elbise gibiyim; sebebi de ne iklim, ne de iş yorgunluğu. On iki yıldır içimdeki ateş, yakacak hiçbir şey bulamayınca kapalı kaldı, kendi zindanını yaktı ve söndü. On iki yıl geçti, sevgili Andrey; artık bu uykudan uyanmak isteğini bile duymaz oldum.'

Oblomov, İvan Gonçarov

Yağmura yakalanmış biri gibiyim. Üstüm başım yorgunluk... Bütün bir coğrafyaya isabet etmiş bunalmışlığın kıyısında dolaşıyor adımlarım.

Oblomov'u okuyorum; köylülerin hazırlayacağı ekmeği yemek için büyütüldüğünden, ekmeğini kendi kazanan insanlar arasında ne yapacağını şaşıran, dışarıda olanca hızıyla sürüp giden hayata yetişememenin sıkıntısını yaşayan Oblomov'a biraz benzerliğim canımı sıkıyor.

Oblomov bildiğiniz gibi değil; kendisini seven, ondan yeni bir insan çıkarmayı kafasına koyan Olga'ya sonunda şunu dedirtiyor:

'*Olan bir Oblomov'u değil olacak bir Oblomov'u sevdim. Sen iyisin, dürüst bir insansın İlya. Duygulusun. Ama bir kumru gibi. Başını kanadının altına sokuyor ve öylece kalıyorsun. Bütün hayatını tavan arasında ötmekle geçirebilirsin. Ama ben öyle değilim. Bu kadarı bana yetmez. Ben başka şeyler istiyorum. Ama nedir bu şeyler bilmiyorum. Sense bana neyi aradığımı söyleyemezsin. İstediğim şefkat değil ki benim... Onu herkes verebilir...*'

...

'Ben bu muyum?' diyorum.

Bilge birisi cevap veriyor:

'*Ne yaparsan osun. Kendini yaptıklarınla yapacaksın. İlk adım sormandı; şimdi cevap vere vere yürüyeceksin.*'

Oblomov beni sıkıyorsa, yaşanan trajikomik şeyler çekip gitme duygusunu geliştiriyorsa bende ve bunalmışlığın kıyısına yanaştığım bir durumda 'ben bu muyum?' diyorsam, şairin sözünü dinlemek düşüyor bana:

'*Kalb ritimlerinin altına düşen hayattan ve yeniliğe kapılarını kapatmış düşüncelerden çık git!*'

Çekip gitmezsem, uzakların ayartıcı sesinde gizlenen belirsizlikten çekinirsem ve her köşesini bildiğim tanıdık mekânların rehavetine kapılırsam, biliyorum ki Oblomov'a dönüşeceğim. Zaman, kayaların üzerinden sıçrayarak ve ovalarda kavisler çizerek yoluna devam eden bir ırmak gibi akıp gidecek üzerimden. Bu ırmağın ortasına düşmüş, orada batıp kalmış bir kaya parçası gibi olacağım. Zaman dalgaları yüzümde yosunlar oluşturacak; burnum kapanacak, gözlerim örtülecek, körelecek ve boğulacağım...

Uzakların, şairin çağrısını dinliyorum. Oblomov'un odaları ağ bağlamış evinden, içinde hiçbir heyecanı barındırmayan hayatından uzaklaşıyorum. Her gün biraz daha insanı köşeye kıstıran, biraz daha hayatın boğazını sıkan ortamı arkama alıyorum.

'El alan, el aldığı şeye dönüşür' derler. Yüzümü şiire çevirerek, el alıyorum ondan:

'Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında,
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
(...)
Kara gökler kül rengi bulutlara kapanık;
Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;
Biri benim, biri de serseri kaldırımlar.'

Denizi bir yanıma alarak yürüyorum. Yorgun düşen dünya; yüreği genişletecek tek bir sözü kalmamış, insana yeni şeyler işaretlemeyen ve onu taze heyecanlara kışkırtmayan gündemler; sığlığın dolayımında yaşayan içi geçmiş sevgililer; tekrara kilitlenen birliktelikler geride kalıyor.

Unutmam gereken ne çok şey biriktirmişim!

Her adımımda bir şey düşüyor yakamdan, hafifliyorum. Şimdi biraz daha uzağım Oblomov'dan. Denize düşen yağmur; karşı kıyıdan çıkıp, yakınından geçtiğim iskeleye yanaşan vapur; önümde hafif koşu yapan hanımefendi; bir bir yanan kent ışıkları; az sonra varacağım, şiire ayarlı mekân.. heyecan katıyor bana.

Yürümek, çok daha yürümek istiyor canım... Bu akşam, şu an, içime doluşan bunca ses kalb ritimlerime paralel akıyor. Çalınan müziğe; okunan şiirlere; konuşulan, önemine vurgu yapılan duyarlığa asılı kalıyor kalbim.

Geçen zamanı, yaşanan onca acıyı, kendimi unutuyorum. Bir dağ çiçeği gibi kimse görmeden serpiliyorum. Kulağımın dibinde konuşan şiirle aşka dönüşüyorum:

'Dünyada sevilmiş ve seven nâfile bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.
Bir çok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Bir çok seneler geçti; dönen yok seferinden.'

Taze seslerin şakıdığı bu yerde, el değmemiş suların kenarında hikâyeler, ne hikâyeler dinliyorum.

Baştan çıkarıcım

Oblomov'luktan şiir ülkeye... Uzun bir yolculuk benimkisi... Bir yerden başka bir yere gitmek gibi olmadı bu, bir hayat doğurdu. Beni...

Neyin yedeğinde gerçekleşti(m)?

Kışkırtan, heyecanlandıran, hep daha ilerisini işaretleyen şey neydi?

Soruların cevabı.. o da ayrı bir hikaye...

Gemileri yakmıştım.

Nereden geldiğim, neleri arkama aldığım belliydi. Ama nasıl bir geleceğe açıldığımı, adımlamaya başladığım yolun beni nereye götürdüğünü, karşıma neyi ve neleri çıkaracağını bilmiyordum.

Ardıma dönüp bakmam da anlamsızdı.

Doğduğum, büyüdüğüm yerler; beni doğuran, hayatımın ilk dönemlerinde üzerime eğilen yüzlerden okunan onca şey geride kalmıştı. Belki de yüreğimi ferahlatacak sözler, o an yaslanabileceğim bir duvara tuğla olabilecek malzeme olmaktan çıkmışlardı.

Çıkıp geldiğim yerden sesler ulaşmıyordu bana. Kulağımın dibinde duyulan seslere ise yabancıydım; her bir şey, oradaki yabancılığıma işaret ediyor, eğreti duruşumun altını çiziyordu.

Berbat bir durumdaydım. O güne kadar duyduğum onca ses ve tanım, yaşadıklarımı karşılamıyordu; tarihim bana sığınak olamıyordu.

Baştan çıkarıcımla nasıl karşılaştım, bilmiyorum. Kıyısına bırakıldığım boşluğun beni içine çekmeye başladığı sıralarda elime tutuşturulan bir dal olmuştu, bunu hatırlıyorum. Beni yutmak üzere ağzını açmış karanlığın içinden başını çıkaran bir aydınlık gibiydi, ona doğru yönelmiştim. Kaba gerçekliğin gürültüsünde duyulmayan ve çoğu zaman önemsenmeyen anlamın müziğiyle ayartılmıştım.

Sıra sıra kelimeler, sayfa sayfa hikâyeler, satır aralarından duyulan yüzlerce ses beni cezbetmişti.

Dostoyevski'nin, Tolstoy'un, Balzac'ın, Said Nursi'nin, Herman Hesse'nin, İbn Hazm'ın, Şeyh Sadi'nin, Homeros'un, Attar'ın... şefliğinde icra edilen müzik şölenleriyle baştan çıkarılmıştım.

Alyoşa, Raskolnikov, Hay b. Yakzan, Zerdüşt, Simurg, Bozkırkurdu, Monna Rosa... yakın olduğum şeylerdi.

Bir yolculuktu benimkisi; okunan her kitap, sesi duyulan her yazar, sayfalarda tanışılan her kahraman yol aldırıyordu bana.

O kadar şey, o kadar yeni şey yaşanıyordu ki önümde, hep yeni bir şey oluyordum.

Sorular, cevaplar, aşklar, hüzünler, birbirine karşıt durumların iç içe geçişlerinde yaşanan trajediler...

Kierkegaard'ın baştan çıkarıcısı Johannes'ti benim için o; ona tutulmuştum. Ancak Cordelia gibi değildi; düşüncem, evim, tarihim, sevdiklerim bana zindan olmuyordu.

İlk başta ben vardım yalnızca; naif, test edilmeyen duyarlıkların oluşturduğu kırılgan bir dünya...

Onunla bir başka dünyaya yürüdüm, yeni kalplere dokundum. İçime sesler doluştu; renklerin yan yana gelişinde oluşan kuşağın içinde kaldım. Çapraz renk ve seslerin kışkırtıcılığında taze yollar açıldı önümde.

Yürüdüm...

Yine yürüdüm...

Bir daha yürüdüm...

Tadı damağımda lezzetler tattım.. çıldırtıcı hazlar ve aşklar yaşadım.. yürek burkan acılar çektim.. içinden yıllar, asırlar geçen yaşanmışlıklar tanıdım.. şuh ve alımlı soruların ardına düştüm.. karanlıkların içinden yürüyerek mahzenlere, oradan da aydınlığa çıktım...

Çok sesler duydum; mutlu ve bitkin...

Çok insanlar tanıdım; dingin ve yorgun...

Çok yerler gördüm; mamur ve harap...

...

Şimdi buradayım!...

Acı çeken, tarife gelmez mutluluklar yaşayan diri bir kalple aşkça yaşıyorum. Hayatın onca cilvesi ve sadmesine karşı, bir baştan çıkışla, yitik aşkın izinde yaptığım aşk yürüyüşünün birikimine yaslanarak ayakta duruyorum.

Hisseden bir kalbim, düşüşlerimde elimden tutan diri bir vicdanım var.

İçimde uçuşan kelimelerin kanat sesleriyle uyanıyorum gün ve mevsimlere...

Hepsi senin sayende oldu ey baştan çıkarıcım!

Sana bin teşekkür...

Alkış sana, minnet sana ey kitap!...

Yitik aşkın izinde

Dorukta uyanır insan gün ışığına

Sadık Yalsızuçanlar

Yüreğe giden yolları ve patikaları dikenliklere çeviren çağın çocuklarına varmak adına yalnızlaşıyor, beşinci mevsimlerin düşüne karışıyorum.

Göğünde yıldız olmayan gecelerin içinden kopup gelen seslere, zor bir yerden cevaplar veriyorum: Onca kirliliğe, gürültüye, yabancılaşmaya, incelmiş duygulara ketum kalan 'şekil'lere rağmen, kalbin göğü altında ve çekim alanında yaşayan gönüllerle söyleşmek için...

Asûde bir adanın kıyılarında soluklanmak, kalbin çekim alanında kalmak ve yaşanılası bir hayat için...

Kendim için...

Onlar için...

...

Bir annenin sarılışındaki şefkate, sıcaklığa, kendinden vazgeçişe yabancı bir tavrı geliştiren değişimin içinden çok şey geçti.

Kabarık bir liste var elimizde.

Yitiklerin sonrasında oluşan boşluk bizi içine çekiyor.

Düşüyor ve yara alıyoruz.

Üzerimizdeki çatıların altında; geçip gittiğimiz sokaklarda; yıldızsız gecelerin içinde; şurada burada, boşluk duygusu sarıyor bizi.

Acı çekiyoruz.

Kalabalıkların elma şekerleri ağzımızın tadını bozuyor.

Kitlenin diline sırtlarımızı dönüp yürüyoruz.

Yoldayız!

Acı çektiğimiz için, 'enformatik cehalet'i çoğaltan yaygın iletişim diline yabancılaştığımız için, kendi dilimizle konuşmak adına yoldayız...

Yitik aşkın izinde bir aşk yürüyüşü yapıyoruz.

Çok şey kalıyor bize bu yürüyüşten.

...

Uygun adım marş yürüyen kimliksizliğe alışma korkusuyla gerilen ve kendini ırgalayan sesleri seviyor ve alkışlıyoruz.

Bu sesi verenlere şunu diyoruz:

Burunlarından kıl aldırmayanların yanında, Kafdağı'nın ardı kadar kışkırtıcısınız.

Teknolojinin son ürünleriyle insanî duyarlılığı kemiren sömürgen dile ve kimliklere eklemlenmeyişiniz az şey mi sanki?!

Daha ne yapabilir(sin)iz ki?!

Toplumları 'iyi'ye ayarlamak; dünyayı estetikten öte bir şey olan 'güzel'in içine çekmek; insanları tümden kalpten yana dönüştürmek, yapabileceğimiz bir şey mi?

...

Akıntıya kapılmamak adına direnç gerekiyor; akıntıya karşı kürek çekmek durumundayız.

Akıntının yönünü değiştirmeyebiliriz. Fakat ancak bu şekilde davranmakla akıntıyı kabullenmekten kurtuluruz; en azından akıntıya alışmayız.

Marcel Proust, yedi ciltlik romanında kayıp zamanın izinde yürür. Yolculuk boyunca, heyecandan heyecana sürüklenirsiniz Proust'la birlikte.

Biz ise 'yitik aşk'ın izinde yolculuk yapıyoruz. Çünkü akıntı aşka ters istikamette akıyor şimdi. Birçok şey gibi aşk da bir yitik! Ya da şöyle; aşkı bulmadık ki kaybetmiş olalım?!

Her neyse; aşkın açlığını çekiyor, sırrına ermek istiyoruz.

Aşka dair dile yabancı bir çağın çocukları başka ne yapsın?

Biz ne yapalım?

Güvenli bir sığınak arayışı içindeyken; 'Aşk imiş her ne varsa bu âlemde / İlim bir kıyl u kal imiş' diyen kalbin sesini duyuyor, bu sese yürümekten kendimizi alıkoyamıyoruz. Sonu belirsiz bir yolculuğa çıkan Simurg'un* merak ve heyecanı içindeyiz

---

* Simurg, efsanenin büyülü kuşu. Kafdağı'nda yaşıyor. Öbür adı Anka. Simurg aynı zamanda, Farsça'da 'otuz kuş' anlamına geliyor. Anlatıya göre: Simurg'u aramak için yollara düşen kuşlardan, güçlükleri aşabilen otuz tanesi, Kafdağı'na vardıklarında Simurg'u bulamazlar. Oysa bir de geri dönüp bakarlar ki Simurg kendileriymiş.

Ay ışığında fısıltı

Adına zaman denen, aslında ortalığa saçılan 'an'lardan başka bir şey olmayan, ama yine de künhüne vakıf olamadığımız kuşatıcılıkta, nazlı, naif, kırılgan kelebekler gibiyiz. Bir andan diğerine uçup duruyoruz; birinden kalkıyor, birine konuyoruz.

Kalkış ve konuşlarımız da 'an'da gerçekleşiyor. Akan nehrin yüzeyine bırakılmış gül veya ağaçların birinden kopmuş yalnız bir dal gibi suyun hallerini yaşıyoruz. Bazen sakin, bazen dalgalı; zaman zaman yukarılardan aşağılara dökülen; yer yer ovaların genişliğinde kollara ayrılan, bölünen, sonra iki dağın arasında tekrar birleşen bir ırmak gibiyiz. Dağlardan dökülerek, taşların üzerinden sekerek, toprakları içine katarak, kasabaları ikiye bölerek, şehirlerin dibinden geçerek denizlere karışıyoruz. Erimiş kar sularıyla çoğalıyor, çöllerin kalbine doğru akışlarla azalıyoruz.

Belirlenmiş sürede hep yaşadığımız gerçekse eğer, 'an'dan kurtulmuyoruz demektir. Bir 'an'dan sıyrılıp diğerinin kapısını aralarken bir boşluktan geçmiyoruz. Çünkü zaman dediğimiz şey 'an'dan ibarettir.

Birbirinden kopuk 'an'lar yoksa da, 'an' içinde yaşanan birbirinden faklı 'ben'lerden bahsedilebilir. Öyle ya; sevinçli, hüzünlü, mutlu, mutsuz hallerimiz oluyor. Hayat sanki bazen kır çiçeklerinden yayılan kokularla yumuşuyor, bazen de dünyanın şurasında burasında ezilen, hakları gasbedilen, mağdur insanların yaşa-

dıklarıyla hapishaneye dönüşüyor. 'İyi' olduğumuz bir 'an'da, birden bakıyoruz, baştan aşağı 'kötü' kesilmişiz. Belki de hallerimizdeki bu farklılık, bu gel-gitler sebebiyle 'anlar'dan bahseder oluyoruz.

Velhasıl, hayatımızda çok önemli bir yer ediniyor an veya anlar... Hatta diyebiliriz ki, hayatımız 'an'dan başka bir şey değildir. 'An' içinde hayata karışıyor, hayatı yitirişimiz yine 'an'da gerçekleşiyor.

Hayat dediğimiz ne ki? Doğuşumuza zemin olan 'an' ile yaşadığımız son 'an' arasındaki 'anlar'ın toplamı değil mi? Hayata dair ne biliyoruz, neyi hatırlıyoruz?

Elbette ki çok şey... Ancak bunların hepsi kısa şeylerden oluşuyor; 'an'ın içine sığan, kendimize, ailemize, dostlarımıza dair yaşanmışlıklardır bunlar. 'Bir yaz günüydü...' diyerek anlatılmaya başlanan o çok hatıra, 'gün'den çok, 'an'ı akla getiriyor. Pavese'nin *Yaşama Uğraşı*'nda geçiyordu, 'günleri değil, anları hatırlıyoruz' diye...

Öyle değil mi? Hani yaşı yetmişlere gelmiş ihtiyarlara, 'Söyle beyamca! Hayat için ne düşünüyorsunuz? Yaşadığınız onca şeyden sonra hayatı nasıl değerlendiriyorsunuz?' dediğinizde, cevapları çok net olur: 'Hayat çok kısa evladım, çok kısa... Daha dün gibi hatırlıyorum... Neler yapmayı düşünmemiştim ki? Ama ne yazık ki, düşündüklerimi hayatıma sığdıramadım. Birkaç hatıra kaldı geriye sadece, birkaç anı...'

Bütün mesele bu... Varoluşumuz üzerinde yoğunlaştığımızda duyumsadığımız acılar, adı geçen 'hiçlik şarkılar', kaygılı duruşumuz; arzuladığımız çok şeyi, sahip olduğumuz çok kısa bir vakitte gerçekleştirmememizden doğuyor.

Kierkegaard ne diyordu, hatırlayalım: '*İnsan, sonsuzluk ile sonlunun, geçici ile kalıcının, özgürlük ile zorunluluğun bir sen-*

tezidir, kısaca bir sentezdir. (...) Varoluşun özü, sonsuzluk özlemiyle yanan insanın sonluluk çırpınışıdır.'

Elimizde sadece 'an' var, hayat orda kımıldar. Bütün bir yaşanmışlık, 'an'a gölgesini düşürerek insan yüreğine çentik atar. Acılar, hüzünler, sevinçler, 'ay ışığında büyüyen fısıltılar'a dönüşür. 'An'lar biteviye birikir, hayat olur. İnsanın şiir hali, yani çocukluk... Serüvenler... Sevdalar... Hayal kırıklıkları... Yaş otuz beş... Ve sonrası...

Unutulamayan 'an'ların hikâyeleri yazılır bir zaman sonra. Ressam, mimar, müzisyen, yazar, 'an'ı zamanaşımından kurtarmak çabası içinde olan sanatçı, bir anlamda hayat(ın)a sahip çıkar; kısalık ve geçicilikte sonsuzluğa bakışlar fırlatır; böylelikle üzerine, sonsuzluğun gölgesini düşürür.

Ne ilginçtir, hepsi, o çok kısa 'an'da oluyor.

Bir ateş yakmak

Bir dağ başındasınız. Gece. Her yer karanlık. Rüzgâr içinden geçtiği ağaçları sarsıyor, bir ıslık çalarak yanıbaşınızdan geçiyor. Anlam veremediğiniz sesler duyuyorsunuz. Önünüz-arkanız, sağınız-solunuz bütünüyle belirsiz, hiçbir şeyi seçemiyorsunuz. Yıldızlar ve sonsuzluk gökyüzünde uzanıp gidiyor. Yerde karanlık, gökte ise ışık ve sonsuzluk... 'Ben ve karanlık, ben ve sonsuzluk' diyorsunuz. Sonuçlanmayan cümleler dökülüyor dudaklarınızdan.

Zihninizde sorular gezinmeye başlıyor. Neyim ben? Burası neresi? Niçin buradayım? Ne yapacağım, ne yapmam gerekiyor şimdi? Benim gibi başkaları da var mı buralarda?

Sorular çoğalıyor, karanlık koyulaşıyor, rüzgârın sesi yükseliyor... Hiçbir yere gidemiyorsunuz, daha doğrusu gidebileceğiniz bir yer yok. Hiçbir şey bilmediğiniz için yön duygusu diye bir şey de bilmiyorsunuz. Cevapsız sorular sizi korkunun içine bırakıyor. Hızını arttıran rüzgârla üşümeye başlıyorsunuz. Bilinmeyen bir yere bırakılan ve her şeyden habersiz bir çocuk gibi hissediyorsunuz kendinizi; her şey sizin için bir soru oluyor.

Bir ateş yakıyorsunuz; bir muamma olan bu dağ başındaki varlığınıza bir işaret olsun istiyorsunuz. El yordamıyla topladığınız çalı çırpıyla yaktığınız ateşten bir alev yükseliyor. Hafiften bir aydınlık oluşuyor etrafta; otlar, bir iki ağaç, birkaç kaya parçası

görünüyor. Ayaklarınızın bir zemine bastığını, birçok şeyle birlikte olduğunuzu görüyor, derinden varlığınızı hissediyorsunuz.

Ses veriyorsunuz, ışık gönderiyorsunuz karşı dağlara; 'varım!' diyorsunuz. Daha fazla aydınlık, daha fazla görünürlük için sağa sola bakıyor, yürüyorsunuz; ateşinize güç verecek şeyler toplamak yaşam tarzınız oluyor.

Ateş varlığınıza en büyük işarettir orda; ateşten yükselen alevle gelen aydınlıkta sorularınız cevap buluyor. Isınıyor, ateşin aydınlığında yolculuklar yapıyor ve beslenmek için bir şeyler seçiyorsunuz.

Yaktığınız ateşle bir yerlere, birilerine yürümüş oluyorsunuz. Kalbiniz bir kalbe dokunuyor, ısınıyorsunuz. Birileri ateşinizi görüyor, ateşinizin etrafında yaptığınız yolculuklarda yükselttiğiniz sesleri duyuyor. Size doğru adımlar atılıyor, yolculuklar yapılıyor. Yalnızlığınız, size yönelen bakışlarla çözülmeye başlıyor.

Ateş büyüyor, etraf ısınıyor, ortalık aydınlanıyor. Sesiniz başka seslerle çoğalıyor; bir şarkı, bir türkü yükseliyor dağ başında. Uzaktan duyulan sesler, rüzgâr, karanlık, etrafınızı saran onca şey... hepsi, neşenizde bir fon olarak yerini alıyor.

Dağ başına bırakılan bir çocuk gibiyiz demiştim. Yazılan her yazı, yayımlanan her kitap da dağ başında yakılan bir ateştir. Sorduğumuz sorulara cevap bulmak; bilinmezi çözmek; oluşturulan aydınlıkta ve bulunan anlam içinde şarkı gibi, şiir gibi bir hayat yaşamak adına yazılar yazıyor, kitaplar yayımlıyoruz. En azından bu satırların yazarı böyle düşünüyor; yaslanabileceği bir dağ, anlamı olan bir hayat için yazıyor ve yayımlıyor.

Bir hikâyeniz var mı?

Yazı evreninde dolaşmaya başladığım günlerde, bir yerlerde karşıma Çetin Altan çıkmıştı. O günden bu yana hiç unutmadığım sözü söylemişti bana: *Enseyi karartmayın!...*

Buna benzer şeyler söylüyor bu kalem:

Yüreğinize sahip çıkın!

Sığ ve cimri bir hayatın içine doğduğumuz söyleniyor.

Doğru değil bu, hayat çok cömert. Hüzün ve sevinçleri bol keseden dağıtıyor. Her gün, her an 'yeni' bakışlar fırlatıyor bize.

Çoktan yürüdüğümüz yolun uzantısında ve dönemeçlerinde karşımıza ne çok şey çıkıyor.

Yükünü alan vapur yüklendiği yüzlerce hikâyeyle bir başka iskeleye yüzünü çeviriyor. Martıların kanatlarından düşen ses, hafif dalgalı denize düşüyor. Gözlerimize, yabancısı olduğumuz yüzler aksediyor.

Hayat çok cömert; ihtiyaç sahiplerine elindekini kaygısızca dağıtan iyi bazı insanlar gibi, kendisinde varolanları üzerimize saçıyor.

Hayata cimri diyenler, haksızlık ediyorlar.

Edindiği korkularla ve boğdurduğu gönlüyle hayata dokunan birinin dar penceresine, hayat bütün zenginliğiyle nasıl sığsın ki?

Dar alanlarda oynaşıp duranlar, bir ovanın genişliğinde, bir masalın sonsuzluğunda yolculuk yapamazlar. Sahip oldukları her şey, tutsağı oldukları yer kadardır; o kadar görür, bilir ve yaşarlar.

Yaşam biçimimizin yetersizliği, alabildiğince cezbedici imkânlara sahip hayatı elimizden kaçırtıyor. Gözlerimizin önünde akıp geçen çok şeyi, geçmiş zamanlardan beslenen derin uykularda mayışan gözlerle izliyoruz.

Bizi kıyıdan uzaklaştıran vapurun sağına soluna çarpan dalgalar, birkaç metre uzağımızda denize konup kalkan martılar, uzaklara dalıp giden yüzler.. hikâyeleriyle kalplerimize dokunmuyorlar.

Ne zamandan beridir, hiç şaşırmıyoruz. Yeni giysilerle tanıştırdığımız bedenimizde hapsettiğimiz gönlümüze taze haberler taşımıyor, kendimizi şiir kıvamındaki ürpertilere bırakmıyoruz.

Beslenmiyor, çoğalmıyor ve yenilenmiyoruz. Kolu-kanadı kırık alışkanlıklar, tekrar edile edile sökülmeye yüz tutmuş cümle kalıpları, üzerine düşen görüntüleri evirip çevirmekten vazgeçmiş yorgun gözler.. bizlerin birer gerçeği.

Gür bir hayata dönüşecek tohumu yüzeylerde çürütüyoruz, neden? Niçin çiçeklenmeye durmuyoruz? İçimizin yeşillenmesine mani olan basık yerlerde yaşamayı sürdürmenin anlamı ne? Dışarıya açılan kapılardan çıkmak, bilmediğimiz sokaklara girmek, hayatın karşımıza çıkardığı yüzlere doğru yürümek, yabancısı olduğumuz kalplere dokunmak, çokça hikâye dinlemek, niye mümkün olmasın?

Soralım kendimize...

Hayat sadece bizden, yaşadıklarımızdan mı ibaret? Farkında olmadığımız, gönül ve zihnimizde konuklanmadan yolculuğunu sürdüren başka heyecanlar yok mu? Aptallaştıran bir gündemin artıklarıyla yüreği karartmanın nasıl bir felaket olduğunu

biliyor muyuz? Yüzyıllar öncesinden bugüne, bizlere seslerini ulaştırabilen Homeros ve Mevlana hangi heyecanların yedeğinde yaşadılar? Hangi kâdim duyarlıktır ki, şairleri, bir kelebeğin kanadında aşka ve hüzne uyarıyor.

Bu sorular, bizleri, çok farklı çok renkli hayatları işaretleyen cevaplara götürecek. Soruların yedeğinde yapılacak bir yolculukta kendimizle yeniden karşılaşacağız. Çoktan unuttuğumuz, büyüklüğümüzün sisi altında sesi kısılan çocukluğumuz seslenecek bize, unuttuğumuz sorular soracak. Uyanık bir merakla ve diri kalple eğileceğiz hayata o zaman. Hayat, derinliğinde sakladığı masalı fısıldar kulağımıza. Uçan halılara biner, burnu büyüyen insanlar görürüz. Yüzümüz bir hikâye antolojisine döner. Kalbimiz binbir duygunun yeşerdiği geniş bir ovaya bürünür.

Bunları niçin yazıyorum?

Gelip gelip gözlerime konan, meraklandıran, kalbime dokunan sevgili yoldaş! Bir yolcuyum ben; karşısına çıkan her şeyle tanış olmak, kalbini onlara açmak, hikâyelerini dinlemek isteyen geçmiş zaman yolcuları gibi, 'yaban'lığımı sürdürerek yaşıyorum. Evcilleşmedim hâlâ... Uzak yerlere, el değmemiş ormanlara, kapağı açılmamış hikâyelere uçup duruyorum.

***

Bir hikâyeniz var mı?

Başlığa çıkardığım bu soruya yakın bir zaman önce bir cevap geldi.

Muhatabım şu veya bu değildi. Diri bir vicdanla hayata dokunan herkes sorunun muhatabıydı.

Ben dahil...

Çok geçmeden adresime gelen hikâye şuydu:

"...

Deniz seviyesinden çok yükseklerde... Gökyüzüne bolca serpilmiş fenerler vardır oralarda; uzansanız dokunacak gibi olursunuz... Sarı dağ çiçeklerinin kokusunu duyarsınız... Keskin oksijen ciğerlerinize öyle bir dolar ki, yaşamak solda sıfır kalır...

Onca insan, hiç tanımadıkları yüzleri görür ve geçer... Her insan elbet ayrı bir hikâye ve her hikâyenin ayrı birer kahramanı var... Benim hikâyem mi? Kendi hikâyemi anlatabilecek kadar objektif olabilir miyim ki?

Sevgili dostum; söylemeliyim ki bir şair müsveddesi olarak, şairler objektif olamazlar... Hikâye benim hikâyem olur ama öylesi bir düş gücü katılır ki satırlara, ya da kendi inandıklarımı yazarım olanlardan ziyade...

Yağmur, nasıl anlatılır? Yahut rüzgârın kavak ağacına derlediği türkü? Ben bunları şüphesiz ruhumun süzgecinden geçirip öyle anlatacağım...

Sıradan bir hikâye diyelim... Hayat denen bu cömert dosta, yetmemekten korkan bir şair müsveddesi... Bir insan çırağı... Bir hiç olabilir miyim Neyzen Tevfik gibi?

Hiç olmak, var olmaktır azizim! Hiçliğimi bildiğimde, erdeme kavuşacağım... Kendimi bildiğim zaman, insan kimdir anlayacağım.

Benim hikâyem mi? Yalnızca birkaç satır... Nefes almak... Baktığını görebilmek... Ve sevmeyi becerebilmek... Dahası? Dahası var elbet, lakin yaşayacağız...

Şair, umutsuz ve mutsuz adamdır. Bir nebze de olsa acıya çalıyor bu hikâye... Dil yakıyor... Göz sulanıyor... Niye mi? Aşk, acı bir şerbettir çoğu zaman... Kimi zaman tatlıdır öylesine; kanatlandırıp o yitik cennete taşır o vakit.

Meşe ağaçlarının kokusu vurur ciğerlerime, orman toprağının yumuşaklığı, serinliği dokunur tenime...

Aşk acıdır dostum ve en az hayat kadar da cömerttir... Ölçmeden verir, peştamal dolusu kalp ağrısını. Ve dostum bu öylesi bir acıdır ki, kimi zaman mutlu kılar, kimi zaman perişan...

Ve peştamalımdakileri boşaltırım gökyüzüne... Bir bir yanar sönerler; ben de yanar sönerim onlarla, her defasında sönmemek umuduyla... Yıldız olup selam götürmek için sevgiliye... Yıldız olup, mısra olmak için şairin defterinde... Yıldız olup, ...

Evet, dostum; bir hikâye istiyordunuz... Yoksa katı gerçekleri mi tercih ederdiniz? Harp meydanlarını mı anlatmalıydım yoksa? Yaralıları, ölüleri mi tasvir etmeliydim cümlelerimde?

Hayır, bu hikâye değil bir çığlık olurdu o zaman. Çünkü o zaman görebilirdiniz, bahsini ettiğim yitik cennetin burnumda nasıl tüttüğünü, ama şu zincirin halkasından kurtulmanın ne zor olduğunu... O yüzden derin bir özlem çekmenin ne denli işlediğini iliklerime...

İşte hikâye bu... Özlemini çekerken yitik cennetin ve sevgilinin, yalnızlığın ne güzel, ne sessiz, ne sakin olduğunu duyumsadığım... Kendimle başbaşa kalmanın ve variyetimi satırlarda bulmanın hikâyesidir bu.

Benim hikâyem; satırlarını, düşlerime, imgelere buladığım hikâyem..."

–A. A.

Papatya falı

Bir çiçek duruyordu, orda, bir yerde,
Bir yanlışı düzeltircesine açmış;
Gelmiş tâ ağzımın kenarında
Konuşur durur.

Cemal Süreyya

Bugün martın üçü... Yağmurlar, çok kısa bir süre sonra ovaları basacak papatyaların çılgın sarı beyazları için yukarıdan kopup geliyor. Öğleden önce pencereleri hırçınlıkla döven yağmur şimdi dindi! Havada, nisanın sesi var.

Kadifekale (kadife kale) sisin içinde. Bu satırların yazarı da kayıplarda. Çok şeyin orta yerinde zorlukla yol bulup bu yazıyı yazabiliyor.

Bilinmedik ovalarda başını çıkaran börtü-böceğin üzerine yağmur düşerken yazıyorum. Her cümle ile birlikte hafiflik biraz daha sarıyor beni. Beyaz sayfada kayan kalemimin ardına düşüyor, kara kışın zemherilerinden nisana kaçıyorum. Her kelime düşen bir yağmur damlası oluyor; yumuşayan toprağın içinde patlayan ve çiçeğe duran tomurcuğun sevinciyle çığırıyor.

Uzaklardan, elektronik posta adresime notlar gönderen Serdar'a bunu anlatamıyorum. 'Ne biçim adamsın sen? Kaç gündür yazıyorum, niye cevap yazmıyorsun?' serzenişiyle karşılaşıyo-

rum. Geliştirdiği akıl almaz rahata rağmen teknolojiye mesafeli durmayı tercih eden birine yazdığını biliyor ama gel gör ki, serzenişlerinden vazgeçmiyor.

Ve Haydar tabi ki...

Geçenlerde anlaştığımız üzere, belirlenen saat ve yerdeyim. Haydar gelecek, bir adrese birlikte gideceğiz. Akşam saatleri... Hava biraz soğuk. Zaman geçiyor, ama Haydar yok. On dakika; yirmi, otuz, kırk beş, bir saat... Önünde durduğum dükkân sahiplerini şüphelendiriyorum, ancak Haydar yine yok! Cep telefonu var ama numarasını bilmiyorum. Tedirginlik içinde soğuk soğuk kızıyorum.

Bir gün sonra... Haydar, 'niye gelmediniz' demez mi?! Hani açtı ağzını, yumdu gözünü derler ya, işte öyle bir şey yapmamak için kendimi zor tuttum. Haydar araya girdi, 'dur hele,' dedi, 'ben size 'nokta'da buluşalım demiştim, siz ise gitmiş 'üçyol'da beklemişsiniz! Görüyorsun değil mi; bu teknolojiye mesafeli duruşunuz olmasaydı, ne siz ne de ben boşuna beklerdim.' Biraz sakinleşmiştim, ama yine de, kendime laf söyletmek istemiyordum. 'Boşuna beklemedik ki!' dedim, 'haklısın, cep telefonum olsaydı, on dakika sonra aranırdım. Yanlışlık düzeltilir; tedirginlik, kızgınlık ve hayıflanma hâlini yaşamazdık. O zaman, ne ben size ne de siz bana kızar, şimdi de, yanlış bir anlamanın sonrasında yüzümüze yayılan bu hoş tebessüm olmazdı. Farkında değil misin, teknoloji insanî olan her şeyi törpülüyor; bizi makinenin tekdüze, yalınkat, soğuk ve heyecansız dizgesine sokuyor.'

Ey okur! Arkadaşlarıma anlatamadığım o çok şeyi bu yazının satır aralarına bırakıp size gönderiyorum. Bu metni kendinize yazılmış bir mektup bilin.

Mektup yazmak, beklemek ve almak, hâlâ kışkırtıcı ve hoş! Rahatsız ettiğim korkusu içinde yazıyor olsam da, yine de rahat

ediyorum bununla. Ve siz, üzüleceğimi bile bile yazıyorsunuz bana. Her şeye rağmen yazıyoruz; çünkü bizi kovalayan barbarlar aynı! Kaçıyor, bir sığınakta buluşuyoruz birlikte. Kalabalığın dışında ayrı bir havzada yalnız yaşadığımız için hüzünlerimizi takas ediyoruz. Orhan Veli okuyoruz:

'Bilmezler yalnız yaşamayanlar,
Nasıl korku verir sessizlik insana;
İnsan nasıl konuşur kendisiyle;
Nasıl koşar aynalara,
Bir cana hasret
Bilmezler.'

Bugün martın üçü... Oturduğum çay ocağının radyosundan türküler dinliyorum. '*Dağlarına bahar gelmiş memleketimin*' diyor ozan. Bir saatten fazladır devam eden bu türkü ziyafetini bırakamıyorum. *Yol Türküleri*'nde, A. Turan Alkan'ın türkülere dair anlattığı o hoşluk tutuyor beni. Galiba güzele müşteri olmak için onu önce farketmek gerekiyor:

'*Yûsuf köle pazarında mezada çıkarıldığında alıcılar arasında sıraya giren bir acûzeye sordular: 'Ey acûze, sepetinde birkaç tutam paçavradan başka bir şey yok iken hangi cüretle Yûsuf gibi bir güzele müşteri olabiliyorsun?' O da dedi ki, 'Biliyorum ama bilinsin ki, ben de Yûsuf güzelliğini farketmiş olanlardan biriyim.*'

Bir patolojiden değil, ozana '*şu yalancı dünyaya geldim gidiyorum / sana özge bir can bulamadım*' dedirten, yakıcı ve kâdim duyarlılıktan bahsediyorum. Gurbet elde yaşayan ve dergiye gönderdiği en son şiirinde, 'ölümün öteki yüzü'ne dikkat çeken şairin dizelerinde beliriveren farkedişten...

'Yolculuk son bulmak üzere, ufuk göründü,
Sapsarı neyi varsa o yemyeşil baharın.
Ruh uçup gitmeye âmâde bir yaprak gibi,
Son noktayı koyacak kaleme kalmış karar.'

Hayattaki ölümü, ölümdeki hayatı farketmek ve ona müşteri olmak...

Modern zamanlar, içinde ölümü taşısa bile, sanki ölüm yokmuş gibi bir sanı veriyor insana. Sanki ölüm yokmuş gibi yaşamayı salık veriyor ancak, olmadık yer ve zamanlarda görünüveren ölümün acılı yüzünü örtecek bir şal vermiyor. '*Cami avlusundaki bir tabutun etrafında bekleşirken kederini, tedirginliğini ve şaşkınlığını gizleyemeyen kara gözlüklü simalar, aslında ölüm fikrini zihninde nereye yerleştireceğini o âna kadar tespit edememiş olmanın gerginliğini aksettiriyorlar. Şehirlerimize ölüm, aslında bize ait olmayan bir unsur gibi uğruyor ve onu bir an önce şehir dışına çıkarıncaya kadar rahat edemiyoruz.*' Kederini kara gözlüklerle gizlemeye çalışan bizler için ölüm, en hafifiyle berbat bir şeydir.

Bugün martın dördü...

Bu hikâye dün başlamıştı, hâlâ bitmedi! Yarın ise martın beşi. Son cemrenin toprağa düşeceği gün... Evet cemre. Sözü Necmettin Türinay'a bırakıyorum:

'Cemre sözünden şimdi ne anlaşılıyor bilmiyorum. Fakat bizim çocukluğumuzda, ailemizde bu söz sık sık geçer, kara kışın yavaş yavaş sona ereceğine dair bir delâlet hissederdik o sözde. Küçük sobanın etrafında toparlanmış bir halde iken, biz çocukların dikkatini yeni mevzûya çekmek ihtiyacını duyarcasına ninem derdi ki, 'Bugün cemre düştü!...'

Kuşkusuz bu sözden, o an için bir şey anlamazdık. Çeşitli yaş seviyelerine göre, kimimiz etrafına bakınır, düşen bir şey

olup olmadığını araştırmaya kalkışır; kimimiz sıradan bir söz telâkki eder; kimimiz de hiç birimizi muhatap almayarak sarfedilen bu sözlerdeki bir hikmetin peşine düşer, sorar da sorardık.

Ninem bu tür sözleri sarfederken, hakikaten hiçbirimizi muhatap almazdı. Elinde küçücük bir maşa, önündeki mangalın külünü karıştırarak içinden üçbeş ateş parçası daha çıkarmaya çalışırken, işte böyle yarı dalgın vaziyette bu tür sözler sarfederdi: Bugün cemre düşecek, ya da cemreler geldi!...

O anda dışarıda tabiatı sarsan lodos uğultularından geçilmez olurdu. Yarım metreyi aşmış ve aylardır kalkmayan kar erimeye başlamış olurdu. Küçücük camlardan nasıl olur bilinmez, lodos, evlerin içinde de kendisini hissettirirdi. Ev içlerinde hafiften esintiler, bizim içimizde titremeler ve hepimizin yüzü mangala dönük!...

Biz çocukluğun itişip kakışmaları arasında, soğuğu daha az mı hissederdik bilmiyorum. Bu çocukluk halkasını soğuklar mı sağlardı, yoksa yaşlı ninemin sohbetleri mi temin ederdi, onu da bilmiyorum. İşte o anların birinde ninem, elindeki küçücük maşa ile mangalı karıştırıyor, kendi kendine mi, yoksa bize mi söylediği belli olmaz bir biçimde boşluğa konuşuyor: Bugün cemre düşecek. Leyleklerin gelme zamanı!...'

Ne yazık ki ninemle aynı evde oturmuyoruz. İçindeki közlerle evi ısıtan mangalımız da yok! Ve gariptir, her yılın başlarında evimize giren takvimler artık cemreye dair bir tarih vermiyorlar. Ninesiz evlerin eşyayla doluşan odalarında, çocuklar cemreyi duymadan ve bilmeden büyüyorlar. Bu çocukların, papatyayı dolayısıyla papatya falını da bildiklerini sanmıyorum.

İsterseniz deneyelim. Elimizde bir papatya, yapraklarını bir bir...

Biliyor, bilmiyor.. biliyor, bilmiyor.. biliyor, ...

Ne yazık!...

Gidiyoruz

Anne ve babanızdan, sevdiklerinizden, bir kara trenle değil ama klimalı, bol ikramlı ve de hostesli bir otobüsle koptunuz. Aradan geçen o kadar zaman; istasyon, garaj ve hava alanlarını değiştirmiş olabilir. Ne farkeder? Ayrılık aynı ayrılık, acı aynı acı… Kopuşun yaralayıcılığı, gidilen gurbetin o bilinmezliği değişmemiş.

Ayrılık vakti...

Sevdiklerinizin gözleri yaşlı, elleri havada... Yerleşemediğiniz koltuklarda kadim bir rahatsızlığın o bilinen tedirginliği içindesiniz. Bir iki damla yaş yanaklarınızı ıslatırken, siz dışarıdakilere el sallarken otobüs garajdan çıkıyor. Sevdikleriniz gözden kayboluyor.

Koltukta gerisin geri dönüyor, öylece kalıyorsunuz.

Kocaman bir boşluk...

Hiçbir şey, otobüsü dolduran onca insan bu boşluğu doldurmuyor. Sanki içinizde bir tutam çalı çırpı dolaştırılıyor. Kan gibi, sızı gibi sorular beliriveriyor...

Ne yaptım ben?

Nereye gidiyorum böyle?

Niçin?

Pişman oluyorsunuz. Sizi yollara düşüren o şey ne ise buna değmediğini düşünüyorsunuz. Arabayı durdurmak, inmek, gerisin geri dönmek arzusu sizi yokluyor, ancak bir şey engelliyor, yapamıyorsunuz.

Vasıtanız şehrinizi geride bırakmıştır. Muavin o bildik uyarı ve duyurularına başlıyor. Bu sizi kendinize getiriyor; rüyada olmadığınızı, sahiden bir başka yere gittiğinizi acı da olsa farkediyorsunuz. Serde gurbet görünmektedir; anadan ayrı, babadan ayrı, hepsinden acı, ...

Vasıtanızın kaptanı tarafından ayarlanan radyodan hüzünlü bir şarkı duyulmaktadır. Üçüncü sınıf bir sesin söylediği şarkının güftesi tam da sizi söylüyor, bestesi hüznünüze eşlik ediyor. Gurbet duygusunun şimdiden kavurmaya başladığına şaşırıyor, cismen olmasa da zihnen şehrinize, evinize, sevdiklerinize dönüyorsunuz.

Burası dolaştığınız, çocukluğunuzun geçtiği sokaklar... Sakız ve balonlar aldığınız, konu-komşunun, derdin-dermanın konuşulduğu köşedeki bakkalı düşünüyorsunuz; süpermarkete dönüşünü, hipermarketlere yenilgisini hatırlıyorsunuz... Okula gitmek üzere beklediğiniz durak, okul arkadaşlarınız, hocalarınız, kaçamaklarınız, uğradığınız kitabevleri ve mekânlar... Aklınıza eviniz geliyor; babanız, anneniz, kardeşleriniz... En çok da odanız... Onca yıl size, hüzünlerinize, kırgınlıklarınıza, uykusuz geçen gecelerinize mekân olan o mahrem dört duvar aranız... Penceresinden baktığınız, yıldızları seyrettiğiniz, şiirler okuduğunuz, mektuplar yazdığınız, ağladığınız, naif aşkların kırılganlıklarını yaşadığınız... o çoğu kimseye kapalı, ama kokunuzla ve sesinizle dolu odanız... Sonra yatışmak bilmeyen, yüreğinizi kışkırtıp duran mücadele aşkınız... Heyecanlarınız... Okunan kitaplar... Mitingler... Baştan çıkaran serüvenler... Alıp başınızı gitmeleriniz... Filistin, Afganistan, Bosna, Çeçenistan, Küba, yine

Filistin... Üniversite kapılarında biriken kızlar, erkekler, polisler, kırgın, kızgın ve hüzünlü yürekler... El ele yürüyüşler, kameralar, iri puntolu manşetler, brifingler, korkular, tehditler, yasaklar, kapanan okul ve yurtlar, çözülüşler, hayal kırıklıkları, yargılamalar, tutuklamalar, ikna odaları, peruklar, utanan yüzler, okullarını bırakanlar, yurt dışına çıkanlar, kızgın ebeveynlerin karşısına suçlu suçlu çıkanlar, içine kapananlar, psikiyatri odaları, ama yine yasaklar...

Servis memurunun uyarısıyla, sizi alıp götüren otobüsün içine geri dönüyor, 'efendim!' diyorsunuz. 'Çay, kahve, meşrubat...' diyor servis memuru. Siz, iyi geleceğini düşünerek 'bir kahve lütfen' diyorsunuz.

Şimdi başka bir yerdesiniz!

Doğduğunuz, büyüdüğünüz, aşina olduğunuz, caddelerinde dolaştığınız şehrinize hiç benzemeyen yabancı bir yerde yapayalnızsınız. Havasıyla, toprağıyla, insanıyla sürekli yabancı olduğunuzu hissettiren bu 'yeni' yerde, 'eski' yerinizin alışkanlıklarını ararken, omuzlarınıza çarpıp giden insanların ortasında kalıyorsunuz. Bir yabancı gibi... Gideceği yeri olmayan 'yabancı'nın yersizliğine ve yurtsuzluğuna benzer şeyler yaşıyorsunuz.

Sahi, niçin buradasınız?

Bir belirsizlik, 'yabancı'lık dökülüyor dudaklarınızdan:

'*Belki cahilliğimden, belki serüvenciliğimden, belki deliliğimden, belki bilinçsizliğimden, belki kendime karşı takındığım vurdumduymazlıktan dolayı, bu şehrin caddelerinde yürürken onun bunun omuzuma çarparak geçmesini, alışmadığım insanlarla aynı mekânda bulunup aynı havayı solumayı, okul kapısında örtümü çıkarıp 'Niye surat asıyorsun?' tepkilerine karşı gözlerim dolarak tebessüm etmeyi, sineye çekerek yaşamaya çalıştığımı bilmenizi istiyorum*'

Biliyorum, gurbetiniz farklı... Adına şiirler yazılan, hasret türküleri yakılan gurbetlere pek benzemiyor. Sevdiklerinizden ve alışkın olduğunuz her şeyden ayrı kaldığınız gibi, bir de fazlanız var. Siz sadece, 'eski'nin o alışılmış havasından 'yeni'nin belirsizliğine yolculuk yapmamışsınız. Ayrıca, uğruna yıllarınızı vererek girmeye hak kazandığınız kapılardan, çevrenizi, genel geçer kabulleri arkanıza alarak sahiplendiğiniz kimliğinizden vazgeçip öylece girmenizi istiyorlar. Evet, gurbetiniz faklı; daha yakıcı, daha trajik, daha da çözümsüz... 'Sabırlı olun, bunlar 'eski'nin rahatından 'yeni'nin belirsizliğine düşen herkesin başına gelen şeylerdir' diyemiyorum. Sizi dinlemekle, acınızı yüreğimde hissetmekle yetiniyorum.

Diyorsunuz ki:

'Hayat zor ve bu zorluğun ortasında tek başına mücadele ağır. Halimden şikâyet etmek değil niyetim. Sadece, anlamadığım bir şey var. Kafama takılan; beynimi, yüreğimi, hücrelerimi yoran bir şey. Ne zaman kendim gibi yaşayacağım? Ne zaman ben olacağım? Şart mıydı sanki örtümü çıkarmak? Hâlâ şoktayım... Koridorlarda, kimselere örtülü yakalanmamak için suçluymuşuz gibi oradan oraya koşuşturmalarımızın şoku... Bayan hocaların, 'Rahibeler gibi gezmeyin! Erkeklerin, çıkma tekliflerini kabul edin!' gibi, kahredici nasihatlerinin beynimizi delip geçmesinin şoku...'

Bir şeyler söylememi bekliyorsunuz. Ama biliyorum ki söyleyeceğim şeylerin hiçbiri bu şokları gideremeyecek. Yüreğinizi ferahlatmak ve yaşadığınız şoku hafifletmek için değil, canı yanan herhangi biri gibi konuşacağım.

Diyorum ki:

Havaların güzel gitmesi, ekonomik sıkıntıların olmayışı, uzun zamandır görüşemediğimiz bir dostun çıkıp gelmesi... hiç bir şey hissettiğimiz sıkıntıyı gidermez bazı durumlarda. Kıstı-

rıldığımız köşede üzerimize üzerimize gelen o çok şeye anlam verememenin boşluğu bizi içine çeker. Kendimizi sallantıda hissederiz. Tutunduğumuz dalın kırıldığını, yaslandığımız duvarın yıkıldığını görürüz.

Çok şey anlamını yitirir; 'hiç'lik duygusu yakamıza yapışır, sarsar durur. Yüreğimiz burkulur, sancılar başlar midemizde. Umudun sesi düşer; acı ve kahır bir kor gibi dolanır içimizde.

'Doğru'larımızın, o an yaşadıklarımızın bize bulaştırdığı sıkıntıya anlam veremediği durumlarda böyle oluruz. Üzerinde yaşayıp gittiğimiz zeminin kendisi olan 'doğru'larımızla, içinde bulunduğumuz ortam arasındaki uyumsuzluk durumunda da aynı şey olur. Çünkü 'doğru' dediğimiz şeyler, insana yer ve yurt olan 'ev'i karşılıyor. Ev ki, insanın huzur bulduğu, sosyal hayatın köpürdüğü 'kötülük'ten korunduğu, kendince beslendiği ve bir kimlik oluşturduğu yerdir. Eğer eviniz başınıza yıkılmışsa, ya da artık sizi korumuyorsa, sokakta kalmışsınız demektir. Yani boşlukta, yani size ve hiç kimseye ait olmayan ortalıkta... Her türlü tehlikeye açık bir yerde...

Bu ülkenin çocukları, bir kez daha böylesine talihsiz bir 'yıkım'ın tanıklığını yapıyorlar. Onları 'ev'siz bırakmayı vazife edinmiş bir rüzgâr, 'sokak çocukları'na dönüşmelerini bekliyor. İstiyor ki, sokak hastalıkları onları da kapsın; 'ev'lerinde edindikleri renkleri solmaya yüz tutsun.

Bu büyük bir haksızlık!

Hepimiz için...

'Kaygı'lıyız; bu havaya mahkûm olmaktan korkuyoruz. Zihinlerimizde soru, yüreklerimizde ise acılar büyüyor. Korku, acı ve sorularla iç içe yaşanan günlerin belirsizliğinde yer yer umutlanmıyor da değiliz. Çünkü korkular insanı uyanık tutuyor; acılar hâl çaresini aramaya sokuyor; sorular ise boşlukları, gözardı edilenleri, daha sağlıklı bir kimliği işaretliyor. Mazlum ve mağ-

dur olmanın o hüzünlü gururunu yaşarken, Pavese'nin *Yaşama Uğraşı*'nda söylediklerine benzer şeyler hissediyoruz:

'Bir haksızlığa uğramanın acısı, güçlendiren bir irkiltidir insan için bir kış sabahı gibi. Canlılığınızı ve yaşama sevincimizi doruğuna ulaştırır, nesnelerle aramızdaki bağ açısından önemimizi bize yeniden kazandırır, bizi yüceltir; herhangi bir talihsizlik sonucu acı çekmekse sadece utanç verir insana.'

Umutluyuz çünkü acı çeken, kaygılı yaşayan ve soruları olan insanlar diri kalabilir ve ölümsüz sözler söyleyebilirler.

Stefan Zweig, *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar*'da, '*Acı insanı bilge yapıyor*' der. Bizi hayatın kıyısına getiren acılarımıza buğzetmiyoruz. Hayatın sahici yüzüyle onlar sayesinde karşılaşıyoruz. Çünkü 'Yalnız kalıtımla elde edilen ve hiç sarsılmayan rahatlık durumu, ham ve habersiz bir memnunluk demektir. Bir isteği yoktur, bir sorusu yoktur onun.'

Evet, 'bilginin her türü ıstıraptan gelir, acı hep nedenleri sorar, oysa tat, duraklamak ve geriye bakmamak eğilimindedir. İnsan duyduğu ağrılarla incelir; sürekli kurcalayan, törpüleyen acı, ruhun toprağını alt üst eder ve işte asıl bu ruh işlemesinin ağrılı oluşu, yeni düşünce meyveleri için havalandırmayı sağlar.'

Her şey hayatımızın şiirini yazarken oldu. Hayatın şiiri gibi bir kaygımız olmasaydı; aşkça yaşamasaydık; sorularımızın ardına düşmeyip, öylesine yaşayıp gitseydik; başkalarının tekrarlayıp durduğu cevaplarla yetinseydik, başımıza bunlar gelmeyecekti.

Ama pişman değiliz! Biliyoruz ki, 'Ancak büyük ağrı ruhun son kurtarıcısıdır, yalnız o bizim içimizin en derinlerine inmeye zorlar ve her kim için öldürücü bir ağrı olmuşsa bu, o insan kendisi hakkında gurur verici şu sözü edebilir: 'Ben hayatı kaybetmenin kıyısına çok kez yaklaştığım için hayatı daha iyi bilirim. Beni öldürmeyen şey, beni daha güçlü eder.'

O halde aşka ve şiire devam!...

Kalbe dokunan sözler

Yazar kışkırtıcı bir cümleyle romanını başlatmıştı: 'Bir kitap okudum, hayatım değişti.' Romancının hayatını değiştiren kitabın hangisi olduğunu, bu değişimin nasıl gerçekleştiğini okuduğum romandan öğrenememiştim. Çoğu okuyucu da aynı şeyi söylemişti o sıralar. Ancak o kışkırtıcı cümle uzun bir süre slogan olarak kullanıldı. Biraz değiştirilerek... 'Bir arabam oldu, hayatım değişti'; 'Birini sevdim, hayatım değişti.'; 'Bir kitap okudum, hayatım kitap okumaya dönüştü.'

İnsana tesir eden, hayatının istikametini değiştiren, kalbinde devrim yapan birçok cümle var. 'Gönülden kopan bir söz insanı üç kış ısıtabilir' diyen Çin atasözü bunlardan biri. İçine bırakıldığınız hayatta yaslanabileceğiniz bu sözler, birkaç mevsim kendileriyle yaşayabileceğiniz bilge insanlar gibi yüreğinize çok şey katar.

Geçen zamana rağmen bugüne kadar gelebilen, sadece kendilerini değil, sahiplerini de taşıyan bu sözlerin sayısını bilmiyoruz. Evet, bir cümle, tek bir cümle çok şeyi söyleyebiliyor. Ve sanki insan, bu tek bir cümleyi söylemek için doğuyor. Şiir için söylenmişti: '*Şiir dediğiniz şey, hayatınızın sonunda geride bıraktığınız birkaç sözdür.*'

Bütün bir hayat okumalarınızdan sonra 'anlam' diye bulduğunuz şeye elbise olarak giydirdiğiniz birkaç söz...

Herkes bu birkaç sözü söyleyebiliyor mu?

Ne yazık ki hayır. Hiç konuşmadan, sanki hiç yaşamamış gibi çekip gidenler daha çok.

Keşke her insan, kalplerde yer edinen bu cümlelerden birini kurabilmiş olarak hayattan çekilseydi!

Bu cümleler, kalplerimize dokunup bize bizi duyurdukları için bu derece karşılık buluyorlar. Yaşayageldiğimiz şeyin dışında yeni bir şey gösterdikleri için; bizi durduğumuz yerden başka yerlere yürüttükleri için; alışkanlıklarımızın ağ bağlamış heyecansız ortamını sarstıkları için...

Yenilenmek...

Tanpınar'ın cümlesinde olduğu gibi...

'*Devam ederek değişmek, değişerek devam etmek...*'

Hayatı cazip kılan şey de budur; zıtlıkların çatışması ve çakışmasından doğan hareketlilikle yenilenerek cazibesini arttırıyor.

İnsan alışkanlıklarını terk etmekte zorlandığı için çok da fazla yenilenmeye sıcak bakmıyor. 'Yeni'nin bilinmezliği onu ürkütüyor. 'Eski'nin bilinen havası daha fazla sarıyor sonu.

Tekrar edile edile cazibesini yitiren ve artık heyecanlandırmayan formların içinde kalmak da istemiyor insan. Yeni bir yüz görmeyi, taze bir renk giyinmeyi, kışkırtıcı bir cümle kurmayı, bambaşka bir tat almayı, hiç görmediği bir mekânı keşfetmeyi düşler.

Tabi ki bu yetmiyor...

İnsan, hayatı duymak için kulağını, okumak içinse kalbini açması gerekiyor. Ölümsüz sözlerin sahibi olmak istiyorsa eğer...

Aşk için de öyle...

Şiirin içinden

Bugüne kadar şiir yazma teşebbüsünde bulunmadım; tek bir dize olsun, şiir çalışmam olmadı! Buna cesaret edemedim. Yazabilseydim, yazardım zaten.

Şiir bir üst dil...

Sanıldığı gibi şiirin üç atlısı, melankoli, hamaset ve romantizm değildir. Şiir daha çok, felsefî derinliğe ve bilgece tasavvura yakın duruyor.

Şiir yazma cesaretine sahip olmadığım gibi, şiir üzerinde konuşmayı da kendime vazife bilmedim. Şiirin, şairin mahremiyetinde geliştiğini düşünerek, onu sadece okumakla ve ondan beslenmekle yetindim.

Bu yazı 'şiir üzerine' değil, 'şiirin içinden'...

Cahit Irmak, felsefî derinliğe yaslanan denemelerinden oluşan *Ars Moriendi*'de şiir için şunu diyor: '*Yazı bir yana, insan soyundan bile önce varlığına hükmedebileceğimiz bir şey şiir. Bir gizil güç, bir gömü ifşa edilmeyi bekleyen. İlk ve süren tek şiir: Büyük Patlama! Ve tine haşyetle, merakla bakan; şeyi eşyaya ıkâl ede ede akl'a yol bulan insan. Sesler, görüngüler bir muamma biçiminde yankılandı onun dilinde; şiir böylece bâkir ve sınırsız bir gövde edindi kendine.*'

Evet, şiirden beslenmenin mühim olduğunu düşünüyorum, çünkü insan ancak şiirle hayret edebilir. Bu konuda yalnız olma-

dığımın farkındayım, ancak şiire mesafeli duran, onu biraz da şüpheyle karşılayan isimleri de biliyorum.

Mesela Platon...

Şiirin insanı aşka ve hüzne kışkırttığını; aşk ve hüznün de, onu, iktidarı düşleyen yapılardan soğuttuğunu düşünen Platon, 'devlet'inde şairlere yer vermez. 'Çünkü' der, 'Aşık adam hüzünlüdür; kendisiyle derdi olduğu için, devletin bekâsı ve gelişmesi üzerinde yoğunlaşmaz.'

Platon ustaya haksızlık etmek istemiyorum ama demek istiyor ki; kendini aşka ve hüzne bırakanlar, hayatlarını iktidar ve öncüllerine oturtanların işine yaramazlar. Zira dünya onların umurunda bile değil; gözleri, önemsediğimiz hiçbir şeyi görmüyor. Olabildiğince sakinler; sanki yürüdükleri caddelerde değil de, nasıl bir şey olduğunu bilemediğimiz iç dünyalarının yollarında yürürler. Gökhan Özcan'ın *Metal Yorgunluğu* denemesinde portresini çizdiği kahramanı gibi...

'Bir otogarın yorgun kalabalıkları arasında rastladım ona. Banklardan birinde tek başına oturuyor, elini bankın metal gövdesinde gezdiriyordu. Suskundu. Yaşına hiç de uygun olmayan bir dalgınlıkla dünyanın kör bir noktasına bakıyordu. Neredeyse çocuktu. Neredeyse ancak bir çocuğun taşıyabileceği bir ihtiyarlığı taşıyordu üstünde. Tenindeki solgunluk, taviz vermez bir kıpırtısızlığa dönüşerek yayılmıştı bedenine. Etrafında devinip duran dünyaya aldırmadan durup kalmıştı, eski bir saat gibi... O kadar dışında duruyordu ki herşeyin, farketmemek imkânsızdı varlığını. Uzun süre takılıp kaldım ona. Bu cılız gövdeye yerleşen kıpırtısızlığın keskinliği tüylerimi ürpertti. Böyle kaç nefes daha çekebilirdi hayattan, kestiremedim. Ama belli ki ömrü, ölçüye vurulamaz bir uzunlukta geçecekti. Herkesten ayrı yaşıyor, kimseyle paylaşmadığı bir ritimle sürdürüyordu zamanın sonuna giden

yolculuğunu. Sanki içinden yürüyor, kimseye belli etmiyordu yol aydınlığını.'

Şiire ve şaire laf eden tabii ki yalnız Platon değil, başkaları da var: Mesela bir roman kahramanı...

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Bir Ölünün Defteri* romanının doktor kahramanı Vecdi, şiire ve şairlere demediğini bırakmıyor. Platon'dan çok daha ağır laflar ediyor:

'Bir canlıyı zalim dişlerine alarak kemiren bir hastalıktan kurtaracak olan; ne kelebeğin kanatlarına binerek uçan fikirlerdir, ne de geceleri hulyalarını samanyolunda izleyen gözler! Bir neşterin ucuna bağlı olan şifa bilmem ki bir kafiyenin bir hecesine bağlı olan ahenkte var mıdır? Şairlerin çok sevdikleri veremli kızların nabızlarını, bir saatçi gibi dinleyen hekimler, şiirlerini musiki gibi ahenk ve vezne uydurarak okuyan şairlerin teranesine mi bırakacaklar.'

Vecdi'yi böylesine söyleten ruh haletini öğrenmemiz iyi olacak. Onu, kelebeğin kanatlarına binerek uçan fikirlerden ve hülyalarını samanyolunda izleyen gözlerden nefret ettiren sebep nedir? Vecdi'nin ardında bıraktığı defter bize şu ipuçları veriyor:

'Oh! Yaşama! Zavallı insanlar! Çok korkunç bir kudret elinin içine attığı bir çirkefte, hâkimi olmadıkları olaylar zincirinin esiri olarak yuvarlandıkları bir korkulu rüyada; sefaletlerini, aşağılıklarını süslemek için avunacak şeyler bulmuşlar, nedenler yaratmışlardır. Lacivert göklerden, pembe güllerden, dalgalı denizlerden, mavi gözlerden söz ederler. Kaderlerini bir şarap kadehinin içinde boğmak isteyen biçareler gibi kalplerinin, fikirlerinin zehirlerini hayaller içine dökerler. Heyhat! Bu hayal, geçici bir sarhoşluk dumanı gibi sıyrılır gider, yaşama bütün zehirlerini atar! Yaşama, o her zaman odur. Hükümsüz, neticesiz bir rüyadır.'

Biliyorum, şiirle ilgili olanlar Vecdi'ye kızacaktır. Gönülleri rahat olsun, aynı romanın şair kahramanı Hüsam, Vecdi'nin eleştirisini karşılıksız bırakmıyor:

'Ölmeye hazırlanan bir vücudun nabzını eline alıp da iyi işleyip işlemediğini anlamak isteyen bir saatçi gibi dinlemek, şifasız bir hastalığın çirkefi ile dolu bir yarayı kesip biçmeyi, elindeki neşteri bir terzi gibi kayıtsızca kullanmaktan başka bir şey olmayan bir mesleğe ne kadar düşman olsam yerindedir.'

Varlığın müziği, sesi, hüznü, sevinci, trajedisi olan şiiri hayattan kovmak, şiirsiz bir hayatın kahramanı olmak ne büyük bir yoksunluk!

Nasıl bir hayattır bu?

Sanıyorum Vecdi, bu sorunun cevabını yeterince verdi. Bununla yetinebilirdik, fakat bir başkasının bu konuda söyledikleri daha dikkat çekici. Hıristiyan teolojisinden katı pozitivizme kayan Charles Darwin, şiirsiz kalmakla nelerin yitirileceğini, otobiyografisinde yaptığı itiraflarla daha net ortaya koyuyor:

'Otuz yaşına ve belki bir *süre sonrasına kadar birçok çeşitten şiirler bana büyük zevk verirdi, hatta okuldayken bile Şhakespeare'den ve özellikle tarihsel konulu oyunlarından yoğun bir haz duyardım. Önceleri resimlerden hatırı sayılır ölçüde ve müzikten ise çok büyük haz duyduğumu da söylemiştim.*

Oysa artık birçok yıldır bir sattır şiir bile okumaya tahammülüm kalmadı; son zamanlarda Şhakespeare'i okumaya çalıştım ve öyle dayanılmaz derecede yavan buldum ki midem bulandı. Resimlerden ve müzikten almış olduğum tadı da hemen hemen tamamen yitirmiş bulunuyorum...

Dimağım, sürüyle bulgudan genel yasalar çıkarıp duran bir tür makine haline gelmişe benziyor; ama beynin daha yüksek zevklerin duyulmasını sağlayan kısmının neden bu yüzden felce uğraması gerektiğini kavrayamıyorum...

*Bu zevklerin yitirilmesi, bir mutluluk kaybıdır ve belki zekâyı da zedeleyici bir etkisi vardır. Daha da büyük bir olasılıkla doğamızın duyg*usal kısmını zayıflatarak manevî karakterimizi zedelemektedir.'

Vecdi'nin, şiirsiz bıraktığı için aşksız olan, dolayısıyla bir tür makineye dönüşen hayatının o derin boşluğunu şimdi daha iyi anlıyorsunuz, değil mi?

Birey, Burjuva ve Zengin'in yazarı Mustafa Özel ile ilgili bir anekdotu hatırlıyorum: Lise öğrenciliği döneminde çok şiir okuduğu için arkadaşları kendisine, 'aşık olduğun için bu kadar şiir okuyorsun.' diyorlarmış. 'Hayır' diyormuş kendisi, 'aşık olduğum için şiir okumuyorum, şiir okuduğum için aşığım.'

Evet, şiir sizi aşka ve hüzne kışkırtır; içine düştüğünüz aşk ve hüzün ateşinin üzerine şiiri boşaltarak serinlemeye çalışırsınız. İçinizdeki ateş şiirle alevlenir, ondan beslenir. Aşk ve hüzün kaderiniz olur. Yanık kokarsınız bir ömür boyu. Bir buğu dolanır başınızda sürekli. Çare diye Lokman Hekim'in kapısını çalar durur, sonra anlarsınız ki, derdiniz size derman imiş. Derdinizin, (aşk ve hüzün) sizi beslediğini, size derinlik kattığını, bunun sayesinde kitle ve yığının içinde erimediğinizi görürsünüz. 'Hüzün, en çok yakışandır bize' der durursunuz. Kalbiniz, aşk ve hüzünle yıkanarak diri kalır.

Melankoliden bahsetmiyorum. İçine bırakıldığımız hayatın gelip bize dokunduğu her seferinde, insanlığımızın atıp durduğu bir damarın hop oturup kalktığını, sonra tümüyle hüzün kesildiğimizi söylüyorum.

Hüzün, giyebileceğimiz veya istediğimiz vakitlerde üzerimizden çıkarabileceğimiz bir elbise değildir. Kendinizle yüzleştiğinizde, var oluşunuza dair kaygılarla kaldığınızda hüzünle tanışıklığınız başlar. Dışınızdaki her şeye kendinizi, hüznü sıçratırsınız. Büyür büyür, her şey olursunuz.

Şair gibi söylersek, 'hüzünlü olmak üretimi düşürür.' Çünkü hüzün, gözünü ele geçirecek meta üzerinde dolaştıranı değil, kendi varlığı üzerinde düşüneni işaretliyor. Oysa bu çağ, Kızılderililerin yaşadığı toprakları işgal eden ve Kızılderili reise, 'bu topraklar bizimdir!' diyen Amerikalının haklılığını söylerken, Amerikalı'ya, 'hayır, bu mümkün değil, çünkü biz bu topraklara aidiz' diyen Kızılderili reisi saf ve aptal görüyor. Bu çağın öncülleri kocaman şişko bir üretimdir; başarıdır; tüketimdir; hızdır; biteviye koşmaktır; yüzeysel bir genişlemedir. Bu çağ hüzne hastalık diyor. Bu çağ kalbi öncelemiyor; aklı kalbe karşı kışkırtarak isyana teşvik ediyor. Bu çağ anlamın peşini bırakmış, sahip olma güdüsünü doyurmakla meşguldür.

Amerikalıya benzeyen bu çağ ne kadar açgözlü ve kibirlidir. Kızılderili ise, ne kadar kanaatkâr ve mütevazıdır. Amerikalı aşka ve hüzne ne kadar uzaktır. Kızılderili ise, ne kadar aşk ve hüzün kokuyor...

Kızılderililere selam olsun...

Her şey bitmedi

İnsanı hüznün orta yerine bırakan ne çok sorunla iç içeyiz. Eteklerinde köpürttüğü heyecanlarla yüzümüzde konuklanan eylülün bu kırılgan günlerinde çok şeyle birlikteyiz. Her birerimizin hayatını oluşturan şeyler ne ise onlarlayız. Hüzünse hüzün, uçarı heyecanlarsa uçarı heyecanlar...

Gözlerimiz, bizi oluşturan bu şeylerin rengini giyinmiş; hüzünlü, korkulu, heyecanlı, umutlu, mutsuz...

Çaresiz tutsağı olduğumuz şartların keskinliğine dokunan bedenimizde çizikler birikmiş. Kan derinliğimize kadar sızmış.

Vazgeçilmezlerimiz de var aynı zamanda. Onlara yaslanarak, tercihlerimizde onları dikkate alarak günü akşam ediyor, ömrümüzden dakika düşürüyoruz. İyi ki bunlar var, diyoruz. Sırtımızı dayadığımız dağdan, üzerinde yürüdüğümüz zeminden mahrum olsaydık ne yapardık, nasıl var olabilirdik? Bunlar var ki dayanabiliyoruz, değilse, koyulaşan kanın ağır kokusunda hayat bir kâbusa dönüşürdü bizim için.

Bir de 'gidenler'imiz var. Bizden uzaklara düşmüş parçalarımız... Ayrılık denen yaralayıcılıkta bizden kopan taraflarımız... Eksikliğimiz... Koyu bir boşluk gibi gözlerimize bakan, kendine doğru çeken yetmezliğimiz...

Daha önce kim ve ne bu boşluğu dolduruyorduysa, bu sefer yokluğu çağırıyor bizi o şeyin. Varlığına sarılarak sevindiğimiz

zamanların sonrasında, yokluğuna ağıtlar yakarak var ediyoruz çekip gidenlerimizi...

Piyasalar bozuk; esnafın diliyle, para dönmüyor! Kepenkler alım gücünün üzerine kapanırken, paranın özne olduğu ve aktörlük yaptığı ilişkiler can çekişiyor. Ancak bir şey daha var, bir soru: Ekonominin diline ayarlı bir hayata kilitlenen ve ona asılarak varlığını gerçekleştirenler, gönül piyasasındaki durgunluğu, zihinsel iklimin fukaralığını farkediyor ve düşünüyorlar mı?

Alt, çok alt kimliklerin; hayatın kılcal damarlarından çıkıp gelmedikleri için bir şey söylemeyen, ama sahiplerinin hürriyetini sınırlayan, başkalarının hürriyetini de tehdit eden dillerin zindana dönüştüğü bir gerçeklikte yaşıyoruz. Birkaç sayfalık metinlere sığan yorumları ölümüne savunan; bunları hayatı, her şeyi, bütün soruları izah eden bir manifesto gibi gören; ideolojisini, söylemini bir yeryüzü cenneti için olmazsa olmaz bir prensipler kitabesi olarak değerlendirdikleri için herkesi bunu benimsemeye çağıran, çağrılarına karşılık vermeyenleri de düşman telakki edenlerin belirlediği bir iklimi solukluyoruz. Sözün, anlama çabasının geliştirdiği yakınlıklardan çok, ölümüne savundukları manifestolarına olan güvensizliklerinden kaynaklanan korkuyla yaslandıkları güçleri harekete geçirenlerin mesafeleriyle kuşatılmış bulunuyoruz.

Evet, Canetti çok haklı, mesafeler insanı çoraklaştırıyor. İnsan kendini küçücük evrenine hapsettiğinde, kısa bir süre sonra taşlaşıyor. Ne yazık ki bugün bu sözkonusu; üretilmiş bir aşka el açıyor insanlar. Ahmet İnam'a kulak verelim:

'Kimse kimseye mektup olarak gitmiyor. Kimse, kimsenin mektubu değil. Yazacak mektubu olmayanların dünyasındayız. Mektuplanmış, zarfa konmuş, boynu bükük bir yaşamda, bizi yazıp gönderenler belli değil, adres meçhul. İçimizdeki mektupları yazacak iç gözümüz, iç insanlar yok. Yüreğimize hançer gi-

bi saplanıp kalmış; yazılmamış, okunmamış mektuplarla ölünceye dek kanayıp duruyoruz.'

Peki, ne olacak böyle? Sahiden yazılacak bir şey kalmadı mı? Kalem bitti mi yani? Yürek sustu ha!?

Anlamlı bir hüznü uyandıran sonbahar yapraklarından bir heyecan devşiremez miyiz? Çılgın bir yeşilin sere serpe uzandığı ovalarda yayılan koyun sürüsünün ardı sıra giden çobanın kavalından bir güfte, bir nağme duyamaz mıyız? İnce kıvrımlarla ve sağdan soldan kendisine katılan sularla sıradağları aşıp bir denizde biten ırmaklardan dağ hikâyeleri dinleyemez miyiz? Kışların içinden yürüyerek yüreklere varan ve bir nisan vaktinde en zalim yüzünü gösteren aşka dair bir söz edemez miyiz?

Söylenecek çok şey var, diye düşünüyorum. Yaşadıklarımızın bir anlamı varsa, gönlümüzde konuklanan heyecanlar sahiciyse, insana ve hayata dair soruların cevabı olabilen bir ömür geçiriyorsak, bir başkasına ulaşmak, yolculuk izlenimlerimizi aktarmak gerekir diyorum.

Yazık değil mi bu yoksunluk? 'Evet, öyle!' diyorsanız, göğünden aralıksız yağmur yağdıran bir yer edinin kendinize. Sere serpe uzanın orada. Doyasıya ıslanın. Eviniz, düşünceniz size zindan olmasın. Başka gönüllere yolculuklar yapın, mektuplar okuyun.

Bu satırların yazarı sıkboğaz havadan etkilenmiyor, anlamı çıkarılmasın. Sonuçta bu topraklarda yaşayan onca trajikomik hadise, ekonomik sıkıntılar, hak ihlalleri, faşizan uygulamaları... beni de vuruyor. Doğrusu tebessüm eden bir yaşanmışlığa sahip olmak nerdeyse imkânsız. Çocuklarını öldüren, okulların kapısından kovan bir yer burası...

Bir Rami vardı, bir de Victor

Aslında eylülü yazacaktım... Eylül ile birlikte ansızın esiveren lodosla konuklandıkları yerden kopmaya hazırlanan yapraklardaki hüzne şerh düşecektim. Ama olmadı! Bir görüntü, babasının dizlerine yığılan masum bir beden, Filistinli çocuk Rami buna engel oldu.

Daha düne kadar çocukça adımlarla yürünen, şimdi ise kurşunlarla ölünen sokaklarda bir Rami, bir çocuk, bütünüyle insan vuruldu. Rami'nin babasının dizlerine yığılmasıyla eylülün üzerine kara bir perde düştü. Hüzün, kahra dönüştü. Ekim ölümle geldi, hoş gelmedi.

Rami, egemenlerin dünyasına dair son umutlarımı da alıp götürdü. Barışa bütçe ayırmayan, ama savaş için fabrikaları, ulaşım sektörünü, parlamentoları, bakanlıkları, temsilcilikleri, araçları, komisyoncuları seferber eden politik anlayışlar sadece öldürebiliyorlar. Bilgi ve iletişim çağı diye seslendirdikleri şey, genetik bir sıçrayıştan hareketle piyasaya sürdükleri 'ölümsüzlük hülyası' tümüyle yalan! Şatafatlı görüntüleri ve cilalı sözleri Rami'nin cansız bedeninde eridi, anlamsızlaştılar.

Güç ve çıkar için kini pompalayan, projelerini 'öteki'nin ölümü üzerine kuran sapkın psikolojinin dili olan savaş, Clausewitz'e göre, 'politikanın askerî araçlarla sürdürülmesi'dir. Kalbini söktüğü insanı silaha dönüştürerek sokağa süren bu psikoloji,

iktidar fetişizmiyle büyüyor; bütün bir varlığı, kazanılmış değerleri ateşe atıyor.

Elias Canetti, bir hastalık hali olan iktidar fetişizmi için, 'başarının en temel ve bariz biçimi hayatta kalmaktır' der. 'Hayatta kalmak kendini değil, başkalarını hedef alır. Kendi ölümümüze tanık olmasak da, başkalarının ölümlerine tanık oluruz ve insanların ölümü bizim başarımıza anlam katar: Biz ölmemişiz, biz hâlâ yaşıyoruz demektir.'

İktidar tutkusuna kurban giden çocukların görüntülerinde, 'şatafatlı çağın gelişmişliği'nin buyurganlığı sırıtıyor.

Savaş ne kadar utanmaz, barış ne kadar yaralıdır bugünlerde.

Erasmus'un ifadeleriyle, barış konuşsun:

'Eğer ben, gerçekte, insanlar tarafından onca övgüye boğulan barışsam, gökyüzünde ya da yeryüzünde mevcut olan tüm iyiliklerin kaynağı, anası, besleyicisi, müjdecisi ve koruyucusuysam, eğer ben olmazsam, hiçbir şey görünmezse, güvenli, saf ve kutsal olan, insanlara hoş gelen hiçbir şey, bensiz kurulamazsa; ve buna karşılık, eğer savaş, tartışmasız, orada ya da burada, tüm evreni etkileyecek tüm kötülükleri yayan bir tür okyanussa, eğer o felaket (savaş), yeşeren her şeyi aniden kurutuyor, sağlam yapıları sarsıyor, en iyi biçimde kurulmuş olan şeyleri yıkıyor ve tatlılığı acıya dönüştürüyorsa; kısacası, eğer o, anında yıkacak kadar büyük bir küfürse, dindarlığa ve dine el uzatan bir şeyse ve korkunç bir afetse, yukarıdaki güçler açısından en nefret edilesi şeyse, ölümsüz Tanrı adına sorarım size: beni kovmak için ve bu kadar çok miktardaki felaketi bu kadar pahalı ödemek için, böyle büyük çabayla çalıştıklarını, böyle hazırlık yaptıklarını, onca para harcadıklarını, onca dikkat ve tehlikeyi göze aldıklarını gören kim, onu kışkırtanların insan olduğuna ve en minicik beyin parçasına sahip bulunduğuna inanır?'

Topçu çavuşu Victor Williams, barışın bu temel sorusuna, iyi bir cevap vermiş olmalı ki, Körfez Savaşı sırasında, 'Bu benim savaşım değil!' diyerek Almanya'daki birliğinden kaçar. Kaçtıktan sonra babasının mezarını ziyaret ettiği gün güncesine şunları yazar:

'*Modern savaş çok feci. İnsan, sadece kendisini savunmak için savaşabilir, başka bir nedenle değil. Bunu herkesin kabul etmesi şart değil. Ama anlamasını beklerim.*'

Victor savaştan kaçtığı gün yakalanır. Avukatıyla durumunu görüştüğü gün ise, '*Ben sosyalist falan değilim. Sadece Irak'ta doğru bir iş yaptığımıza inanmıyorum, o kadar.*' der.

Victor'u mahkemede çok ünlü bir avukat savunur. İnsan hakları davalarında adı hep geçen Helena Kennedy, jüriye şu soruyu sorar:

'*Topçu çavuşu Victor Williams, birliğinden makul bir nedenle mi kaçmıştır?*'

Herkes, bu sorunun yanıtını, 'Elbette, hayır!' şeklinde beklerken, Helena Kennedy'inin cevabı şu olur:

'*Evet, makul bir nedenle kaçmıştır. Çünkü vicdanına aykırı hareket edemeyeceğini hissetmişti.*'

Aysu onbeş yaşında

Aysu onbeş yaşında... Yıldızların kurşunlandığı; yaralı askerlerin postallarıyla ezilen otların yandığı savaş ortamının çocukları için yazdığı bir yazıyla selamlıyor bizi.

'Ben bu sıcak ortamda, soğuk bedenlerin arasında, kurşun vızıltılarının eşliğinde yazıyorum bu mektubu. Yıllar geçmesine rağmen yüz yüze görüşemesek de ben savaş çocuğu, sen barış... Geçmiş günlerimizin aziz hatırası hürmetine mektuplaşarak birbirimize olan hasretliğimizi gideriyoruz. Her geçen gün seni daha çok özlüyorum barış, gözümde tutuyorsun.'

O hâlâ bir çocuk...

Büyülü bir durakta yaşıyor. Savaşta düşen, yaralanan, ölen, yıldızlara bakamayan, bir bahar sabahında kırlara çıkamayan, ölümcül bir kavganın mağduru çocukların yüreğine yüreğini dayıyor. Cephanelere yaslanan, eceli üzerlerine bir yorgan gibi seren çocuk yüzlü hikâyeler dinliyor.

Onbeş yaşında o...

Silah tutarak nasırlaşan çocuk ellerin gül tutuşlarını, papatya falı açışlarını özlüyor. Gökyüzünün maviliğine bırakılan uçurtmaların ardı sıra giden ve bir dağın yamacında karşısına çıkan geyik sürüsüyle oynaşan çocuk yüzleri düşünüyor:

'Barış!... Öyle hasret kalmışım ki sana... İsmini söylerken bile dudaklarım titriyor, ellerim buz gibi oluyor. Üzerime ölüm

sessizliği çöküyor. Her akşam olduğunda yıldızlar ağlıyor burada, sen yoksun diye. Yıldızlar bile anlıyor savaşın soğuk yüzünü...'

Büyümekten nefret ediyor. Israrla büyümek trenine binmiyor. Televizyonlarda, kalabalık caddelerde, diğer yerlerde karşısına çıkan büyüklerin koşuşturmasını, kavgalarını, yorgun bakışlarını, somurtkan yüzlerini anlamak istiyor, anlayamıyor.

'Niçin' diyor, 'niçin görmek istemiyorlar. Dün onlar da bizim gibi değiller miydi? Anne ve babaları vardı, kendilerini hem seven hem kızdıran. Çocukluk günlerinde sırtından inmedikleri bisikletleri hâlâ tavan aralarında duruyordur. Hiç şüphesiz onlar da veda edecekler: Gökyüzüne, kuşlara, çiçeklere, denize... Madem çekip gidecekler, hiçbir şey buna mani olmayacak, o halde bütün bu silahlar niye? Mahsur kaldıkları duvar dibinde, babasının kucağında bir kurşuna hedef olan Rami'nin cesedi yüzlerinde nasıl bir çiçek açtırdı? Bir çocuk babasız kaldığında, sokaklara bomba düştüğünde, çocuk parkları çocuksuzlaştığında, daha mı mutlu oluyorlar? Fazla silahları olduğunda, başka bir ülke kendilerinden korkmaya başladığında, rüyaları daha mı renkli oluyor?'

Aysu onbeş yaşında...

Yüreğinde kocaman bir barış yaşatıyor.

Elinde kalem, burnunda silgi kokusu... Gönlünde uçuşan şiirler önündeki kâğıda konuyor. Babalarının cesetlerine dokunan çocuk ellere bırakılan silahların kustuğu vahşete, annelerinin eşliğinde ilk uçuşlarını yapan yavru kuşlar gibi masum ve heyecanlı kelimeleriyle 'hayır!' diyor.

Çiçeklerin, kuşların, gökyüzünün, kalbin diline yabancı savaş ortamının çılgınlığında ümitlerini yitiren Stefan Zweig ve eşini tanımıyor; savaş kadar trajik olan ölüm biçimlerinden haberi yok.

Ne önemi var bunun?

Bedenlerini ortadan kaldırarak savaşı lanetleyen bu iki insanın barış sevdasını paylaşıyor ya!...

Yıldızların doluştuğu bir gökyüzünün, çocuk yüzlerde açtırdığı tebessümleri yitirmek istemiyor ya!...

Baksanıza, vasiyetinde bile barış diyor:

'Barış, sana sesleniyorum!... Güvercinini sakın savaşla çatışmaya sokma! Sana vasiyetim bu!...'

Burası Bağdat

Burası Bağdat... Varlıktan bir parça... Diğer parçalarda ne yaşanıyorsa burada da o yaşanıyor: Güneş doğuyor, yağmur yağıyor, toprak yumuşuyor, ekinler bitiyor, kuşlar bir yerden başka bir yere göç ediyor, insanlar aşka yakalanıyor, evleniyor, çocukları oluyor. Mevsimlerden o da geçiyor; kış, bahar, yaz ve sonbahar...

Bağdat sadece bir toprak parçası değil, aynı zamanda bir aile... Baba ve annelerden, kötülüğe bir yerinden bulaşmamış çocuklardan, tanışıklığın verdiği güven içinde birbirlerine yürüyen akrabalardan oluşan büyük bir aile... Yeraltı zenginliğiyle, stratejik önemiyle, uzayıp giden çölüne konmuş insan gruplarının birbirlerini iten özellikleriyle insanını gölgelendiren tarihî bir çınar...

Bağdat, kurulmuş bir sofra... Bu sofranın şatafatlı yerinde aile reisi oturuyor. Ailenin diğer fertleri ise bakışlarını reisin gözlerine dikmiş, müsaadesini bekliyorlar. Nasipleri, verilen müsaade kadar oluyor. Evet, bildiği bildik bir reisleri var. Yine de bir sofrada oturuyor olmanın şükrü içindeler. Tamam, gözlerinde çiçek açan, tebessümlerinden kırlangıçlar uçan, parmak uçlarına kelebekler konan bir reisleri yok.. bunu kabullenmiş değiller; ama sofrasız kalmak tehlikesi, sokaklarını ve Bağdat'ı yitirmek korkusu, reise dönük itirazlarını sümenaltı ediyor.

Bağdatlı çocukların evlerinin kapısı büyük bir hınçla dövülüyor. Bu vakitsiz dövüşün ve yersiz hıncın sahibi de kim? Hayra alâmet olmayan bu kapı dövüşü, evlerinin içini nasıl bir haberle dolduracak? Reisin gözleri yine kocaman oluyor, çocukların dudakları korkuyla titriyor, kaşıklar bir bir sofraya düşüyor. Ay durduğu yerde donuyor, yıldızlar korkuyla kayıyor, ağaç kovuklarında uykuya hazırlanan kuşları tedirginlik basıyor, Dicle ve Fırat'ın akışları hüzünleniyor, geniş yollardan elleri silahlı adamlar geçiyor, uçaklar bomba taşıyor, gemilere füzeler yükleniyor, bol ışıklı salonlarda ölüme komut veriliyor.

Bağdat kapısını döven adamlar kararlı; kapıyı açacaklar, olmazsa kıracaklar. Bağdat'a komşu evlerin insanları bu gürültüyle pencerelere koşuyor, 'Yine mi Bağdat, yine mi aymazlık! Kızılderili'nin, Afrikalı'nın, Vietnamlı'nın ve en son Afganistanlı'nın kanı pahasına araklanan sofralar yetmedi mi? Bu ne doymazlık böyle?' diyorlar. Yakın-uzak evler bu sorularla doluyor ve 'Ne Bağdat'ın ne de başka bir yerin kapısı kırılmasın, çocuklar sofrasız kalmasın, insanlar kahredici bir ölümle çekip gitmesinler.' itirazıyla hareketleniyor ama hiçkimse, Bağdat'a dayanmış zorba insanların yakasından tutup çekemiyor. Öldürerek var olma düşüncesi dağıtılamıyor, Bağdat'ın üzerine çöreklenen hıncın önüne geçilemiyor. Görünen o ki; Bağdat'ı dövüş devam edecek, kapılar kırılacak. Bağdat'ı devamlı dövülecek bir kapı haline getiren sevimsiz reis ile kötülüğe bir yerinden bulaşmamış iklimin çocukları, kırılan kapıdan içeri giren uygar vahşilerin tekme-tokatlarıyla sofradan uzaklaştırılacak.

Bağdatlı çocuklara, 'Kalkıp gidin bu sofradan, olmazsa ölün! Bu sofraya biz oturacağız. Toprağın altında kıvrılıp uykuya yatmış petrol isimli güzelin koynuna girmek, ondan gelecek emmek bizim hakkımız!' diyorlar. Kameralara, gazetelerin manşetlerine bu görüntü düşüyor. Uygarlığın vahşeti, yorumu gerektirmeyen çok net bu fotoğrafla, kutsal metinlerin 'iyi'sinden

ve insan zihninin kazanımlarından yana kalan insanlarla alay ediyor. 'Bağdat Bağdatlı çocuklarındır!' dendiğinde, uygar vahşi kovboy, 'Hayır! Bağdat ve bütün dünya nimetleri benimdir, çünkü daha güçlüyüm!' diyor.

Geleceğe ve uygarlığa dair iyimser düşler gören herkesin başına kara bir şal atılıyor; insanlar güneşsiz bir kubbe altında kalıyor. Eteklerinde ölüm dolaştıran gri metal bir uygarlıkta, yıldızsız ve yağmursuz, ama bolca füzeli... İnsanı sıkıştıran doğanın 'kötülükleri'nden uzak daha güvenilir bir iklim kurmak adına yola çıkan zihnin bütün değerleri sükût ediyor. Vahşi kovboyun gözlerinde cisimlenen vahşet, sinemasında kurguladığı vampirlere dönüşerek hayata pençe atıyor.

Burası Amerikan kurgusalına ayrılan bir sinema salonu değil, burası Bağdat! Franz Kafka'nın 'Amerika'sından beslenmiş ve 'başkan'ların şahsında hayata geçen uygarlık, yani vahşet, bütün bir insanlığı midesine indirmek üzere Bağdat'ı dövüyor. Sofradan kaldırılacak olan biziz; şiir, sanat, felsefe, hak, hukuk...

Bu bir savaş değil, asla değil! Savaşın tarafları olur, her biri karşındakine kendini dayatır. Ve tarafların kendilerince 'makul' sebepleri olur. Ama burada 'taraflar' yok, 'taraf' var; 'makul sebep' ise baştan ayağa bir vahşet...

Bu bir savaş değil, saldırı! İnsanın doğasına saklanmış doymazlığın, uygarlığın koynunda vahşi bir despota dönüşmesi... İlk çağ, orta çağ ve son çağ sarmalında parıldayan 'ilerleme' düşünün 'iyilik' getirmediğini gözümüze sokan bir saldırı... Vahşetin ve kötücülüğün, masumiyete ve iyimserliğe saldırısı... 'Ahlak'sız aklın ve 'değer'siz mantığın, 'hak'a tecavüzü...

'Ahlak'sız akıl 'değer'siz mantık

İnsan dediğimizde; kutsal metinlerin, tarihin ve anlam kurucuların 'iyi' adına kurduğu bir yapıya vurgu yaparız. Bu yapı içinde görünürlük kazanan insan; doğasının menfî kıvrılmalarına rağmen 'iyi'yi geliştirmişliği, 'kötü'ye karşı konumlanışı, 'güç' karşısında 'hak'ın seslendirilişini işaretler. Bu 'insan'ın vazgeçilmez 'değerleri' vardır. Hem kendindeki menfiliğe, hem de yeryüzü ölçeğinde kurumlaşmış 'kötü'ye karşı koruduğu değerler... Korumacılıkta konumlanmış bu misyon, insana 'güncel çıkar'ını kaybettirse de, yine de bundan vazgeçmez. Çünkü o, savunuculuğunu yaptığı değerler demektir; bu değerler olmadığında, kendisi de yoktur.

Evet 'insan', menfîliği bastıran ahlakî değerlerden sıyrıldığında ya da kendini bunlardan bağımsızlaştırdığında, 'anlam'dan soyunmuş bir varlık olarak kalır. Artık söz biyolojinin olur; insan, güdülerin komutuyla hayata yönelen bir biyolojik varlık olarak karşımıza dikilir.

Bu varlık 'başarı'ya tapar; 'kazanmak' onun için olmazsa olmaz olur. Makyavel'in o meşhur düsturu, 'hedefe götüren her yol mübahtır' felsefesi, 'başarı'ya tapan bu biyolojik varlıkla etekemiğe bürünür. Birisi 'başarı'ya maniyse rahatlıkla üzeri çizilir, trajik sonuçlar doğursa da 'başarı' öncellenir. Bir diğer insan (ülke), bizimle aynı hayata doğan kardeşimiz veya yandaşımız de-

ğil, başarımızı gölgeleyen muhtemel bir tehlike, düşmandır. O halde 'başkası'na dikkat, kork ondan! Güvenliğini kurmak adına, 'başkası'nı her zaman geçersiz kılacak silahlar edin, elindeki 'güç'le onu korkut! Savaşa hazır ol!...

Dünyanın dört bir tarafına savaş bulaştıran 'Amerika'; sadece bir coğrafyanın ismi değil artık, kutsal metinlerin 'iyi'sine ve insan zihninin ulaştığı etiğe yabancılaşan, 'başarı'ya tapan biyolojik insanın hayat algısının da adıdır. Ve bugün 'Amerika' bir ülke olmaktan çok, 'kazanmak' adına hayatı ve insanı gözden çıkaran, ölümü çoğaltan bulaşıcı bir hastalıktır. Amerika, her şeye rağmen başarısının ömrünü düşündüğü için, net ve basit düşünüyor. Elinde tek bir formül var: ömrümü (gücümü) kısaltma ihtimalini barındıran her şeye hayır! Keskin bir cetvele dönüşen bu formülün geçtiği yerlerde ülkeler parçalanıyor ve insanlar ölüyor. 'Yorgana (cetvele) sığmayan ayakların kesildiği, insan ruhunun ve insanî duygunun yerine matematiğin ikâme edildiği yeni dünya' kuruluyor. 'Cetvel bütün gücüyle âleme nizam veriyor. Ve cetvelin geçtiği yerde insan bitmiyor.'

Hayatını 'menfaat' üst başlığı altında kuran insan, çevresinin canını nasıl acıtıyorsa ve ilişki kurduğu her şahsı günden güne ne şekilde azaltıyorsa, menfaat hissinin toplumsal bir kuruma dönüşmesinin örneği olan Amerika da, bütün bir dünyanın canını yakıyor. Dünya ve hayat, Amerika'nın şahsında canavarlaşan menfaat hissiyle kuruyor. Jean Baudrilard'ın, '*Her ayrıntısı anlamsız olsa da, hepimizi aşan bir şey...*' dediği Amerika için, Mücahit Bilici şu notları düşüyor:

'Dünya tarihinde hiçbir ülke, Amerika kadar kendi vatandaşı olmayan sair ülke insanlarının dünyasını bu denli işgal etmemiştir. Her yere düşen bir gölgesi var Amerika'nın. Amerika, insanların çoğu için bir uzak diyar yahut yabancı bir ülke değil, günbegün hayatlara muhtelif şekillerde sızan, tasavvurlara şekil

veren bir 'dahili' vakıa. Herkesin evi olmasa da, artık herkesin evinde o var. Hayatlara zorla kendini bulaştıran bir şey. Zihinlerdeki Amerika fotoğrafı, her halûkârda dünyanın aldığı, almakta olduğu ve gelecekte alabileceği şekil(ler) için birer girdi mahiyetini taşıyor.'

Edibe Sözen ise daha da ileri giderek, her insanın artık birer 'Homo-Amerikanus' olduğunu söylüyor:

'21. Yüzyılın insanı nereden bakılırsa bakılsın tam bir homo-Amerikanus... Bugün hiçbir toplum, hiçbir kültür kendinden söküp atamayacağı bir şekilde Amerikalı gibi düşünüyor, davranıyor, yiyor içiyor ve eğleniyor.'

Amerika, 'paranın alamadığı şeyleri yok eden' hayat algısının ülkesidir. Bize uzak bir yer gibi görünse de, insanı ve insanın etrafında çiçeklenen insanîliği paraya kurban eden menfaatçı (Amerikancı) duruş şimdi içimizde. 'Ahlak'ın ve 'değer'in işaretlediği kanaatkârlığı küçümsüyor, cazibesine kapıldığımız 'başarı' isimli dilbere kadim aşklarımızı kurban ediyor, cebimizi doldurmak adına kalbimizi aç köpeklere atıyoruz. Birbirlerine bağlanmadan, sadece birbirleriyle temas eden insanların toplumunda, birbirimiz için yaşamayı çoktan gözden çıkardık. 'Ne yapalım yani, başkası da yaşasın diye aç mı kalalım?' diyor, küresel ölümde bizim de tuzumuz olsun diye çabalıyoruz. 'Rüya İmparatorluğu' Amerika'nın kurgusal şatafatının kör ettiği gözlerle hayata bakıyor, 'başarıya can kurban' demenin bizi ölüme götüreceğini göremiyoruz. Oysa Amerika'ya duyulan aşk kadar, Amerika'da ne aşk var, ne de hayat... Çünkü Amerika algısı, sadece ölüme ebelik yapıyor.

Hayatın, yani insanın kurtuluşu Amerika üzerinde yeniden düşünülmeye bağlıdır. Bu sebeple 'Amerika'ya hayır!' demek, sadece 'Savaşa hayır!' demek olmuyor, 'hayata ve insana evet!' de-

mek de oluyor. Ancak, 'Amerika'ya hayır!' demeyenlerin 'savaşa hayır'larının da, çok anlamlı olmadığı bilinmelidir.

Kötü ne(rede)dir?

Her insanın içinde aynı anda, biri Tanrı'ya diğeri İblis'e yönelik iki eğilim vardır. Tinsellik Tanrı'ya yöneliş, yukarıya doğruya yükselir; hayvanlık, Şeytan'a yöneliş, alçalıştan haz alır.

Charles Baudlaire

Dışarıda dondurucu soğuklar var. İnsan sokakta, sığındığı evlerin kuytularında bu soğuklardan kurtulamıyor, iliklerine kadar üşüyor. İçi buza kesen, insana şenlikli duygular yaşatan o rengârenk cümbüşü sonlandıran kar beyazı hüküm sürüyor. Beyaz, bembeyaz bir uzanmışlıkta gözlere perde iniyor, her şey silikleşiyor.

Erken, çok erken bastıran kış, dallarında oyalanan o nazlı, o narin sarı ve kızılyapraklara hazırlıksız bir ölüm yaşatıyor. Böylesine bastırmasaydı kış, kendilerini huzurlu bir ölüme teslim edecek olan canlılar, şimdi erken bastırmış buyurgan bir ölümün pençesinde 'can'larını yitiriyor.

Üşüyoruz. Yapraklar dallarında donuyor. Ömürlerinin sonlarını hecelemek üzere olan minnacık hayatlar, son adımlarında ölüme yakalanıyor. İçimiz kütleşiyor, duygularımız boşlukta asılı kalıyor.

Zamanla büyüttüğümüz, hasretle kurduğumuz, düşle başlattığımız yolculuklar, sevgilinin kapısında tokatlanıyor, donmuş yüzümüze kapılar çarpılıyor. Kalbin o sırrına erilemeyen evreninde büyüyen, istenen, arzulanan ve nihâyet kendisine gidilen cânânlar, namluyu kalplerine çevirip, güm güm kendilerine sıkıyorlar gülleleri. Ölüme gaz verip kendilerini boşluğa bırakıyorlar. Biz ise, koca bir yanılgı içinde ve kalplerimize hiç de karşılık gelmeyen bu sevgililerin ardındaki boşlukta üşüyor, donakalıyoruz.

Sanki vurulmaya yazgılıyız. Vurulup öldürülmeye...

Vurula vurula geldiğimiz topraklarda, Felluce'de bir kez daha vurulup öldürülüyoruz. İnsanda, hayatta, bütün bir varlıkta bir şey olarak var olan 'iyi'ye sırt dönüp, ona yabancılaşıp, 'dolayısıyla' var olabilen bir 'kötü'nün emrine girmiş uygarlığın son temsilcileri, uzandıkları kuytulara ölüm taşıyor. 'İyi' kalmadıkları için 'kötü'nün tarlası olmuş silahlı adamlar, yüzü aşkın olana dönük mekânlarda 'kötülük çiçekleri'ni büyütüyor. 'Ben'lerini, aşkın olandan kopmuş 'ben'lerini büyütmek, biraz daha gürleştirmek adına sınırları anlamsızlaştırmış bu modern zaman insanları hayatı ateşe veriyor, ölüme odun taşıyor, cehennemi yeryüzünde yaşatıyor.

'İyi' olanın örtülmesiyle/bilinmezliğiyle/yaşanmadığıyla ortalığa çıkan 'kötü'nün dünyasında üşüyor, yalnız yapayalnız kaldığımızı hissediyoruz. Etimize, kanımıza kadar sinen 'acı'dan anlıyoruz ki; hayat, dünya, insan, uygarlığın şimdiki hâli, 'kötü'den uzak değildir. İçimize düşen dondurucu gölgesinden bildiğimiz/tanıdığımız 'kötü'nün şeceresine, başlangıcına, kaynağına, kimliğine, anlamına gidiyoruz. Kışla birlikte yüzünü gösteren, bağlandığımız çok şeyin bizi yüzüstü bırakmasıyla içimize dolanan, Felluce'de patlayan silahların dumanından yükselen 'kötü'nün bize egemen olmaması, bizi körleştirerek, bütün bütün içimize oturarak 'mutlak'laşmaması için, ona yakından bakmaya koyuluyoruz.

Güz rüzgârları, içimizi titreten ve üşüten havalar, bize dokundukları 'kötü'cül yüzlerinden mi ibarettir? Kımıl kımıl yapraklarıyla sallanan dalların birden soyunuvermesi niçin kötü olsun? Ağaçların soyunmadan, yaprakların çekip gitmeden 'kar'a yakalanması, dondurucu soğuklarla göğüs göğüse çarpışmaları daha mı iyi? Bahar ve yaz mevsiminin iç okşayıcı havasına alışmış minnacık canlıların, bastıran kışa kalmaları/bırakılmaları, şefkat, merhamet ve güzelliğe sığar mı? Gözlerimize hüzünlü bakışlar takıştıran o solgun güz havası, niye bir iyiliğe vesile oluyor olmasın? Kışa dayanamayacak her bir şey, 'güz'ün havasıyla çekip gitmekle, büyük bir 'acı'dan kurtulmuş olmuyorlar mı?

Kışa, dondurucu soğuklara bu kadar yüklenmemiz de doğru değildir. Her dokunuşuyla 'bahar' isimli bir güzeli, bir coşkuyu, insana iyi gelen bir dirilişi kuran kış atölyesine bir özür borcumuz vardır. Zira o olmasaydı, ne bahar ne de yaz gelebilecekti; ne diriliş, ne dirilişin meyvelerinden tadabilecektik.

Hem nazlı, hem de tez canlıyız. Düşünülmüş koca bir 'anlam'ın gerçekleşmesi adına yaratılan hayatın bazı dokunuşlarını, bütün içindeki neticelerini, bu dokunuşlar üzerinde derinliğince düşünmeden, sadece dokunuş anlarında bize görünüveren durumlara bakarak, 'kötü'ce konuşuyoruz. Bencilce davranıyor, çabucak karar veriyoruz. Yapraklı ağaçlar, iyi havalar bize iyi geldiği veya böyle düşündüğümüz için, yaprakların dökümünü ve soğukların gelişini 'kötü'lüyoruz. Oysa hayatın ve hayattakilerin bize bakan bir yüzü varken, sahiplerine bakan yüzleri binlercedir. Bize kalsa ne sonbahar, ne de kış olacaktı. Olmasaydı ne olurdu? O zaman bahar da, yaz da olmayacaktı. Unutmamak gerekir ki, sonbahar ve kışın olmayışı bize iyi gibi görünebilir, ancak bu durum, bahara ve yaza mani olduğu için 'kötü'dür.

Kendimizi merkeze alarak (bencilliğimiz ve yüzeyselliğimizden) varlığa ve hayata bakamayız. Hayatı, bizim de gerçek-

leşmesine dahil olduğumuz 'anlam'ın penceresinden okumalıyız. O zaman göreceğiz ki; hayat ve hayatta yaratılan şeyler, ya bizzat ya da neticeleriyle güzeldirler. Çünkü her şey, netice itibariyle 'iyi'ye çalışmaktadır. Bunu kavradığımızda, bu derinlikte hissettiğimizde/yaşadığımızda, ne güz rüzgârlarıyla soyulmuş ağaçlar, ne de kış soğuğunda ölümün kollarına düşen canlılar bizi üzecektir. Hadiseler canımızı hafiften yaksa da, kendimizi, gelecek olan baharın diriliş türkülerine bırakmaktan alıkoyamayız. Varoluşçuların ve epiküristlerin işaret ettiği 'kötü'nün de, kötülük olmadığını, hayatı mümkün kılan bir şey olduğunu göreceğiz. Böylesi bir 'kötü'nün olmadığı bir hayatın coşkusunu yitireceğini, hayatın 'iyi'siz kalacağını anlayacağız.

Kıştaki üşümemiz, Felluce değildir; üşümemizdeki 'kötü' de, Felluce'nin 'kötü'süne benzemiyor. Biz kışta üşürken, üşümeyi 'kötü'lerken, bencilliğimizin ve yüzeyselliğimizin kurduğu bir yanılsamaya düşüyoruz. Böylesi bir hatanın içimize ve dilimize oturttuğu 'kötü'nün karşıtının gerçekleştiğini (yani kışın olmadığı) düşündüğümüzde ise, asıl o zaman 'kötü'nün yaşanacağını kavrıyor ve hatamızdan vazgeçiyoruz. Oysa Felluce'de başka bir şey yaşanıyor. Kökü, şeytanın ayartmasına kadar uzanan bir aldanmışlıktan beslenen bir 'kötü'dür Felluce'yi vuran. Ordaki 'kötü'lük; şeytana aldanıp dünyaya (hayata) düşen, düştüğü yerde 'ben'ine binen, kendini her şeyden bağımsız/üstün 'her şey' olarak gören, böylelikle varlığa müdahale eden uygarlığın son halkasıdır. Çünkü Amerika, o janjanlı klasik uygarlık tanımlarına oturan bir şeydir. Uygar algının zirve ismi ülkenin başkanının ve etrafındakilerin dili, insanın 'ben'ini Tanrılaştırmasından besleniyor. Amerika denen algı 'ben'i Tanrılaştırınca, diğer şeyleri 'kul'laştırmıştır. Bu 'ben'in beslediği uygarlık, Fourier'in ifadesiyle şöyle bir şey olmuştur:

'Uygarlık iki sütun üzerinde yükselir: Süngü ve açlık... Dolandırıcılarla namussuzların gönlüne göre bir düzen. Mutlak

egemen: Para... Salnameleri kanla yazılıdır uygarlığın, ilişkileri yalan üzerine kuruludur; yalan, kin ve kalleşlik üzerine... Uygar insan, sosyal bir yılandır, nezaket ve terbiye icabı yalancı olmak zorundadır.'

Oldukça gelişmiş ülkenin (Amerika) tarihi, bugünkü yaşam karnesi ve başka yerleri işgal ederken, başkanının kullandığı üslup/sığındığı gerekçeler, Fourier'in uygarlık tanımının içini dolduruyor. Irak'tan gelen haberler, oradan ekrana yansıyan görüntüler ise, bize Said Nursi'nin şu tespitini hatırlatıyor:

'Mahlukatın en mükerremi, belki en a'lası olan insan eğer bozulsa, bozuk hayvandan daha ziyade bozuk olur. Müteaffin (küflenmiş/kokuşmuş) maddelerin kokusuyla telezzüz eden haşarat gibi ve ısırmakla zehirlendirmekten lezzet alan yılanlar gibi, dalalet bataklığındaki şerler ve habis ahlaklar ile telüzzüz ve iftihar eder ve zulmün zülümatındaki zararlardan ve cinayetlerden lezzet alırlar. Evet cinnî şeytanın vücuduna kat'i bir delil, insî şeytanın vücududur.' ('Ben'ini Tanrılaştıran uygar insanı tanımlamak için, hem Fourier'in hem de Nursi'nin 'yılan' metaforunu kullanması ilginçtir.)

Uygarlığın tarihi biraz da şiddetin tarihidir. Zira sadece 'ben'ini merkeze alan, onun varlığını/devamını önemseyen bir algı, kaçınılmaz olarak kendini başkasına dayatır, varlığını, öldürerek sürdürür. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim görevlisi Dr. Faruk Alpkaya'nın değerlendirmesi, uygarlıkla şiddetin aynılığına işaret ediyor:

'Batı Avrupa önce Amerika kıtasını yerlilerden temizleyip yağmalıyor, sonra Afrika'nın yerlilerini Amerika'ya taşıyıp köleleştiriyorlar. Oradan elde ettikleri ürünleri satabilmek için de bu sefer Asya'yı sömürgeleştiriyorlar. Uygarlaştırmaya çalışıyorlar kendilerince. Şiddet bu sürecin en ayrılmaz parçası. Şiddet kullanmadan bunu yapmaları mümkün değil. Ama şiddet hep iki

boyutlu kullanılıyor: İlki varolan rejimi sürdürmek için, ikincisi varolan rejimi ya da devleti yıkmak için. Yıkmak için kullananlar da aslında yerine yeni bir devlet kurmayı amaçlamaktadırlar. Bu iki boyutluluğu hep akılda tutmak gerek. Uygarlık tarihi dediğimiz şey şiddet tarihidir.'

Amerikalı askerin, camide savunmasız yaralı bir insanın üzerine kurşunları boşaltmasını nasıl izah edeceğiz? Dr Alpkaya, '*Korkan bir insan bunu yapabilir. Kendini her şeyden üstün gören bunu yapabilir. Robotlaştırılmış biri böyle yapabilir.*' diyor. Çünkü Amerika denen algının içine doğanlar, 'öteki' olan her şeyi 'düşman' görüyor, yok edilmesi gereken bir 'kötülük' olarak değerlendiriyor. Düşmanla sarılı bulunmanın yaydığı güvensizlik duygusuyla elleri hep tetiğe gidiyor. Dikkatimizi buraya çekenlerden biri de Yusuf Kaplan'dır:

'Amerikalıların Irak'ta işledikleri cinayetleri 'korku, dehşet ve şok operasyonu' olarak adlandırmalarının birinci nedeni, pagan Batı uygarlığının kurucu paradigmasının ontolojik güvensizlik duygusuna dayanması; yani insanı Tanrılaştırarak yalnızlaştırması, ruhsuzlaştırması ve insanın ruhunda fırtınalar esmesine zemin hazırlayan ve sonuçları, öteki olan her şeye karşı korku, dehşet ve şok ile yaklaşılması şeklinde tezahür eden bir hâlet-i ruhiyeye sahip olmalarıdır.'

Paranın ve çıkarın egemenliğinde 'değer'sizleşen bir algının güvensizlikte saldırganlaşması, saldırırken arsızlaşması, sabıkalı uygarlığın kötücül yüzüne ayna tutuyor. Felluce'de yaşanan, 'kötü' olsa da, 'değer'siz uygarlığın yüzüne tutulan bir ayna olmasıyla, insana yitik değerleri aratıyor. Böylelikle 'kötü' bir kez daha 'iyi'yi belirginleştirip, onu tercih edilir kılıyor.

Küreselleşmeye açık mektup

'Bir arkadaşım Orta Afrika'daki köy hayatı konusunda çalışıyor. Birkaç yıl önce alan çalışmasını yürütmeyi istediği uzak bir bölgeye ilk defa gitmiş ve daha oraya vardığı gün, bir eve gece eğlencesine davet edilmiş. Hemen akla geleceği üzere, arkadaşım orada, dış dünyadan yalıtılmış durumdaki bu topluluğun kendine özgü geleneksel eğlenceleri hakkında bir şeyler öğrenmeyi umuyormuş. Oysa gecenin sebebi Temel İçgüdü filminin videoda topluca seyredilmesinden başka bir şey değilmiş. Üstelik film henüz Londra'da bile sinemalara gelmemişken!'

Anthony Giddens

Varlığın kalbine yürüyen ilk insan(lar)ın eğilimlerine akraba obur dalga! Ayak basılmadık bir kuytu, deşilmemiş iç gıdıklayıcı tek bir nokta bırakmayacak gibisin. Her uca, her derinliğe, her kıvrıma uzanıyorsun. Her yere ait ve her yerin de senin olduğunu sanıyorsun. Bir şey olarak her şey olmak istiyorsun. Uzaklardan, çok uzaklardan kopup gelmiş gibi kıyılarımıza sokuluyor, kendini bize bizi kendine bulandırıyorsun. Artık ne biz eski biziz, ne de sen eski sensin. Sen bize bulanarak çoğalmış ve daha da önüne geçilemez olmuşken, biz seni görmüş

ve sana dahil olmuş olmanın sonrasını yaşıyoruz. 'Yeni' olanla karşılaşmış ve ona bulanmış olmanın o dile gelmez hisleri içindeyiz.

Şimdi ben, yani bu mektubu yazan fani... Titr sahibi nice kalem gibi, içini dışına çevirmiş değilim. Sana düşman, sana sevdalı nice söz okumuş olmanın ikircikli ruh halindeyim. Allı pullu giysilerinden etrafa yayılan ışıltıyla gözü kamaşanlarla elbiselerinin altında bir şeytan barındırdığını düşünüp korkanlar arasında gidip geliyorum. Ekonomik, kültürel, siyasî sayfalarda nasıl bir yüzle göründüğünü ayrıntılarıyla izah edemem. Doğrusu seninle makro seviyede ilgilenmiyorum. Yeryüzüne bırakılmış bir faninin, hem bu bırakılışı hem faniliği hem de bırakıldığı yerde olup bitenleri anlamak isteyişi dolayımında seninle ilgiliyim.

'İnsanlığım'a nereden dokunuyor, bana ne söylüyorsun?

Seni düşününce aklıma bu soru geliyor. Evet, bu mektup sana yazılıyor. Seni düşününce aklına düşen sorunun etrafında beliren notları yüzüne doğru konuşmak isteyen bir insanın, 'tek' bir insanın duygularını içeriyor bu mektup. Yoksa, başkasına seni anlatmak gibi bir derdim yok. Anlatamam da... Uzaklardan, çok uzaklardan gelip kıyıma sokulurken bana taşıdığın şeyin içimde aldığı şekli anlatmak derdindeyim, o kadar.

Adına küreselleşme, globalizm diyorlar. Adımlarınla ve sözlerinle büyülenmiş dünyanın küçük bir köye dönüştüğünden bahis açıyorlar. Etrafında gelişen hızın içinde, zaman ve mekânın yittiğini anlatıyorlar. Her yere uğradığından ve her yerin artık uğranılabilir olduğundan, dünyanın 'giz'ini kaybettiğini, dolayısıyla 'büyü'süz bir dünyayla karşı karşıya olduğumuzu söylüyorlar. Daha çok şey söylüyorlar. Ancak mektubumun daha başlarında sana dair söylenenlerden bahis açıp, 'herkes'in sözleri içinde sözlerimi yitirmek istemiyorum. Demiştim, bu mektupta kendi sözlerimle sana görünmek istiyorum.

Bilirsin, her insan teki gibi ben de; sınırları keskin, kendi dili kendi şartları olan, daha çok kendine kapanmış başkasına ise arada bir açılan bir 'ülke'de yaşıyorum. Esasta 'dünya'ya doğarken, sonradan geliştirilmiş dillerle, bize 'ülke'lere doğduğumuz söyleniyor. Biz 'dünya'ya aitken, 'ülke'lere aitliğimiz ön plana çıkıyor. Ülkelerimiz evrenimiz oluyor, sınırlarımız neredeyse ülkelerimizin sınırlarıyla belirleniyor. Sınırları belirlenmiş ülkelerimiz, kaderimizi ve hikâyemizi kuruyor, başka ülkelere doğan insanlarla farkımızı belirliyor. Temelde hepimiz insanken, ülkelere doğduğumuz gerçeğiyle 'başka'laşıyoruz. Ülkelere doğduğumuz gerçeği sonradan kurulmuş bir şeyken, esas bir şeye dönüşüyor. Dünyaya bırakılmış olmamız açısından bütün insanların temelde 'aynı' şey oluşları da unutuluyor.

Şunu diyorum: Ulus temelinde şekillenmiş devletlerin katı ve yerleşik gerçekliği, 'insanlığımızı' unutturarak bizi 'vatandaş' kılıyor. Dünyalı insan olmaktan çıkıp şu veya bu ülkenin vatandaşı 'sayı'lar oluyoruz. İçine bırakıldığımız dünyanın gizine karşı mesuliyetten çok, ait olduğumuz ülkenin sırtımıza yüklediği sorumlulukları hissediyoruz. Dünyaya değil, ülkelere karşı sorumluluk duyuyoruz. Bu, ontolojinin ölümüdür; insan-varlık ilişkisinden insan-ülke ilişkisine geçiştir; 'kutsal'dan soyundurulan insanın, kurulabilir ve değiştirilebilir bir şeye dönüşmesidir. Oysa insan 'ülke'den önce 'dünya'ya aittir, dünya içinde bir ülkeye doğar. Ve bütün açıklığıyla ortadadır ki, dünya bütün ülkeleri kapsar; olan ise, 'parça' uğruna 'bütün'den vazgeçiştir.

Ülkeler, 'bütün'e karşı 'parça'yı koruma esası üzerinde kurulmuşlar. Ülkelerin hepsi, çocuklarına, 'parça'nın asıl, 'bütün'ünse 'kaçınılmaz' olduğunu söylerler; yeri geldiğinde, onları 'parça' uğruna ölüme göndermekten çekinmezler. 'Ülke'yi belirleyen sınırların aşılmaması çok önemsenir. Bu sebeple, diğer ülkelere kapanılır; 'başkası'yla karşılaşma, karşılıklı alıp-verme, etkile(n)me durumu ortadan kaldırılır. Çünkü diğerleri, 'başkası' si-

zin 'yabancı'nızdır, siz değildir; ait olduğunuz 'parça'ya göz dikmiş bir 'düşman' da olabilir. Buradan hareketle, kendine kapanma, kendiyle yetinme, kendini tekrar etme gerçekleşir. Her şeyin 'parça'dan ibaret olduğu sanılır, 'parça'nın 'bütün' olduğu yanılsaması büyütülür. Gidilecek, görülecek ve gezilecek çok yer, belirlenmiş sınırlar sebebiyle sizin için 'yok' olur. Gidemezsiniz, göremezsiniz, gezemezsiniz. Gitmediğiniz, görmediğiniz ve gezmediğiniz için de, her şeyi bildiklerinizden/yaşadıklarınızdan ibaret görürsünüz. Aynı sesler, aynı sözler, aynı renkler, aynı tatlar kaderiniz olur. Tekrar üzerine kurulu bu hayatın, her şeyi bilindiğinden/yaşandığından, cazibesi kalmaz. Sıkan bu hayatta sıkıla sıkıla yaşarsınız.

Sen küreselleşme!

Bana 'iyi' görünen yüzün nedir, biliyor musun? Hani sınırları anlamsızlaştırıyorsun ya, o uğruna yığınla ölüm gerçekleşen hatları öylesine bir şeye dönüştürüyorsun ya, bu beni acayip heyecanlandırıyor. Umutlanıyorum. Ülkelerine kapana kapana 'insan'dan 'vatandaş'a dönüşmüş insan kardeşlerimin sarsılıp asıllarına döneceklerini umut ediyorum. Bir dünyaya doğduklarını ve doğdukları dünyanın kendilerine hissettirmek istediği anlama yaklaşacaklarını düşünüyorum. Diyorum ki, sınırları keskin ülkelerinin havası ve suyuyla şekillenmiş gözler/zihinler/kalpler, bir 'başka' ülkeyi farkettiğinde, yeniden görmek, anlamak ve hissetmek isteyecekler. Bağlılıklarını yeniden düşünüp yola çıkacaklar. Yola çıkıp bin bir renk, ses, koku ve sözle karşılaşacaklar. Karşılaşıp zenginleşecekler. Doğulu, Batılı, Afrikalı veya Asyalı olmanın ötesinde 'insan' olduklarını, ortak bir yolculuğa gönderildiklerini anlayacaklar. Gönderildikleri yolculukta birbirlerinin üstüne çıkma yarışından vazgeçip, yolculuklarını okumaya başlayacaklar. Delip geçilen sınırlarla birlikte parça bütüne akacak, bütün parçaya dökülecek. Hangi 'ülke'de olduğu önemli değil, nerede yaşanıyorsa bir 'değer', artık bütün bir dünyaya ait ola-

cak. Tamam, 'kötü' ve 'acı' olan da dünyalaşacak, ancak bu insanları birbirine daha da yaklaştıracak. Mesela 'ülke'de söz sahibi olmuş güçler, daha fazla dikkatli davranacaklar. Çünkü daha çok gözün dikkati altında olacaklar. Acı çektiriyorlarsa hesabını verecekler.

Çok mu iyimserim?

Bugün şurada burada yaşananlar iyimserliğime toz kondurmuyor değil. Gelen günün giden günü arattığını biliyorum. Kendinden başka güç tanımayan aklın ve 'değer'siz çıkarın başrolde olduğu modern zamanların bir yeryüzü cenneti kuracağını söylemiyorum. İlk insanın varlığa müdahalesiyle başlayan 'bozulma'nın geldiği yerle kalmayacağının, yarın daha da artacağının farkındayım. Topyekün huzur ve sükûnetin geçmiş zamanlara ait bir şey olduğunu da anlıyorum. Ancak! Sıkıştırıldığımız ve neredeyse birer hapishaneye dönüşmüş 'ülkelerimiz'den çıkarılıyor oluşumuz, beni yine de umutlu kılıyor.

Adına 'küreselleşme' denen önüne geçilemez dalga, hırçın ve haylaz küreselleşme! Melek misin, yoksa şeytan mı? Seninle birlikte zihnime üşüşen olumluluklardan, yukarıda anlatmaya çalıştığım çok önemli gelişmelerden kolay kolay vazgeçmem sözkonusu değil. Ancak korkularımı, şüphelerimi yazmadan da edemeyeceğim. Üzerindeki elbiselerden yayılan ışıltıyla gözlerimizi alırken, elbiselerin altında taşıdıklarını gizler gibisin. Yukarıda 'melek' yüzünü çizmeye çalıştım, şimdi ışıltı elbiselerini soyup altta yaşattığın o 'şeytan' tenine dokunmak istiyorum.

Sen böyle uzaklardan, çok uzaklardan kopup kıyılarımıza sokulurken, beraberinde 'bir şey' taşıyorsun. Evet, bir şey, tek bir şey... Dünyanın bugünkü gerçekliğinde öne fırlamış paradigmanın hayata biçtiği elbiseyi 'herkes'e giydiriyorsun. Herkes kendi içinde çok şeyken, ülkeler kompartımanında çok şey yaşanırken, senin herkese giydirdiğin elbise içinde 'çok şey'in öleceği korku-

su yaşanıyor. 'Çok şey'e sahip 'herkes'in seninle birlikte 'tek şey'le yetinmesi durumu vardır. Bir rengin diğer renkleri soldura soldura baskınlaşması sözkonusu.

Tekilliğin faşizminden bahsediyorum. Çokluğun biraradalığından doğan gerilimin/çatışmanın/alıp-vermenin bütünüyle bitmesinden, yerini, tekliğin kurup dayattığı düzenin doğurduğu monotonluğun ve ölümün almasından... Çünkü öyle bir şeysin ki, kendinden başka her şeyi dize getirmek istiyorsun. Sen olmayan, sana benzemeyen, seninle paralel yürümeyen, biraz da yürüyüşüne engel olan en ufak bir farklılığı 'kara'layıp, üzerine yürüyorsun. Aykırılıkları çöze çöze ve sindire sindire, çok 'uyumlu', çok 'sessiz' ve çok 'düzenli' bir dünya kuruyorsun. Fransız filozof Jean Baudrillard, yaşadığım şehirde yaptığı konuşmada*, düzeninin ürkütücü monotonluğuna işaret ederken, itiraf edeyim, ürkmüştüm. Kuyu gibi derin, kuyu gibi sessiz bir boşluk hissetmiştim. Herkese aynı rengi giydirerek renklerin, herkesin diline aynı sözleri takıştırarak seslerin, herkese aynı şeyleri yaşatarak duyguların ölümüne sebep oluyorsun. Tek başına çok şey olan insan tekini kendi havuzuna atıyor, onu orda, oraya attığın diğer insanlarla birlikte aynılaştırıyorsun. İnsanlar, rüzgârın önünde inip kalkan başaklar gibi, rüzgârınla bel kırıp baş indiriyor. Aynı giyiniyor, aynı konuşuyor, aynı yöne yürüyorlar. Eskiden insanlar 'ülke'lerinde aynılaşıyorlardı, şimdi ise kurduğun 'dünya'da aynılaşıyorlar. İnsanları ülkelerinden çıkarman, onları başka ülkelerin insanlarıyla buluşturman, sahici bir karşılaşmayı doğurmuyor. Ülkelerinden çıkanlar, başka ülke insanlarıyla oturdukları sofraya kendi seslerini bırakamıyorlar. Çünkü insanları kendi seslerinden soyundurarak ülkelerinden çıkarıyorsun. Farklı ülkelerin insanları, bir sofrada, ama 'sessizce' oturuyorlar. Kendi sesleriyle değil, onlar için geliştirdiğin 'dil'le

---

* Nisan-2004'te İzmir'de yaptığı konuşma: Sanal Evren ve Haber Dünyası.

konuşuyorlar. Mesela 'Dünyanın İngilizcesi'nden veya 'İngilizcenin Dünyalaşması'ndan bahsedilirken, diğer dillerin ölümü/hükümsüzleşmesi anlatılmış olunuyor.

Uzaklardan, çok uzaklardan kopup gelen çılgın dalga, arsız küreselleşme! Televizyonun, görüntünün, görselliğin gözetiminde bir dünya kuruyorsun. Bütün bir insanlık, mavimsi ışıltılar yayan ekranların altında doğuyor, büyüyor ve ölüyor. Ekranda doğumları seyredilen çocukların ölümleri de canlı yayında gerçekleşiyor. İnsanlar seyredilerek doğuyor, seyrederek büyüyor ve seyirlik bir malzeme olarak ölüyorlar. Bir 'büyük birader' gibisin. Sanki Orwel'in, Zamyatin'in, Huxley'in romanlarından fırlamışsın. Hayatlarımız mı televizyonu doğuruyor, yoksa televizyon mu hayatımızı oluşturuyor, şaşırdık. Gerçek olan ne? Simulark nereye kadar götürülebilir? Varoluşsal karşılıkları olan, acı ve sevinçleriyle sahici olan hayat 'matrix'e mi dönüşüyor?

Birbirlerine kapalı ulus-devletlerin çözülüşü, ülkelerin birbirlerine bağımlılığını getirdi. Bu ekonomilerin, kültürlerin, siyasî yapılanmaların iç içe geçmesi anlamına geliyor. Öyle bir bağlılık ki bu, uzak bir noktada çıkan lokal problem dünyanın diğer ucunu da vuruyor. Komşumun acısını paylaşır, onunla üzülürüm. Bu iyi bir şeydir, bu beni iyi eden bir durumdur. Ancak senin kurduğun bağlılıktan çıkan acının bütüne yayılımı böyle bir şey değildir. Ben komşumun acısını 'insanî'liğimden hareketle paylaşırken, istesem ondan uzak kalabilme durumum varken, senin bağlılığında, bir başka ülkenin teknik düzenlenmesinden doğan lokal problemden kaçma şansım olmuyor. Sözkonusu lokal problem bir şekilde gelip ülkemin teknik düzenlemesini de bozuyor ve ben bu etkile(n)menin sonuçlarını yaşamak zorunda kalıyorum. Bu durum bana çok anlamlı gelmiyor; anlamlı bir 'kaos'ta akışan hayatın iç diline ters bir yapılanma gibi geliyor. Dünyanın 'düzen' adına bu şekilde birbirine bağımlı kılınması, her şeyin düzenlenmiş olması, bütün ihtimallerin kon-

trol edilmesi, saldırgan bir 'güvenlik saplantısı'nı geliştiriyor. Baudrillard konuşmasında şöyle demişti: '*Mevcut dünya düzeninin amacı kesinkes olaysız bir dünya yaşanmasını sağlayabilmektir. Oysa bu bir anlamda tarihin de sonu demektir. Ne var ki bu son, Fukuyama'nın istediği gibi demokratik bir olgunlaşmayla değil terörü önlemeye yönelik bir terör, her türlü olay ihtimalini ortadan kaldıran bir karşı terörle gerçekleşeceğe benzemektedir. Güvenlik adı altında teröre başvuran bir sistem sonunda bu terörü bizzat kendine uygulamak durumunda kalmıştır. En sonunda terörü içselleştirerek kendine karşı teröristçe davranan, hem vahşi hem de politik bir tözden yoksun, kendi halkına karşı düşmanca bir tavır sergileyen bu anti-terörist küresel sistemde insanı ürküten ironik bir yan vardır.*'

Ey çılgın sular gibi üzerimize gelen küreselleşme dalgası! Ürküten bu ironik durumun ne adına benimsendiği anlaşılınca da, ürkmüş insan bu sefer kahroluyor. Evet, insanı kahreden bir tarafın var. Akışınla birlikte dolaşan şey 'değer' değil, 'para'dır. Yeni dünya düzeninde kurucu öğenin para olması, insanın ve insanî kazanımların geriye düşmesi demektir. Çıkar, yani para dominant hale gelip 'değer' önemsizleşince, 'güçlü'leri kim ve ne dizginleyecek? Ne olacak yoksul çocukların ve güçten düşmüş ülkelerin hali? Dengeler nasıl korunacak? 'Kötü' ve 'acı' olanın paylaşımı kaçınılmaz olacaktır. Peki 'iyi' olanın 'bütün'de dolaşımı mümkün olabilecek mi? 'Kutsal'ı dinlemeyecek gibi görünen akışın, 'para' ve 'çıkar'a rağmen 'iyi'yi niçin tercih etsin?

Uzaklardan, çok uzaklardan gelip kıyılarımızı döven, kendini bize bizi kendine bulandıran küreselleşme! Işıltılı elbiselerin çok alımlı, insanın başını döndürüyor. Sanıyor ki insan, cıvıltılı bir parksın. Gizlenen ne kadar 'uzak' varsa, bunları insana 'yakın' kılıyorsun. Ancak elbiselerinin aralıklarından görünen şişman bedenin, üzerimize koca bir karanlık düşürüyor. Kuyu

gibi derin, kuyu gibi bu karanlıkta, zihnimize uykularımızı kaçıran sorular üşüşüyor.

Yeryüzüne indirilmiş, derdi bu indirilişin anlamını kavramak ve bu anlama yabancılaşmamak olan bu fani, bu mektupta sana içini açtı, içine düşen gölgeni göstermeye çalıştı. İyimserlik ve karamsarlık arasında gidip gelen yüreğimin sözlerini okudun. İtiraf edeyim, ben her zaman kendimden yana kalacağım. Etrafa yaydığın ışıltılı renklerin de olsa, tercihim bana 'iyi' gelenden yana. Kalbimi ve vicdanımı ve insanîliğimi diri tutacak söz, mekân ve duruşlara tutunacağım. Bunu da böyle bilmeni istiyorum.

Hayatı savunmak

Oturduğumuz yerlere hiç benzemeyen yerlerde; yaşamak isteyip de yaşadığımız onca şeyden mahrum yüzlerce insan, ölesiye bir açlığın içinde ölüme yürüyorlar. İktidar tutkusunun altında kalan vicdanlara ulaşabilmek, insana dair bazı şeylerin varlığından onları haberdar etmek adına trajik bir sona yaklaşıyorlar...

Hiçbirini tanımıyorum. Büyük bir ihtimal hayata benzer bir anlam vermiyoruz.

Ama ne farkeder? İnsanın doğasına karşılık gelmeyen bir ortamda yaşamak istemedikleri için kendilerini ölesiye bir açlığın içine bırakan bu insanların çığlığı kalbime dokunuyor, vicdanımı harekete geçiriyor. Her şeye rağmen 'kendileri' kalmak istedikleri için, 'kendilerinden vazgeçmek' gibi trajik bir sonu tercih eden bu insanları anlıyorum; okullarına giremeyen öğrencileri anladığım, acılarını hissettiğim gibi.

Her zaman olduğu gibi başkentten yine ses yok. Kendileri için kabul edilemez gördükleri bir formun dışına çıktıkları için dört duvar arasına tıkılan, ama buralarda da kendilerinden yana kalan/kalmaya devam etmek isteyen yüzlerce insanın yaklaşan o kahredici sonu onu hiç rahatsız etmiyor.

Çocuklarının tercihini dikkate almayan bir baba gibi, çevreyi önemsemiyor; kendisini dayatıyor.

Sanki sağır! Çevrenin beklentilerinden hareketle bir ses vermesi beklenirken, arkaik bir kibre ve koruma güdüsüne yaslanarak, 'koca devlet, birkaç yüz insanın direnişi karşısında kendinden vazgeçer mi?' diyor. Yersiz korkularından başka hiçbir kaygıyı, hiçbir kırılganlığı hissetmiyor. İnsanın ölümü üzerinde gururunu büyütüyor.

Sanki ölümün kuşatması altında yaşıyoruz. Sanki hayat için, 'görüldüğü yerde vurulacak!' emri çıkarılmış. Kimse hayattan, onun öncelliğinden bahsetmiyor. Herkes durduğu yeri işaretliyor; kendi üzerine kapanmışlık içinde, başkasının varlığına tahammül edemiyor. Her farklılık bir tehlike olarak değerlendiriliyor, en kısa zamanda üzeri çizilmesi ya da dönüştürülmesi gereken bir durum gibi telaki ediliyor.

Ölüme karşı hayatı savunmak durumundayız.

Hepimiz ölüyoruz, görmüyor musunuz?

Kötünün felaketleri

Gök kirli sarı... Bir yerden gelmeyen ve de bir yere gitmeyen adımlar boşluğa uzanıyor. İnsanı ve hayatı önceleyen, yaşamı elverdiğince kötülükten ve acıdan arındırmayı öngören, bütün bir varlığa karşı sorumluluğu duyuran özgürlükten beslenen 'erdem'in hayatîliğinden bahsedeceğim, olmuyor. Marquis de Sade bırakmıyor, 'erdemin felaketleri'nden bahsediyor.

Tüketimin yaşam tarzı haline geldiği; fastfood bir hayatın yaşandığı; çıkarın her şeyin önüne çıktığı; insan ölümlerine, hak ihlallerine, bayağılığa karşı haysiyetli bir duruşa geçemeyen insanların yaşadığı topraklarda, Sade'ın söyledikleri acı acı gülümsetiyor.

Erdemli olmayı tercih eden kahramanına cehennemî hayat yaşatan Sade'ın *Erdemin Felaketleri*'ni okuyorum. İkiyüzüncü sayfasında artık dayanamıyor, bırakıyorum.

Erdemsizliğin felaketini yaşayan bir ülke, 'kötü'nün etrafında yaşanacak bir hayatın 'mutluluk' getireceğini söyleyen Sade'ı yalanlıyor. Emek, hak ve evrensel insanî değerlerle harmanlanmış hayatı talep eden topraklar, alabildiğince yoğunluk kazanan 'kötü'yle ne hale geldiği ortadayken, 'erdemin felaketleri' okunamaz oluyor.

Erdem, felaket getiren uğursuz bir şey midir?

Erdemli olduğunuzda hayatı daraltırsınız, bu doğru. Her şeyle önünüze serilen bir hayatın hepsini değil, kendinizce olanı seçersiniz; nefsinizi gıdıklayan birçok şeyi elersiniz. Mesela beş

milyara çok fazla ihtiyaç duyduğunuz bir günde, edinme imkânını bulduğunuz, ama size ait olmayan on milyarı sahibine bırakırsınız. Çıkarcı aklın kabul edeceği bir şey değildir bu, bir yanlışlıktır bu ona göre.

Erdem dik durmanızı gerektirir. Bu ise bir çabaya işaret ediyor; insandan sorumluluk altına girmeyi, fedakârlıkta bulunmayı bekler. Bir başkası, başka bir şey, her şey sizin için önemlidir. Rahatınızdan oluyorsunuz erdemle.

Erdem belki hayatınızdan bir şeyler eksiltiyordur, ancak karşılığında sizi bir güzellikle tanıştırıyor. İnsan üst başlığı altında geçen bir hayatı görüyor, daha önemlisi, insanın insana sığınak olduğu güvenli bir iklim buluyorsunuz.

Erdemin üzerini çizip, önünüze serilen hayatın hepsini avuçlarınıza almak istediğinizde ise, başkası sizin için kurtlaşır. Başkasının yokluğu üzerinde var olmak denen bir durum gerçekleşir. Ölü bir çoğunluğun bağrından mutlu (!) bir azınlık çıkar. Dostoyevski'nin dediği gibi, 'eğer Tanrı yoksa her şey mübah olur.' İstediğinizi yaparsınız.

Ağır bir bedel ödersiniz bu durumda. Bireysel mutluluğunuzu yaşasanız dahi, yüzünüzdeki tebessüm, ümidini yitirmiş küskün sokaklarda güç kaybeder. Yalnız kalmakla sürgünlük yaşar, mutsuz insanların hıncıyla dövülür, ölürsünüz...

Marquis de Sade değil, Dostoyevski haklı; ancak güzellik dünyayı kurtarabilir.

Duyan var mı?

Soğukların, hüznün yatağı mevsimlerden sonra, bahar yine ovalara, dağlara çadırlarını kurdu. Gezilmeyen yamaçların kuytularında konuşkan papatyalar sözlerini kurda kuşa söylüyorlardır şimdi. Yeşillenen dallardan kalkan kuş sürülerinin cıvıltıları dağ havasına karışıyor. Eriyen karların çoğalttığı sularla yıkanan otların üzerine düşen güneş ışığı menevişleşiyor.

Cemreler düştü, nisan çıkageldi, ama bahar kentlerimize gelmedi.

Çiçekler kışkırtıcı renkleriyle toprağın yüzünde, dalların uçlarında yerini aldılar, ama bizler hâlâ, tebessümlerini sürgüne göndermiş yüzlerle dolaşıyoruz.

Topraklarımızı kasıp kavuran kriz(ler)in; soluksuz, renksiz, heyecansız ve çapsız yüreklerin hayatımıza saldığı ümitsizliğin içinden bakışıyoruz.

İnsan kalabalığından geçilemeyen sokaklardan ellerimizi sallayarak geçiyoruz.

Caddeler, anlamsızlığa bulanmış bakışlarla dolu...

Meydanlar boş...

Naif duyarlıkların kışkırtmasıyla oluşan birlikteliklere ev sahipliği yapan mekânlar, yüzlerinde bahar taşıyan müdavimlerini kaybetmiş olmanın hüznünü yaşıyor.

Arkadaş sohbetlerinde, dost meclislerinde şen şakrak sesler yükselmiyor; çıldıran dolar, suskun lira, çığa dönüşen işsizlik... bunlar konuşuluyor.

Üzülmemek değil, ama doğrusu; düşünceyi ıskalayan, hayatın karşılığı olmayan yorgun duruşların içinde konumlanarak yeni, farklı ve muhalif her sese buğzeden bir topluma acıyası gelmiyor insanın.

Yenilenmeyen, biricikliğini beslemeyen, üçüncü sınıf bir yaşamın sığlığında semiren fertlerden oluşan bir halk baharı hak etmiyor. Anlama çabasıyla oluşan yakınlıklardan çok, kabilevî gururun büyüttüğü kavgaların gönüllü nesnesi olmuş bir yığın, yaptıklarının (veya yapmadıklarının) sonuçlarını yaşıyor desek, çok mu ileri gitmiş oluruz?

Her şeye rağmen dense ki; ey halkım!

'Şehre yağmur yağsa yine. Sen öyküler anlatsan, aşka, hüzne ve barışa dair. Elimizde karanfiller, boynu bükük karanfiller, anlaşmaya koşsak...

Şehre yağmur yağsa yine, ikimiz de ıslansak. Gecenin aydınlığına tutup alnımızı, beyaz zambakları çağırsak...

Şehre yağmur yağsa yine. Martılar konsa omuzlarımıza. Türkülerle yürüsek sabaha. Gönül dağına çıkıp sesimizi yükseltsek...'

Kendimize eğilsek...

Kalbimizi büyütsek...

Biricikliğimizle ve en muhalif sesimizle caddelerden geçsek...

Bir kez olsun, 'hayır!' desek...

Dense bütün bunlar, duyan olur mu bizi?

İnsan olmayınca

Güneşini doğdurmadığımız, yağmurunu yağdırmadığımız bir dünyaya doğduk. Gözlerimizi açtığımızda, toprak bizler için binlerce şey sunmuştu/binlercesine hazırlanıyordu.

Ağaçlar göğe doğru ellerini açmış yağmur dileniyor, dallarında binbir meyve büyütüyorlardı.

Kuş sürüleri bir yerden bir yerlere uçarken, kanat seslerinden bir senfoni düşüyordu kulaklarımıza.

Taşların üzerinden sekerek ve dağlardan aşağılara doğru dökülerek akan sular denizlere karışıyordu.

Deniz, içinde sakladığı masala kulak verecek, kıyılarında konuklanacak yolcular bekliyordu.

Börtü-böcek beklenen misafire sunacakları hizmetlere hazırlanıyordu. Yıldızlarla süslenmiş gökyüzü bu hazırlığa şahit oluyor, binbir ışık oyunuyla o da katılıyordu bu hazırlığa.

İnsan...

Yani biz...

Güneşini doğdurmadığımız, yağmurunu yağdırmadığımız bir dünyaya doğduk.

Gözlerimizi açtığımızda, ihtiyaç duyduğumuz her şey etrafımızda dönüp duruyordu. Güneş bizim için doğuyor, yağmur bizim için yağıyordu.

Kuş sesleri şarkı oluyordu...

Gönlümüz, uzayıp giden gökyüzünün ufkunda sonsuzluğa açılıyordu.

Her şey bizim içindi...

Efendi olmuştuk dünyaya...

Her şeyden istifade ediyor, ama karşılığında bir şey vermiyorduk.

Biz kimdik?

Niçin var edilmiştik?

Bütün bunların, bize sunulan hizmetlerin anlamı neydi?

Doğan güneş, yağan yağmur, doğuran toprak, göğe doğru yükselen ağaç... ne demek istiyordu bize?

Bu organizasyon anlamsız olabilir miydi?

İnsan tarihi, yani tarihimiz, bu soruların cevabını arama(ma)kla oluştu.

Soruların ardına düşüp varlığın sırrını, perde arkasında gizlediği manayı farkettiğimizde, bir yabancı olmaktan kurtulduk.

Bizi kuşatan bütün bir varlıkla bir akrabalık hissettik.

Kutsal metinler okuduk; anladık, inandık ve yaşadık... Böyle bir dünyaya niçin gönderildiğimizi, hayatın burada bitmediğini bildik. Yaratılmışların en önemlisi olduğumuzu öğrendik.

Kalbimiz dirildi bu dönemlerde; vicdanın aydınlığında yaşadık...

Bir çiçeğe gülümsedik, bir kelebeğin kanadında dallara konduk. Irmağın çağıltısında, kalbimizin azığı şarkılar dinledik. İçimizdeki 'kötü'lük sustu, iyilikler yaptık.

Çok şey yaşandı sonra...

Aradan uzun zamanlar geçti...

İnsana bir haller oldu.

Kendisine ve hayata dair soruları unuttu. Sormaz oldu, 'ben kimim?' diye... Kalbi sustu... Vicdanının ışığı söndü... Aklına güvendi, onu dinledi. 'Ben' dedi sürekli. Şişti. Bencilleşti...

Dünyanın merkezine oturttu kendisini. Her şeye sahip olmak, hükmetmek istedi.

Silahlar geliştirdi.

Kuşları vurdu, ormanlara kıydı, denizleri kirletti, yangınlar çıkardı...

Daha çok kazanmak, daha çok büyümek için çalıştı...

Bütün bir varlığı kendisine ait kılmak istedi; denizleri, ormanları, gökyüzünü, bütün bir toprağı...

Üstünlüğünü, büyüklüğünü vurguladı devamlı...

Savaşlar çıkardı!

Ülkeleri, coğrafyaları, insanları ateşe attı...

Birçok kavim, birçok renkte insan köleleştirildi, sömürüldü, yok edildi.

Hiroşimalar, Nagazakiler çıktı ortaya.

Dünyanın gözü önünde, bir duvar dibine sığınan çocuk yüzlere kurşunlar boşaltıldı.

Babalar çıldırdı, anneler ağıtlar yaktı...

Varlığın ve hayatın sihri bozuldu, büyüsü kaçtı.

Denge kaosa dönüştü.

Denizin mavisine karanlık düştü. Gökyüzünün sonsuzluğuna korkular bulaştı. Çiçekler yolundu, vahalar çöle döndü...

İnsan 'kötü'ye esir oldu...

Nefret, kin, öfke, kavga, açgözlülük bir afet gibi kıtaları, ülkeleri kucağına aldı...

'İyi'den yana durmayı alışkanlık edinmiş toprakları da...

Ne olmuştu?

Eksik kalan neydi ki, insan kaybolmuştu?

Neyi yitirmişti insanlık?

Bu soruların cevaplarını aramaya koyulanlar, değerlerin çözülüşüyle birlikte yitip giden insanın hikâyesine dikkat çekenler şunu diyorlar:

Her şey insanla anlam kazanıyor. İnsan olmayınca, insan kaybedince anlamsızlık her şeye bulaşıyor...

Bir hayatın sürgünleri

Sözlere boğulmaktan, ifade edipte yarım kalmaktan korkan sevgili dostum! Sana yazmak ne zor şimdi... Yaz sıcağında pencereleri kapatılmış, perdeleri örtülmüş havasız ve ışıksız ortamına, ince kıvrımlarla uzak yerlere akıp giden ırmakların serinliğinden bahsetmek ne çok imkânsız bugünlerde...

Hepimiz susturulmuş çocuklarız... Anne ve babaları tarafından susturulan anne ve babalarımız susturmayı biliyorlar sadece. Kötü niyetli değiller tabii ki... Kendimizce yaşayışımıza sınır koyup sustuğumuzda sanıyorlar ki iyileştik... Çekip gitmemizden, uzak yerlerde kaybolmamızdan korkuyorlar. Bir şeylerimizi yitireceğimizden...

Güz mevsiminde yapraklarından soyunan ve bir kış boyu bağrı dövülen ağaçların sancısını çekiyoruz bu yaz sıcağında. İyi şeylerin uzağına düşmüş topraklarda nefes aralıklarımız bir bir kapatılıyor. Daha önceleri bizlere çok fazla serinlik katan çınaraltıları, şimdilerde bizi, ağırladığı insanların gözlerinde dolaşan hiçliğin içine itiyor. Her birinde çok şey edindiğimiz buluşmaların bugünkü tekrarlarında yaşanan suskunluklardan yara alarak kalkıyoruz.

İnce belli çay bardaklarını kavrayan parmak uçlarımızda bir sıcaklık dolaşmıyor, içtiğimiz çaylar içimizi ısıtmıyor. Bir serinlik

hissetmiyoruz gölgeliklerde. Yanıbaşımızdaki sebillerden avuçlarımıza dökülen sular yüzümüzdeki bunalmışlığı gidermiyor.

Küllerinden dirilmekten, beklentili aşklardan yorulan sevgili dost!... Kapkara haberlerin, çaresiz mahkûmu olunan ortamların, akıntıya karşı inadına kürek çekmenin içimize boşalttığı yorgunlukları dingin dost yüzlerde gidermek rahatlatır insanı, bilirsin. Ama anne ve babalarla asla! Gecenin bir vaktinde, sırtınızdaki yükün birazını annenizin elleri arasına bırakmak istediğinizde, yükünüz daha da ağırlaşır. Kuşatması altında olduğunuz dert annenizi de içine alır. O sizi çok seven varlığın yüzünde aynı ağırlığı okur, yükünüzün katlandığını hissedersiniz. Sizden annenize, annenizden size acı akıp durur.

Bir martıyla yaşadığın coşkuyu, anne ve babanla yaşamana imkân yok. Martı da annesiyle yaşamaz, seninle yaşadığı şeyi. Çünkü anne ve babana aitsin, martı da öyle... Birbirinize ait değilsiniz!... Hiç, yeni yeni uçmaya başlayan bir yavru martının belirlenen alanın dışına kendince uçtuğunu gören anne martının nasıl kaygılandığını gördün mü? Bencillik değil onunkisi, korkudur onu kaygılandıran. Bach'ın Martı'sını hatırla!...

Anneler kaybetmekten korkar, bilmez misin? Hani annelerin korumacılığına, yavrularının hayati tehlikesi karşısında hırçınlaşan tavuklar misal veriliyor. Annelerin formlara girmeyen şefkatidir maceracı ruhumuzu bastıran. Yoksa yüreğimizin bize biçtiği 'bizce yolculuk' değildir onları kaygılandıran... Beklenti dediğin şey nedir ki? Onlar anlamazlar, hissederler!

Biliyorum, ortam canımızı sıkıyor. Rüyalarımızda korkuluklar dolaşıyor devamlı. Yaşanan onca şey bizi boğuyor. Yüreğimiz bir vahanın hasreti içinde... Beyaz bir tayın üzerinde, bir ömür aşk içinde dolaşmak, yaşamak istiyoruz.

Ama bir yanlışımız var; ortama direnmeyi bırakmış görünüyoruz. Can sıkıcı ortamdan içimize sığınıp, orada yaşananları

anlamlandırdıktan sonra belirleyeceğimiz 'kendimiz'i gerçekleştirmekten vazgeçmişiz sanki.

Kurtlardan kaçarken önlerine çıkan alımlı bitki örtüsüne ağız uzatan koyunlar gibiyiz. Ortamın büyüttüğü korkuyla titriyor, ama aynı zamanda yine bu ortamda biten oyunların nesnesi oluyoruz. Kişilik bölünmesi denen arızanın ruhlarımıza saldığı tedirginliği yaşıyoruz bu yüzden.

Farklı değilim senden. Tıpkı sen gibiyim. O, bu ve diğerleri gibi aynı düşüşü yaşıyorum ruhumda. Kendimi taşımakta, var olmak ve var kalmakta zorlanıyorum. Fakat biliyorum çözüm ortamı kabullenmek, akıntıya kendini bırakıvermek, daha doğrusu kendinden vazgeçmek değildir. Akıntıya karşı inadına kürek çekmek durumundayız. Başarmayabilir, akıntının yönünü değiştirmeyebiliriz. Ama en azından, kendilerinden vazgeçenler gibi, kendimizi akıntıya bırakmamış oluruz. Sonuçta akıntı bizi de kapabilir, ancak akıntıya kapılmakla kendini akıntıya bırakmak arasında fark var. Her yenilgi mağlubiyet değildir; her galibiyetin zafer olmadığı gibi...

Koca bir tarihin karmaşasında şekillenen yaşayış biçimlerinin toplum denen muhayyilenin, ebeveynlerin ve üniformalı eğitimin eliyle dayatılmasına canı sıkılan sevgili dost! Haklısın, hayatla temasa geçen bünyemizde hareketlenen acıları ve sevinçleri anlamakta güçlük çeken, sahici sorularımıza cevap olamayan darlıkların içinde masalsız kaldık. Ağaçlardan yüksek binaların içine doğuyoruz. Dikey bir büyüklükle kibirlenen yapıların evreninde, bulutlarla dudak dudağa gelen dağların coşkusu, uzayıp giden ovaların genişliğinde dolaşan bakışların birikimleri yaşanmıyor.

Öncesiz (geçmişsiz) kalmışlıkta yorgun düşmüş anne ve babaların heyecansız hayatlarından, sentetik bir dünya kuran ekranlara sığınıyoruz. Evlerimiz 'ekranaltı'nda... Üretilmiş yüzlerin kodlanmış dillerinden dökülen onca şey kalbimizi büyütmüyor.

Bizi saran maddî görüntünün ötesinde duran büyülü bir evrene kışkırtmıyor. '*Bana sormayın böyle nereye / Koşa koşa gidiyorum / Alnından öpmeğe gidiyorum / Evleri balkonsuz yapan mimarların*' diyen şair, mimarlarını buldu mu bilmiyoruz ama 'ölümün cesur körfezi' balkonlar, 'bir tabut kadar yer' tutmaya devam ediyor. 'Ekranaltı' hayatı çoğaltıcı unsurlar evlerimize doluştukça, ninesinin masalına karışmak isteyen çocuk yüzümüze koyu bir ihtiyarlık vuruyor.

Binbir gece masallarına yataklık yapan derinlikli bir hayatın sürgünleriyiz. Bir düşmandan kaçar gibi kopmuşuz masal ülkemizden. Canlarını kurtarma telaşı içinde yanlarına sadece birkaç parça alabilmiş mülteciler gibi, bizi oluşturan çok hatırayı, çok kokuyu, çok sesi geride bırakarak ayrılmışız büyülü evrenimizden. Hayata aşkça baktıran ve aşk ile yaşatan o bilgece tasavvurumuz, kimbilir geçmiş zamanın hangi kıvrımında saklı duruyor.

Beraberimizde getirdiğimiz birkaç parçayla konuklandığımız 'yeni hayat'ta, geçmiş zamanlarımızda kalan duyarlıkların boşluğunu, mecburen yerleştiğimiz mekânın sunduğu toplama kalıplarla dolduruyoruz. Dağılmış, bölünmüş, eksik varlıklarız artık. Kalbimiz masalımızın büyüsüne eğilirken, 'şimdi'de ve 'burada' yaşıyor olmanın inkârı mümkün olmayan zorunluluğuyla, 'an'ın önümüze koyduğu yola giriyoruz. Gönlümüzdeki sevgi ve özlemin karşılığı olan yöne 'önemli' desek de, buraya yüzümüzü çevirecek iç enerjiden yoksunuz.

Yüzümüzü kendimize çeviremiyoruz! Kendi imkânlarıyla yaşanılır bir ortam kuramayan, gücüyle ayakta duramayan bir bünye, 'kendince' yürüyebilir mi? Biz de yürümüyoruz zaten. Özlemin kanattığı bir kalple, üzerimize geçirilen gömleklerin içinde konumlanıyoruz.

Bu ne zamandan beri böyledir? Bu sorunun cevabı çok net değil ama görünen o ki, kalbimizdeki yara kabuk bağlamış. Ko-

pup geldiğimiz masal ülkenin özlemi kalbimize ulaşmıyor. Dahası; hisseden, acı çeken, delicesine seven bir kalbimiz yok artık. Çok akıllıyız (!) şimdi. Günübirlik rahatımızı temin edecek yer neresiyse oradayız, bizi kim 'çıkar'a taşıyorsa onun yanında yerimizi alıyoruz.

Ve hemen 'herkes' böyle; bizi 'herkes'ten ayıran, kendimize has renge sahip değiliz. Beğeni ve tercihlerimizin şekillendiği yer içimiz değil. Birilerinin üretip pazara sunduklarını seslendiriyoruz. O kadar rahatız ki, kendimize, yaşananlara ve hayata dair tek bir soru sormuyoruz, sormadığımız için de cevaplarımız olmuyor.

İnsanların çokbilmişliğine bakmayın öyle. Herkes aynı cevapları tekrarlıyor. Birkaç cümleden oluşan, yaralara merhem olmayan, duya duya anlamsızlaşan o cevapları ne yapacaksınız ki?

Varoluşuna dair sorular geliştirmeyen, dolayısıyla cevapları da olmayan biri var olabilir mi? Gönül ve zihnin o çok fazla bilinmeyen ortamında çiçeklenen beğenilerden mahrum, kendini piyasaya uyarlayan birinin varlığından bahsedilebilir mi?

Eğer insan duruşu ve diliyle var olabiliyorsa, piyasanın baskın diliyle konuşanlar yok demektir. Kurgulanan, üretilen bir şeydir karşımızda duran. Bir mobilya firmasının mevsimlik kampanyası için öne çıkardığı iki kelimeden oluşan slogan, bu şeyi ele veriyor: Düşlerinizi taksitlendirdik...

Düş neymiş? Oturma grubu, yatak odası, falan filan... Yaratılışın 'baba' varlığı insanın düşü böyle mi olur? Bu kadar basit, bu kadar ufuksuz, bu kadar sığ...

Ne yazık ki bu slogan insanları çarpabiliyor. Taksitlenen düşü gerçekleştiren mağazalar, 'bir cennet' öncesinde uğranılması gereken çok önemli yerler olarak kabul ediliyor. Mağazaların içinde, düşlerin nesnesi oturma gruplarının önünde, 'Ya bu, ya da bu iş burada biter!' denilerek 'cennet düşleri' sona erebiliyor.

Biz buralara ait değiliz, sevgili dostum! Çaresiz tutsağı olduğumuz ortam(lar)da, denizin orta yerinde batan geminin yolcuları gibiyiz. Ortamı yeniden düşünmek gerekiyor. Diplere düşmemek, yüzeyde kalabilmek için kulaç atmaktan başka çaremiz yok. Yüzümüz kıyıya dönük olmalı. Değilse 'öteki'leşeceğiz; baskın gücün onayladığı uysal birer zavallı olacağız.

Baudelaire'ye, 'Nerede yaşamak istiyorsunuz' dediklerinde, 'Bu dünyanın dışında olsun da, nerede olsa olur' dermiş. Eğer ortam canımızı sıkıyorsa, biz de, 'ortamın dışı'nda yaşanabilir bir ada oluşturmalıyız. Neye inandığımızı, değer verdiğimiz veya nefret ettiğimiz şeylerin neler olduğunu belirleme imkânı veren 'düşünce eylemi', bir imkân olarak karşımızda duruyor. Gasset şöyle diyordu:

'İnsan olmak demek, insan olmamak tehlikesine açık bulunmak demektir. İnsan, sahip olduğu şeylerden çok, yaptığı şeylerden, davranışından ötürü zoolojik yelpazenin dışına çıkar. (...) Düşünmek, insana bahşedilmiş bir şey değildir; emekle geliştirilen bir eylemdir. Ve düşünmek için yaşamıyoruz, yaşamayı sürdürmek, hayatta kalabilmek için düşünüyoruz.'

İçimiz, gönlümüz bu istikamette bize çağrılar yapıyor.

İç sığınağımızda, üzeri tozlanan kalbimize üfleyebiliriz.

Üflesek ne olur?

Kalbimiz temizlenir, parlar; hayata dair ne varsa daha net bir görüntüyle yansır ona.

Her şey kalbimize, kalbimiz her şeye dokunur. Böylelikle daha fazla hikâye birikir kalbimizde. Sevinçlerimiz, acılarımız artar. Bizi her şey ilgilendirmeye başlar, rahatsız oluruz.

Duygusuz, duyarsız biri olmaktan çıkarız. İlgili olduğumuz bütün bir varlığa anlam verir; kalbimizin verdiği anlamdan bir mana doğar bize. Bir şahsiyet, bir adam olarak çıkarız ortaya

sonra. Daha önce sahip olmadığı bir 'kendisi'yle nesnelerin (baskın gücün) boyunduruğuna girmek için değil, her şey karşısında sağlıklı bir duruş edinmek için yola koyuluruz.

Yola çıkan var mı?

Kaosa övgü

Beş şehrin baş şehrinde dört mevsimle yetinmeyen biri, radyoların birinde, hikâye antolojisi gönlüyle hayata dokunuyor. Her şey şiir oluyor beşinci mevsimde. Buğulu sesiyle kıpırdattığı dizeler hüznü seslendiriyor. Kadim duyarlıktan beslenen müzik beşinci mevsimin kapısını aralıyor. Sezen Aksu çalınıyor...

Televizyon ekranından Afganistan, Filistin görüntüleri akıyor. Aç çocuklar derin derin bakıyorlar. Filistinli çocuk babasının kucağında vuruluyor. Grozni'de yaşlı kadınlar, füzelerle yerle bir edilen evlerinden kaçıyorlar. Amerikalı zengin bir adam trilyonlar ödeyerek aya yaptığı yolculuktan dönüyor. Açlık ölümü, ölüm açlığı izliyor. İletişim teknolojisindeki dev adımlar ise dramı trajediye dönüştürüyor.

Ellere dikkat çekiyor beşinci mevsim yolcusu. Farkında olmadığımız, onlarla çok şey yaptığımız ellerimizin iz bıraktığı anılarda dolaştırıyor bizi. Acıların, çelişki ve trajedilerin uzağında, beşinci mevsimde, insanın anlamlı sevinçler yaşadığı yerleri işaretliyor. 'İyi'den ve 'güzel'den alıntılar yapıyor.

Ve bahar her zamanki gibi... Hava, insanı hafifçe ürperten tatlı bir esintiyle dinginleşiyor. Binaların duvarlarından yukarılara doğru çıkan haylaz sarmaşıklar ve yanlarından geçilen evlerin dalları sokağa sarkan ağaçları insana iyimserlik katıyor.

Bütün bir kışı; karları, soğukları, çamurları, koyu elbiseleri geride bırakmış olmanın hoşluğuyla uyanan bahar sabahları... Varlığı oluşturan her şey uyanıyor onda. Yeryüzü, gökyüzü, kuşlar, sular, insanlar...

İşte böyle bir sabah... Birkaç kilometre ötede duran iskeleye kadar yürümeyi tercih ediyorum.

Yürüyorum... Baharı giyinen ağaçlarla dolu bahçeli evlerin arasından geçerek vapura biniyorum.

Bir insan kalabalığı içindeyim şimdi. Ne hoş, herkes bahara dair bir hikâye taşıyor yüzünde. Naif bir heyecandır ortalıkta dolaşan. Dağın yamacına yaslanmış Bayraklı hoş bir görüntü veriyor. Deniz bulutsuz bir gökyüzünün fotokopisi gibi duruyor.

Maupassant'tan bir öykü okuyorum oturduğum yerden. Şöyle başlıyor öykü:

'Seine Irmağı, evimin önünde, kırışıksız, pürüzsüz, sabah güneşiyle cilalanmış olarak uzanıyordu. Yer yer kızıla çalan, güzel, geniş, yavaş, uzun bir gümüş şerit gibiydi ve ırmağın öteki yakasına sıralanmış ulu ağaçlar, tüm kıyı üzerinde koca bir yeşillik duvarı örüyorlardı. (...) Her gün yeniden başlayan yaşam heyecanı; körpe, şen, sevgi dolu yaşam yapraklarda ürperiyor, havada kıpırdıyor, suyun üzerinde balkıyordu. (...) Postacının az önce getirmiş olduğu gazeteleri verdiler ve ben de onları okumak üzere sessiz adımlarla kıyıya gittim. Açtığım ilk gazetede şu sözler gözüme ilişti: İntihar istatistikleri... Bu yıl, sekiz bin beş yüzden fazla kişinin canına kıydığını yazıyordu.'

Hayata içkin bir boşluktan, hiçlikten bahseden hikâyeci, intihar edenleri anladığını söylüyor:

'Talihsizliğin perişan ettiği, sevdikleri tüm varlıkları yitirmiş bu zavallı varlıkların, kızıp isyan ettikten sonra mutluluk seraplarıyla aldatılmış bu zavallıların, tüm olup bitenden artık usan-

dıklarını, bu sonsuz drama, bu utanılacak komedyaya artık bir son vermek isteyişlerini nasıl da anladım.'

Drama ve trajediye böylesine açık hayatta aşka vurgu yapmak ne kadar inandırıcı? Bu soruyu beşinci mevsimi seslendirene soruyorum. 'Acıları çok olan bir hayatın içinde nasıl iyimser kalabiliyorsunuz?' diyorum. 'Tiyatral bir çaba içinde değilim, yaşıyorum. 'İyi'yi ya da 'kötü'yü oynamaya gerek duymuyorum. Çünkü insanın kendi olması, farklı biri olmaya çalışmaktan daha az yorar.' diyor.

Aynı şeyleri düşünüyorum.

Sevinçlerin acıdan beslendiğini; tek rengin sabitliğinde geçecek bir hayatın kahredici durağanlık içinde can sıkıcı hale geleceğini; hayatın yedeğinde taşınan zıtlık ve karşıtların hayatı hareketlendirdiğini, bu hareket sayesinde gülümsediğimizi, ağladığımızı, sevindiğimizi, hüzünlendiğimizi, zaman zaman durduğumuz yerlere sığamadığımızı, bazen de kendimizi hapishanede hissettiğimizi anlatıyorum.

O halde, yaşasın kaos!...

Bülbül hastalığı...

On yıl sonra sana bu mektubu yazıyorum. Evet, on yıl sonra... Bu gecikmişlikte bir ihmalim yok, biliyorsun. Sana yazmazdım zaten... Buralarda değildin çünkü!... Ama şimdi yazmak zorunda kaldım. Kendini öyle bir hatırlattın ki, yazmadan edemedim. Bir telefon görüşmesi buna sebep oldu.

'İzmir Üçyol'dan arıyorum. Sinan Bahar isminde bir arkadaşınız var mıydı?' demişti telefondaki ses.

Zihnimdeki trafik yoğunlaşmış, yıllar öncesine gitmiştim. 'Evet, tanıyorum, ama siz kimsiniz?' demiştim.

'Sinan'ın kardeşiyim' demişti.

'Kardeşi mi!?'

…

Karşıdan sadece bir hıçkırık sesi geliyordu…

…

Ağabeyinin arkadaşını bulmuş olmanın heyecanını yaşayan, ama bu karşılaşmayla birlikte yüreğini tekrar acıtan o yakıcı hikâyene ağlayan kardeşine ne söyleyebilirdim? Yaşadığı ikircikli durumun içine ben de düştüm. Bir şeyler söylemeye çalışırken zorlandım. 'Bu kadar yıl sonra beni nasıl buldunuz?' dedim. 'Çalıştığım işyerinde derginizin mayıs sayısı elime geçti, bir yazınız vardı orda, *Papatya Falı*... Yazının içeriğinden İzmir'de olduğu-

nuzu anladım...' 'Sinan'ın arkadaşı olduğumu nereden biliyordunuz?' dedim. 'Sinan gittiğinde on iki yaşındaydım. O günden bu yana dosyasını, eşyalarını karıştırmak ben de bir alışkanlık oldu. Sinan'ın dosyasında sizin ona gönderdiğiniz iki tebrik kartı bulunuyor, sizi oradan biliyorum.' dedi.

Sevgili Sinan!

Arayan kardeşindi. On iki yaşında bırakıp gittiğin Arzu...

Bir gün sonra, bu sefer annen aradı. Seni bulmuş gibi konuştu benimle. Acısını, hasretini, hüznünü ve kırılganlığını aktardı birkaç cümleyle. Müsaade ederse, ziyaret etmek istediğimi söyledim ona. 'Ne demek' dedi, 'buyurunuz, başım üstüne...'

Birkaç gün sonra onları ziyaret ettim. Baban ve annen kapıda karşıladılar. Arzu sonra geldi. Bir şey dikkatimi çekti, onu da kapıda karşıladılar.

Annen, 'İşte böyle oğlum' dedi. 'İkimiz de, sabah-akşam, onu böyle, kapıda uğurluyor ve karşılıyoruz.'

Yorgun bir anne ve baba... Çok erken bir yaşta trajik bir acıyla yüzleşmiş bir kız kardeş...

Akşam yemeğini birlikte yedik... Hâlâ hikâyenin tesirinde olan bu insanları dinlemekten başka bir şey yapamadım. Acılarını yumuşatır diye söylemeyi düşündüğüm birkaç şeyi söyleyemedim. Geçen on yıla rağmen unutulamayan bir acıyı, söyleyeceğim şeyler hafifletemezdi zaten...

Arzu dosyanı getirdi. Sana gönderdiğim mektupları gösterdi, fotoğraflarına baktım. Sünnet fotoğrafların, öğrencilik ve askerlik fotoğrafların, çekip gidişini hazırlayan nişan fotoğrafların...

Biliyorum, yazdığım bu mektubu da okuyamayacaksın! Anlayacağın, sahibini bulmayacak bir mektup yazıyorum. Bilemediğimiz, ama insanların gitmeye devam ettiği ve bir gün bizim de

gideceğimiz bir yerdesin. Hatırlar mısın, en son Bornova'da, başka bir atmosferde karşılaşmıştık; üniversitede sürdürdüğümüz arkadaşlığımız orada da devam etmişti.

1989'un Kasım'ında memuriyetim başlamıştı. Yine İzmir'deydim; doğup büyüdüğün kentte... Aynı kentteydik ama bu sefer birbirimizden habersizdik...

Sanıyorum bir öğlen tatilindeydi. Yan masadan aldığım gazetenin ilk sayfasında, bir fotoğraf ve haber beni şok etmişti. Gazete bir 'aşk intiharı'ndan bahsediyordu. Donup kalmıştım... Niçin?... Nasıl olmuştu bu?

Geride yakıcı bir hikâye bırakarak gitmiştin...

Hiçbir şey yapamamıştım o zaman...

Cevapsız sorular ve boşluk duygusu kalmıştı senden geriye...

Sana ve gidişine dair zihnimde uçuşan soruları zamanla unuttum! Sinan Bahar, geçmiş zamanıma ait bir isimdi; trajik sonuyla hatırlıyordum onu. Okuldan arkadaşlarla bir araya geldiğimiz nadir zamanlarda hayıflanmalarla anılıyordun. Hiç kimse gidişini kabullenmiyordu, ama gitmiştin işte...

Feridüddin Attar, *Mantıku't Tayr*'da, girdiğin ve sonuçta çıkamadığın çıkmaza işaret ediyor. Hüthüd kuşu, Simurg'a gitmek gerektiğini, çünkü Simurg'un gerçek sevgili olduğunu anlatır etrafındaki kuşlara. Onları, yolcudan fedakârlık isteyen bir yolculuğa çağırır.

Bülbül, dudu, kaz, keklik, hüma, doğan, puhu, tavus kuşu.. bahaneler ileri sürerek, böyle bir yolculuğa çıkamayacaklarını söylerler. Özellikle bülbülün bahanesini ve hüthüdün bülbüle cevabını, aşka dair önemli bir hakikatı, 'bülbül hastalığı' diyebileceğimiz bir durumu göstermesi açısından sana yazmak istiyorum:

Bülbülün bahanesi

Aşk sırları bende tamamlanmıştır. Her gece aşk sırlarını tekrarlar dururum. Neydeki feryat benim sözlerimdendir; çenkteki nağme benim feryadımdandır. Gül bahçeleri benim coşkun nağmelerimle coşar. Âşıkların gönülleri benim feryatlarımla dolup taşar. Ben, gülün aşkına öyle daldım ki kendimi bile tamamıyla kaybettim, varlığımdan haberim yok. Ben de gülün sevdası var, bu sevda bana yeter. Çünkü istediğim ancak güzelim gül. Bir bülbülün Simurg'a gitmeye gücü yetmez ki!... Bülbüle bir gül sevdası yeter. Şimdi gül, gönüller çeken bir dilber gibi açılıp da bütün âlem içinde güzel güzel yalnız benim yüzüme bakıp gülerse, / gül, perde ardından çıkıp yüzüme bakarak gülümsemeye başlarsa, / bülbül, bir gececik bile öyle bir dudağı tatlı dilberin sevdasından nasıl vazgeçer, buna nasıl tahammül eder?

Hüthüdün bülbüle cevabı

Ey dıştan görünene kapılıp kalmış olan, bundan ileri gitme.. artık bir güzel aşkıyla öyle nazlanıp durma! Gülün aşkı, seni nice dikenlere uğrattı, neler etti, neler... Nihayet de seni işinden gücünden alıkoydu. Kamiller, geçici bir şeye sevdalanmaktan usanır, bıkarlar. Gülün gülümsemesi sana tesir etti, ama gece gündüz de seni feryatlara düşürdü, ağlatıp inletti.

Sevgili Sinan!

Hastalığın bülbül hastalığıymış. Gülün bahçesinde dolaşırken, hüthüdün seslenişini duymamışsın. Gülün gülümsemesiyle aklının üzerini çizmiş, bağrını dikenlere açmışsın. Yaralanmakla kalmamış, çekip gitmişsin.

Seni aşk çarpmış!

Arşivimde duran bir metnin, aynı zamanda hekim olan yazarı yerinde bir tespit yapıyor:

'Aşk bir hastalık halidir, ama iyi bir hastalıktır.'

Hastalık kişiyi nasıl kendine dair bir incelemeye götürüyorsa, aşk da, insana kendinde bir yolculuk yaptırıyor. Eğer bu yolculukta beliriveren soruların cevabı bulunsa ve boşluklar doldurulsa, insan hakikatiyle karşılaşabilir.

Evet, aşk bir imkândır. Her şeyin metalaştığı bu zamanlarda, aşk, 'aşkın olan'ın en son barınağı gibi görünmektedir. Katı bir rasyonellikle çoraklaşan gönüller, aşka tutunarak canlılıklarını koruyabiliyorlar.

Ancak aşk bir imkân olduğu kadar, yok edicidir de. 'Sevmek fiili tek başına bir mana ifade etmiyor; muhabbetin ne zaman sev(il)ene zarar vermeye başladığını kolay kestiremeyiz.' Bu sebeple, 'bülbül hastalığı' dediğimiz aşka yakalanmış olan, hüthüdün bülbüle cevabını dikkate almak durumundadır.

Sen bunu yapmamışsın sevgili Sinan! 'Sen benim her şeyimsin!' diyerek hayatın insanın önüne koyduğu bir yolculuğa çıkmışsın.

Nasıl bir yolculuktur bu?

Bu yolun yolcuları nasıl bir psikolojinin içindedirler?

Sevdalı birinin inleyişi olarak seslendirilir:

'Sen benim her şeyimsin.'

Kışın ayazında dolan bir stadın beton basamaklarında dizilen kalabalığın içinden yükselir:

'Fenerbahçe! Sen bizim her şeyimizsin.'

Ona inanarak, yaslanarak, söylediği her şeye amenna çekerek anlam kazandığını düşünen bağımlının liderine hitaben söylediği içli bir haykırış şeklinde ortaya çıkar:

'Sen benim canımsın, ciğerimsin, her şeyimsin.'

Ticarethanesine zamanının tümünü ayıran, zihnini ve gönlünü buna ayarlayan bir tüccarın dudaklarında güven ifadesi olarak belirir:

'İşim benim her şeyim.'

Bir şey, evet tek bir şey 'her şeyleri' olur; hayatları o tek şeydir. O bir şeyin, hadi esaretinde demeyelim, gölgesinde yaşarlar.

Elinizde bir tek şey varsa ve o şey de çekiçse, her şeyi çivi olarak görmeniz doğaldır. Renkleri, ko(r)kuları, sesleri, tercihleri, sevinçleri, 'her şeyleri' olan o tek şey tarafından belirlenir. 'Her şeylerini' günlüklerine, tişörtlerine, fosforlu ışıklarla aydınlattıkları arabalarına, hayatlarına kazırlar.

Hüzünlü ya da sevinçli olmaları, hayatın anlamlı ya da anlamsız olması, 'her şeyimsin' dedikleri şeyin durumuna bağlıdır. Âşık oldukları şahıs tarafından terkedilmişlerse; Fenerbahçe yenilmişse; liderleri ölmüş ya da onları hayal kırıklığına uğratmışsa, hayat onlar için bitmiş demektir.

'Her şeyleri' olmayınca hiçbir şeyleri kalmaz. Hayatları o tek şey üzerinde durduğundan, o şey de çökünce, bir harabenin orta yerinde görürler kendilerini. İnlerler:

'Ben yokum artık. Hayat yok... Hiçbir şey yok...'

Gazetelerin üçüncü sayfalarına çokça malzeme veren bu insanlar, sonuçta 'Şeco Sendromu' dediğimiz şeyi yaşarlar.

Şeco, yani Şecaattin... İkinci Bahar dizisinin, Samatya esnafının korkulu rüyası, zabıta memuru Şecaattin...

İkinci Bahar'ın bir bölümünde, görevinden ayrılmak durumunda bırakıldığı için üniformasından olan Şecaattin inliyordu:

'Ben bittim! Bu üniforma benim herşeyimdi; onlar sayesinde bu mahallenin kralıydım. Ve şimdi onlar artık yok! Kral öldü! Öldüm ben!...'

Bu görüntü ve duruş çok şey söylüyor.

'Bir şey' olmayan, ama bir iktidara yaslandıkları için cebberrutlaşan tipler trajikomiktirler. Oturdukları mekândan, çalıştıkları yerden, giyindikleri markadan, kullandıkları arabadan kimlik devşirirler.

Bu tipler aslında yoklar. Yaslandıkları iktidarı, oturdukları mekânı, çalıştıkları işi kaybettiklerinde ve artık marka tüketebilecek durumları kalmadığında, Şeco sendromuna yakalanırlar. 'Ben bittim' deyip, bedenlerini ortadan kaldırırlar.

Anlıyor musun beni, Sinan?

Kalbin kadim misafiri

Çocukluğu, üzerine aldığı ceketteki beyaz bir tüyde yüzünü gösteriyor. Beyaz bir tüy... Tek bir tüy... 'Küçük şey yoktur.' Her bir şey, karşılığı olduğu hatıranın kalpteki derinliği kadardır, küçüklüğüne rağmen büyür.

Cümlelerine sinen duyarlılık şiire yakın durduğunu gösteriyor.

Şiire içini kapatan büyüklerin dünyasında uykuya yatan bir derinlik dolaşıyor satırlarında.

Ve bu yaşta ruhun acısından bahsediyor.

Büyüklerin çoktan unuttuğu hüzünden...

Onu dinledim...

Bu gürültülü çağın dikkate almadığı yüreğe ait türkülerin ezgisini duyuruyor.

Dağ havasını, çiçeğin selamını, suyun bereketini seslendiriyor.

Şiirden söz açıyor.

Yazılmayanından...

Aşktan...

Yani kalbin kadim misafirinden...

Şiir sadece yazılmaz, yaşanır da...

Mesela aşk...

Şiirin alanı içinde olmaktır o.

Ânı aşk inceliğiyle dokuyarak ömrü bitirmek şiirdir.

Şiire has sesi, derinliği, estetiği içinde barındıran bir hayat bırakarak çekip gitmek...

Başkasının aşk diye okuyabileceği hayatınız aynı zamanda şiirinizdir de.

Hayatının merkezine oturttuğu şey ne, biliyor musunuz?

Bir anlamın içinde yaşamak devamlı...

Yaslandığı dağı olan biri olmak...

'Dolaşıp gelinen bir adrese sahip olmak için, yolda olmak gerekir,' diyor.

Haklı.

Çünkü zamanın içinden geçerek mekânlarımızın ve kalbimizin misafiri/sahibi aşklar ediniriz.

Dört bir yanımızdan akan eşyanın ve hadiselerin dilinden kelimeler ruhumuza düşer.

Yağmurlar, kuytular, yüzler.. bir rüzgâr taşırlar bize.

Yolculuk başlar içimizde böylelikle...

Kişisel tarihimiz oluşur yolculuktan...

Söyleyeceklerimiz birikir.

Ruhumuza sinen izin altını çizeriz sonra.

Kurduğumuz cümlelere bu izi taşır, kendimizi yükleriz.

Ondan hayatlar doğar, aşk/şiir diye okur insanlar.

Açlık

eğer ben yalnızsam yanılmışsam
elimden tut yoksa düşeceğim

Attilâ İlhan

Kendini karmaşanın kollarına bırakmış kent yanıbaşımda uzanıyor. Saat gecenin iki buçuğu... Kordon boyunca uzanan körfezin kıyısına yerleştirilen bankların birinde oturuyorum. Gecenin on ikisine kadar uzanan bir toplantı bana son otobüsü kaçırttığı için burdayım.

Hayır, bu gece eve gitmeyeceğim...

Bir Cumartesi gecesi...

Kent sokağa dökülmüş...

Hafta boyunca üzerine sinen gerilimden sıyrılan insanlar kendini eğlencenin içine bırakmış...

Bir bahar gecesi nasılsa, işte öyle bir gece... Gökte tek bir bulut görünmüyor. Yıldızlardan anlamlar çıkarıyorum... Bahar kokusu var havada... Hafif esen rüzgâr, çok uzak kıyılardan, dağlardan, kaya diplerinden aşırdığı çiçek kokularını, denizin içinden geçirerek burnuma taşıyor. İçlerine deniz kokusu sinmiş çiçek tozlarıyla hafiften hapşırıyorum.

Yüzüm denize dönük... Karşıyaka'nın denize düşen ışıklarında su oyunları oynanıyor. Deniz, hafif bir rüzgârla dalgalanan başakların görüntüsünü veriyor.

Yalnız değilim... Serin bir havada gezintiye çıkan büyük küçük gruplar dolaşıyor kordon boyunda. Kızlardan oluşan bir topluluk yanımdan şarkı söyleyerek geçiyor; kaygısızca...

Beden böyle bir gecede baştan aşağı diriliyor. Kendisinde ne kadar açlık varsa, hepsi doyurulmayı dayatıyor. Sınırlar direniyor ama ikna edemiyorlar.

Yasak meyva, kışkırtıcı renkler içinde bakışlar fırlatıyor. Korunaklar tam anlamıyla çatırdıyor. Nefs memnu meyvaya doğru seyirtiyor. Ancak bir şeyler bedeni rahat bırakmıyor. Beden kendine seslenen şey ile 'günah' arasında gidip geliyor. Vazgeçilemeyen iki şeyin çakışması gerilim oluşturuyor.

Rahatsız oluyorum...

Oturduğum yere yakın bir yerde, arkam sıra dizilen barlardan müzik sesi geliyor. Söylenen şarkılara eşlik eden kalabalıktan yayılan uğultu ortalığı kaplıyor. İnsanlar şen-şakrak... Boşalan şişelerde, hafiften terlemeye başlayan tenlerde, kaygılardan soyunmuş mekânlarda kışkırtılmış arzular tatmin edilmeye çalışılıyor. Parlatılan hazların göbeğinde kıvrım kıvrım dolaşan insanlar, derin bir açlıkla nesnelere yanaşıyorlar. Hiçbir şey onları engellemiyor, ya da şöyle: bunların, tutku ve hazlarına sınır koyacak kaygıları yok! Birileri gibi, arzularına sınır koymuyorlar. Oscar Wilde'in ifadesiyle, hazlarını boğdurup kendilerini zehirlemiyorlar. Öyle diyordu Wilde: '*Boğmaya çalıştığımız her arzu dimağa yerleşip kalır ve bizi zehirler.*'

Uzun bir zaman, oturduğum yerden kalkamıyorum. Yasak meyvayı, günahı, kendimi, kaygılarımı düşünüyorum.

Yirmi dört saat açık olan bir büfeyi çalıştıran dostumun yanına gidiyorum. Kordonboyu'nda dizginsiz yaşanan hayatın dal-

gaları oraları da vuruyor. Bir barda müzisyenlik yapan birinden hayat hikâyesini dinliyorum. Alkolün müsaade ettiği kadarıyla...

Saat sabahın dördünü geçtiğinde, geceyi bitiren barlardan, titrek bir insan kalabalığı dökülüyor ortalığa. Boşaltılan şişelerin gözlere, bedenlere kattığı o sarhoşluk hali, sabahın serinliğinde dağılmaya yüz tutuyor. Eğlencenin göbeğinde bitirilen gecenin telvesi, derin bir boşluk oluyor yüzlerde.

Sadece anlamaya çalışıyorum... 'İnsanı baştan çıkaracak bir şeyden yakayı kurtarmanın biricik yolu, buna boyun eğmektir' diyen Oscar Wilde ne kadar haklı? Arzularını boğdurmayanlar, 'günah'a girmekle, 'günah'la alâkalarını kesmiş mi oluyorlar? Her 'günah' sonrasında içine düşülen o derin boşluk, 'daha büyük günah'larla doldurulmaya çalışılmıyor mu?

Biliyorum, serazâd bir hayatın içinde gün geçirenlerin 'günah' diye bir kaygıları olmaz. Ancak, inançların olumsuzladığı fiilleri kaygısızca işleyenlerin yüzünde, o sabah, 'temizlenme'yi de göremedim. Oysa Wilde, '*Vücut bir defa günaha girer ve günaha girmekle de onunla alâkasını kesmiş olur. Çünkü fiil, temizlenme alâmetidir*' diyordu. Ama ben bir gece boyu bu yüzlerden bunu değil, başka şeyler okudum:

Artan mutsuzluğu, biraz daha azan susuzluğu, büyüyen hiçliği, koyu bir renk alan hüznü, aşırılığa seyirten arzuları...

Şunu demeye çalışıyorum:

Nasıl düşünürsek düşünelim...

Dünyevîliğimizle tattığımız her haz, 'bir şey'e olan açlığımızı biraz daha azdırıyor.

Hepimiz muhafazakârız

Uzunca bir zamandır masamda bir kitap duruyor. Kapsamlı bir çalışma olan bu kitap, İletişim Yayınları arasında çıkmış. '*Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Tarihi*' dizisinin beşinci cildini oluşturan çalışmanın başlığı '*Muhafakârlık*'...

Belli aralıklarla bu kitabı okudum. İlgimi çeken başlıkların/isimlerin altını ve içini dolduran metinlere zihnimi açtım. Yahya Kemal'in, Tanpınar'ın, Necip Fazıl'ın, Nurettin Topçu'nun, Erol Güngör'ün, Samiha Ayverdi'nin yaslandıkları düşüncenin sosyolojik zeminini yokladım. Murat Belge'den, Ulus Baker'den, Nurdan Gürbilek'den, Tanıl Bora'dan, Beşir Ayvazoğlu'ndan, Yasin Aktay'dan, Erol Göka'dan, 'muhafazakârlık' denen duruşun psikolojisini anlamaya çalıştım. Muhafazakâr olarak bilinen isimleri besleyen kaynakların altını çizdim.

Şunu gördüm: Siyasî bir düşünce olarak 'muhafazakârlık', epeyce tartışmalı bir konu. Batı düşünce tarihine sarkan dalları var. Bir kere çok eski bir konu. Günün ve mevcut durumun körtopallığından şikayet eden ve bundan rahatsız olanlar, çözümü her şeye rağmen 'değişmek'te bulmuşlar. Baştan ayağa 'eski'den soyunmanın, 'yeni'lenmenin gerekliliğini dillendirmişler. 'Bugün'ü esas alan işlevsel bir aklın rehberliğinde rotalarını 'mutlu yarın'a çevirmişler. Artık büsbütün 'ölü' kabul ettikleri 'dün'den bağımsız bir 'bugün'de 'yarın' düşünü kurmuşlar. Bunlar bunu yaparlarken, 'liberal' ve 'devrimci' olarak isimlenmişler. Geleneğe

ve metafizikî formlara sırtlarını dönmüş, yüzlerini ise, insanın ihtiyaçlarına ve imkânlarına çevirmişler. Tarihin ve toplumsallığın oluşumunda, kurucu öğe olarak 'birey'i öne çıkarmışlar. Her şeyden bağımsız, yalnız başına olan bir bireyi... Bu bireyin gerçekleştireceği 'devrim'in ya da 'değişim'in 'mutlu bir yarın' kuracağını söylemişler.

'Muhafazakâr' denen görüş ve sahipleri ise, 'değişim' ve 'yenilenme'nin asıl olduğunu söylemekle birlikte, 'kökten kopuş' anlamına gelebilecek radikal bir değişime ve baştan yeni bir kurguya sıcak bakmamışlar. Süreklilikten dem vurup, 'dün'süz bir 'bugün'ün ve 'bugün'süz bir 'yarın'ın çok da sağlıklı olamayacağını söylemişler. 'Bugün'de yaşatılmak suretiyle 'yarın'a taşınması, muhafaza edilmesi gereken bir geleneğin sürekliliğine inanmışlar. Her şeyden bağımsız, işlevsel aklıyla hareket eden bireyin belirleyeceği bir 'yarın'a şüphe ile yaklaşırlarken, geleneğin kurduğu bir şey olarak insanın 'muhafızlık' ettiği 'değer'lerin kurucu öğe olduğu bir 'yarın'ı önemsemişler.

Siyasî düşünce olarak muhafazakârlığa dair yaptığım okumalardan çıkardığım sonuç budur. Bu sonuçtan hareketle zihnimde beliren, dile dökme gereğini hissettiğim bazı notlarım da var. 'Muhafazakâr' ve 'muhafazakâr olmayan'lar ile paylaşmak istediğim şeylerdir bunlar.

Ne 'bugün' yeter, ne de mumyalar güler

'Dün'den, tarihten bağımsız, bütünüyle 'bugün' anlamına gelen bir zihin mümkün mü? Hiçbir gelenekten beslenmeyen bir zihinsel disiplinin varlığından bahsedilebilir mi? 'Yeni', 'yepyeni' denen şey; 'eski'nin yetersizliğini/boşluklarını görme tecrübesinden doğmuyor mu? Bir hatanın tekrarına mani olmak için bile olsa, 'eski'ye dönüp bakmak gerekmiyor mu? Seküler akıl, insana ve hayata dair bütün sorulara cevap veriyor mu ki, insan için yaşanılır bir hayat kurabilsin? 'Mutlu bir yarın' için kökten bir

değişim gerçekleştirildikten sonra, 'değişim'i gerçekleştirenler tarafından, ortaya çıkan şeyin savunması yapılmayacak mı? Devrimciler 'devrim'leri için özel muhafızlık hizmetini görmeyecekler mi? O zaman bu da, bir nevi 'mahafazakârlık' olmayacak mı?

Hayat bir test alanıdır. Herbir şey, kendini hayatta gösterir. Bir şeyin 'iyi' veya 'kötü' olduğunu, o şeyin kurduğu hayata bakarak öğreniriz. Bazı şeyler ise bizzatihi 'iyi' ve 'güzel'dir, bunu herkes paylaşır. Bunlar bu yüzden insanlık zihninde yerlerini almış, her zaman aranır ve istenir olmuşlardır. Kabil'den beri 'öldürmek' çirkindir; o günden beri 'öldürmek' geçerli olsa da, 'öldürmemek' esastır. 'Kötülüğün erdemi'ne vurgu yapan bir söylem olsa da, 'iyi' her zaman üst başlık olmuştur. 'Kötülüğün erdemi'nden söz edlirken de, 'iyi'yi belirginleştiren bir şey olarak 'kötü'ye dikkat çekilmektedir. Şunu diyorum: Eğer bir şey, hayat için olmazsa olmaz bir şey ise, o zaten varlığını sürdürecektir, özel bir 'muhafızlık' hizmetine ihtiyaç hissetmez. Ama hayır, yenilenip duran hayatın gerisine düşmüşse bir şey, 'bugün'de hayata katılamıyor ve yokluğu da hissedilmiyorsa, özel bir muhafızlık hizmetiyle sırtta taşınmaya devam edilse de, bu çok anlamlı olmayacaktır. Bu tıpkı, biyolojik olarak ölmüş, artık çevresiyle sıcak ilişkiler kuramayan bir bedenin mumyalanmak suretiyle yarına taşınmasına benzer. Ama biliyoruz ki, mumya mumyadır; hayatta değil, müzede varlığını sürdürür. Demem o ki, özel muhafızlık hizmeti isteyen, bekleyen ve gören değer ve kurumlar 'ölü' sayılırlar; onları mumyalayıp bugünde yaşatıyor gibi olsanız da, aslında yaşamıyorlardır. 'Muhafızlık' hizmetini görenlerin çabaları, bu yüzden bana çokça hüzün vermiştir. Kendilerini hayat içinde var kılmayan, boşlukları hissedilmeyen ve aranmayan 'değer' ve 'kurumlar', dışarıdan nasıl var kılınabilirler ki? Var kılınsalar da, mumyalar gülmez ve ağlamaz! Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla ilgili sorulan bir soruya, Abdülhakim Arvasi'nin şu cevabı verdiği söylenir: 'Zaten yaşamıyorlardı, yapılan sadece onların cenazesini kaldırmak oldu.'

Düşünce anlamında insanlar farklı yerlere düşebilir. Ama çoğu zaman pratikler, 'farklar'ı çözmüş ve insanları aynı başlık altında toplamıştır. Mesela bu ülkede, kendini 'muhafazakâr' olarak isimlendirenlerle 'değişim' ve 'yenilenme'ci olarak bilinenler arasında bir farkın kalmadığından bahsedilebilir. 'Düşünceler'in zindana dönüştüğü gerçeğiyle karşı karşıyayız. Herkes herkesi 'kendi evi'ne çağırıyor, 'başka ev'de oturanları 'kötü' olarak biliyor. 'Kendi evi'ne kilitlenmiş insanlar durdukları yeri 'nihaî nokta' olarak görürken, 'başka ev'leri bir 'tehlike' olarak adlandırıyor. Bu ülke, sol ve sağ muhafazakârlığın çoraklaştırdığı bir mevsimden geçiyor. 'Yeni' diyebileceğimiz kımıldanışların başı ise, çoğunlukla eziliyor. Evet, bu ülkede herkes 'muhafazakâr'...

Bir başka açıdan 'muhafazakârlık'

Muhafazakârlık denince, aklıma ilk gelenleri ve söylemek istediklerimi yazmış değilim. Yukarıdaki notlar, biraz da adettendir. Muhazakârlığın, daha çok siyasî kutupta konumlanmış bir duruş olduğu bilinir; insanların değil, toplulukların dili olduğu sanılır. Bu sebeple muhafazakârlığın lafı geçti mi, yukarıdakine benzer veya yakın şeyler söylenir. Ancak ben, muhafazakârlığın; benim, senin, başkasının varoluşsallığını ele veren bir insanlık durumu olduğunu düşünüyorum. Şu veya bu düşüncedeki insanlar farketmez, hepimiz muhafazakârız. Yok birbirimizden farkımız; var olmak ve var kalmak kaygısını taşıyoruz. İçine doğduğumuz hayatın kendisi bizi 'muhafazakâr' kılıyor. Bizi kemirip duran 'zaman'a ve sonunda hepimizi kucaklayan 'ölüm'e karşı, kendimizin ve bizimle ilgili şeylerin muhafızı kesiliyoruz.

Hayat ilk önce 'hayret' duygumuzu kışkırtan bir şey olarak kendini hissettirir. Aklın izah etmekte ve sırrına vakıf olmakta aciz kaldığı kozmosun içinde tanıştığımız hayatta, karşılaştığımız her yeni şey, bizi kuşatan ayrıntıların hepsi, bin bir soru sordurur. Kendi içinde düzenli, sebepli, anlamlı sonuçları olan bir

işleyişe sahip kozmosun imkanlı kıldığı hayat, insana karşıt duygular yaşatır; 'sevinç'ten ve 'acı'dan oluşan buketler takar göğse. Her bir şey bizi hayata götürür, ona ekler, onunla ilgili kılar. Çocukken anne ve babamız her şeyimizdir; onlardan ayrı geçirdiğimiz zamanlar yüreğimizi burkar, ağlar, kollarına atarız kendimizi. Büyür; başkaları, çok şey yüreğimizde yer edinir. Doğan güneş, yağan yağmur, uçan kuş, bir çınar ağacı gölgesi, sıcak bir mekân, bir ev, sevdiğimiz insan, uzak bir şehir, hülyalarımızı süsleyen bir ülke, okumaktan haz duyduğumuz kitaplar; şiirin, müziğin, bütün bir sanatın içimizde ördüğü duyarlıklar, çok şey bizi hayata bağlar. Bağlılıklarımız hayatımız olur; geçirdiğimiz mevsimleri, yaşadığımız yılları bu 'bağ'larla renklendiririz.

Gün geceye karışır, mevsim katarları geçer, yıllar birbirinin üzerine biner. Akrep ve yelkovanın yarışında geçip gittiği hissedilen zaman bize bir 'geçmiş' kurar. Yaşadığımız bir şey olarak bir 'geçmiş'... Buna ilgisiz kalamayız; unutamadığımız 'an'lar, o 'an'ların kahramanı şeyler zihnimizin kıyılarına vurur, eski bir fotoğraf gibi gelip kalbimizin ucuna ilişirler. Bizden kopmuş birer parça olan o 'an'lar, hüzün giyinmiş eski bir dost olarak 'geçmiş'i bize taşırken, şimdiki zamanın da geçip gittiğini ve yarın onun da 'geçmiş' olacağını hissettirir.

Şair haklı, bize en çok hüzün yakışıyor. Çünkü artık elimizden çıkıp gitmiş bir 'geçmiş'imiz var. Hatırlanmakla bugünümüze karışsa da, o yine de 'yitik zaman'dır. Ve 'yitik zaman'ı olan herkes bilir ki, 'eldeki zaman' da yitecektir. Bu biliş ve hissediş, insanı tedirgin eder, hüzünlendirir; derinden, çok derinden, kalmak, sadece kalmak ister. Ancak zamanın durdurulamayacağını da bilir, sürekliliği olan adımlarla 'ölüm'e yürüdüğünü farkeder. Ölüm ki, ayrılmaktır, insanı hayata ilikleyen o kışkırtıcı 'bağ'lardan sıyrılmaktır. Doğan güneşi, mavi denizi, yağmurun tıpırtılarını, hülyalı sevdaları, ebem kuşağı özlemleri geride bırakmaktır. Ötesi bilinmez olandır ölüm, bilinmeze açılan kapıdır.

Ölüm; dipdiri, şüphesiz, hakkından gelinmeyen bir şey olarak insanın karşısına dikilince, insan, ölümle çözülemeyen, ondan sonra da varlığını sürdüren bir şeye dönüşmek ister. Kendisi küle dönüşse de, toprağın altında çözülse de, varlığını, ismini ve hikayesini sürdürecek bir iz bırakmaya çalışır. Schopenhauer, Eric From ve diğer bazı düşünürler, 'aşk' bağlamında konuşurlarken, üreme güdüsünü, insanın 'hep var olma' düşüyle izah ediyorlar.

Evet ölüm, kurucu bir öğedir; insanı ve hayatı o belirler. Bundan olsa gerek, Hegel, tarihin, 'insanın ölümle ne yaptığı'nın bir kaydı olduğunu söyler. Zygmunt Bauman, '*Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Strateşileri'nde*, insanlık tarihini, insanın bütün çabasını, aklın inşa ettiği uygarlıkları, sanatın kurduğu bir dünyayı, düşüncenin ürünlerini, 'ölüme rağmen var olmak çabası'yla izah ediyor. Mesela 'kültür' denen koca evren... İnsanlığın birikimi olan kazanımlar; felsefe, sanat, teknoloji, siyasî düşünce tarihi... Bunların hepsi, insanın hayatta bulunuşuna, yaşadığı hayatı anlamlı kılmaya yönelik bir çabadır. Hem bir anlam kurma hem de ölümü gizleme, onu unutturma çabası. Bauman'ın bu bağlamda söyledikleri, insanın çaresizliğini ele veriyor: '*İnsan kültürü, bir yandan, insan yaşamına anlam katmaya yönelik olağanüstü bir sürekli çabadır; öte yandan, bu anlamın iyileştirilemez ölçüde ikincil ve hassas özelliğinin farkına varılmasını ısrarla önleme çabasıdır.*' Elias Canetti ise, 'başkasını öldürmek' olan 'öldürme'yi, yani savaşı bile, insanın trajik bir biçimde 'hayatta kalmak' isteğiyle açıklıyor: "*Hayatta kalma arzusunu utanarak da olsa, kaçınılmaz biçimde aşılayan olumsuzculuk, en göze batar biçimiyle savaş sırasında açığa çıkar: O zaman ilan edilen amaç 'kayıplarımızı en aza indirmektir' ve herkes, bunu dile getirmekten çekinse de, bu en aza indirmenin, savaş hattının öte yanındaki ölü sayısını arttırmak anlamına geldiğini bilir. 'Sizin ve sevdiklerinizin öldürülmemesi için öldürün.' Sava-*

şın ilan edilmesi, hayatta kalma arzusunun 'normal' zamanda yarattığı suçluluk ve utanç duygusunun askıya alınması demektir." Savaşın, yani 'hayatta kalma arzusu'nun, 'devletler, uluslar, ırklar, sınıflar arasında sınırlar oluşturmaya ve bu sınırları koruma'ya yaradığı söylenir.

Muhafazakârlık 'saçma' mıdır?

Her şeye rağmen hayat sürüyor, insan doğuyor ve ölüyor. Var olmak ve var kalmak, kendini muhafaza etmek, ölümü aşmak kaygısı, insanın varoluşsallığını belirleyen temel bir durum. Bu kaygı, ayrım gözetmeksizin bütün insanları kuşatıyor. Kendine ve içine doğduğu hayata yoğunlaşan her insanın beklentisi, ölümlülük içinde ölümsüzlüğü kurmaktır. Çünkü ölümsüz olanı istemek ve bunu dilemek vazgeçilmez bir arzudur. Ancak dünyada bunu kurmarın imkânsız olduğu da ortadadır. Bu sebeple 'ölümsüzlüğü' burada gerçekleştirmek çabası, derinden derine 'saçma'nın altını çiziyor. Yoğun bir çaba, derin bir 'anlamsızlığı' çoğaltıyor. Ölümü aşmak mümkün olmadığına, zamanın aşındırmadığı bir uygarlık ve başka bir şey inşa edilemediğine göre, burada 'ölümü aşma çabası', 'saçma' değil de nedir?

'Ölüm'e dair tezler geliştiren, ama tam da söylediğimiz 'saçma'ya örnek teşkil eden iki söylem var: Modernizm ve postmodernizm... Modernizm, ölümü doğuran sebepleri ortadan kaldırmakla 'ölümlülüğü' aşabileceğini sanarak, Bauman'ın ifadesiyle 'ölümlülük' üzerinde yapı-bozuma gitmiştir. İnsanlar böylelikle yanıltılmıştır. Modern tıp, hastahane ve doktorlar, ölümle mücadele eden kahramanlığın modern unsurları olmuştur. Hastalıkla pençeleşen insanlar kendilerini modern tıpa, beyaz önlüklü doktorlara ve teknolojinin son ürünleri makinelere teslim edip umutlanırken, dışarıdaki yakınları da hep bir mucizenin gerçekleşmesini beklemişler. Ölümü doğuran sebepler (kanser ve diğer ölümcül hastalıklar) giderildiğinde, ölümün gerçekleşmeyeceği

sanılmıştır. Modernite 'ölümlülüğü' bu şekilde yanlış okuyarak onu bozarken, postmodernizm işe tersten başlamış. 'Ölümsüzlüğü' düşleyen insanlara bunun bir hülya olduğunu söylemekle umutsuzluğu çoğaltırken, 'Dünü ve yarını unut, çünkü yoklar. Sadece bugün var, onu yaşa!' diyerek de, hayatı gelip geçenin içine tıkmış ve onu yoksullaştırmıştır.

Modern ve postmodern söylemin ölüm karşısındaki kaçamakları, (evet tam anlamıyla kaçamakları) işe yarar değildir. Değildir çünkü, ölüm insanları yoklamaya ve içlerini burkmaya devam etmiş ve ediyor. Çözüm başka yerdedir; ölümü kabullenmek esastır. Ölümün soluğundan kurtulamayacak olanı 'muhafaza' etme çabası anlamlı olmadığına göre, en iyisi ölümü yeniden tanımlamaktır. Zamanın ruhunu kavramak, varlığın dilini çözmek ve kendimizi kozmosa uyarlamak yani... Doğanlar doğuyor ve ölenlerin de önüne geçilemiyor. O halde en akıllıca olanı, doğanların getirdiği taze sözlere ve ölenlerin geride bıraktığı anlamlı sorulara kendimizi açmaktır. Hayat ve ölümün iç içeliğinden, yaşanılır bir adayı doğurabiliriz.

Temel yanılgı, 'ölümün her şeyi bitirdiği' kaygısından doğuyor. Ya ölüm böyle bir şey değilse!... Unamuno 'ölüm'e yoğunlaştığı '*Yaşamın Trajik Duygusu*'nda, 'insan, cehennem bile olsa, sürekli var olduğu bir yer ister' derken, Said Nursi'nin *Haşir Risalesi*'nde insanın 'ebeddiyet arzusu'ndan hareketle vardığı sonuçları haklı çıkarıyor. Evet, ölüm bir son değildir. Çünkü Allah 'sonsuzluğu' vermek istemeseydi, 'onu istemeyi' vermezdi.

Aşk olmak

'Biliyor musun asıl neye üzülüyorum, aşkı da getirip sonunda virüse bağlayacaklar,' diye ümitsizce mırıldandı Emin, 'felakete bak, aşk bu diye, önümüze bir formül yazıp koyacaklar yakında. Düşünce ne soğuk şey... Böyle şeyler olmadan çekip gitsek şu dünyadan diyorum.'

Ormanda Ölüm Yokmuş

'Efendim, aşkın gözü kördür!' Bunu kim söylemiyor ki? O kadar eski ve o kadar genel bir yorum... 'Sahiden öyle... Aşk başkalaştırıyor' dersiniz, 'aşkın gözü kördür' diyene. 'Hadi be!' deme şansı vermez size aşk. Ancak bu yorum beraberinde bir soruyu da sorduruyor:

Nasıl bir kördür, aşkın gözü?

Aşk tarife sığmıyor, onu formülleştirmek can sıkıcı. Latife Tekin'in roman kahramanı gibi düşünüyor ve aşka tarif getirmekte sıkıntı çekiyorum.

Aşkı formülleştirmek onu bir tüketim nesnesine dönüştürmek gibidir.

İnsanın sevgi halidir aşk; kinin, açgözlülüğün, kaba kuvvetin sustuğu bir gönülde ve zaman aralığında filizlenir. Aşkı kar-

şı cinsle ilintileme basitliğine düşmeden söylüyorum: Hayatın içinde bir duruş biçimi; bütün bir varlıkla kurulan diyalogdaki dildir aşk. Aşk olmak, aşkça durmak, aşkça yaşamaktan bahsediyorum. Var olmak ve var kalmak gibi bir şeyden...

Aşkın gözü dünyayı değil dünyevîliği görmez, iktidara pas vermez.

İnsan aşkla kendi sınırlarını zorlar, kalbin yaslandığı iklime sıçrar; orda yolculuk eder. Çok şey görür, hisseder bu yolculukta. Yüreğine turfanda ürpertiler düşer... Taze, gün yüzü görmemiş mahrem sözler asılır diline... Genişlediğini, gökkube altına sığamaz hale geldiğini hisseder. Onu kuşatan gerçeklik canını acıtır, eşyaya yabancılaşır, sürgünlük yaşar bir ömür boyu...

Ne yazık ki şimdilerde 'aşk dili'yle konuşulmuyor, gönülden uzak çelimsiz bir hayat yaşanıyor. Kalpten bakılmıyor. Dünya ve dünyaya ait her şey vazgeçilmez kabul ediliyor. Başarmak; başarılı olmak; çok kazanmak; çok üretmek; çok tüketmek; büyük, büyük bir adam olmak; uluslararası platformda kendinden söz ettirmek, bu zamanların bir rüyası...

Bu çağ küçük sevinçleri, azla yetinmeyi, mütevazılığı, yardımlaşmayı (çünkü geri düşenlere yardım etmek, hem zaman kaybı hem de maddî kayıp anlamına geliyor), dolayısıyla bir anlamda fedakârlık olan aşkı lanetliyor. Çünkü üst sıraya yükselmek, bir numara olmak daha önemlidir. Herkes kendini önceliyor; 'başkasının canı cehenneme!' diyor.

Aşk derken; insanın kendine eğilmesinden, kendi üzerinde düşünmesinden söz ediyorum. İnsan gönlünü dinlesin, zihnini beslesin, içindeki kötüyü sustursun, iyi biri olsun diyorum. Kendini bu dünyanın, dünyanın içindeki her şeyin sahibi olarak görmesin... İnsanların, eşyanın hukukuna tecavüz etmesin...

Murathan Mungan, '*Bir aşk birçok aşktan yapılıyor*' diyor.

'Birçok aşk' derken neyi kastediyor?

Varlığı oluşturan çok şeye duyulan aşkı mı, yoksa karşı cinsten birçok kişiyle yaşanan birlikteliği mi?

İnsanın yanılgıdan, yani kibirden kurtulmasında aşkın katkısı vardır çünkü ancak aşk durumunda varoluşsal sorular insanın başına üşüşür.

Pozitivizm ve seküler duruş o kadar yaygın ki, topyekûn bir aşk çarpmasına ihtiyaç var. Sosyal psikolog Otto Rank, 'Tanrı'dan yoksun kalan çağdaş insan için aşk bir imkân olarak duruyor' diyor. Aşkın olandan yoksun insan, karşı cinse duyduğu aşkla, aşkınsızlığın kendisinde oluşturduğu boşluğu doldurmak istiyor. Ruhunun ikizini bulduğunda, sanıyor ki, kendisini rahatsız eden boşluk duygusu giderilmiş olacak. Ancak görünen hep o ki, her 'aşk ilişkisi' sonrasında bu boşluk dolmuyor, duyulan susuzluk daha da azıyor. Adayda isabet edilmediği düşünülüyor ve bir kez daha aşk bekleniyor. Yeni adayın yolu gözleniyor böylelikle. O da geliyor, ancak yine olmuyor. Mungan bu durumdan bahsediyor. Her yeni aşkın, bir önceki ilişkinin dolduramadığı boşlukları karşılayabileceği yanılgısına işaret ediyor.

Yaşanan birçok 'aşk'a rağmen dolduramadığımız o iç boşluğumuz aşkın olana uzaklığımızın altını çiziyor. Aşkın olanla irtibatımız zayıfladığı için sahiden âşık da olamıyoruz. Bugünkü 'aşk ilişkileri', karşılıklı bir alış-veriş görüntüsünü veriyor. Aşktan çok, serbest piyasayı ilgilendiren bir görüntü bu... Samuel Beckett'in Aşksız İlişkiler kitabını okurken, 'Olur mu aşkı, aşkından bihaberin?' demiştim. Hâlâ öyle düşünüyorum.

Nietszche, '*Kadınlara ilişkin ancak erkekler konuşabilir*' diyor.

Bir kadının kötü olduğunu söyleyebilmek için bir erkeğin canının yanmış olması mı gerekiyor?

Nietzche'nin kadınlarla sorunu olduğunu biliyorum. Salome'yle yaşadıkları mesela... Nietzche'nin cümlesine benzer çok şey okuyabiliriz başkalarından. Mesela Pavese... Diyor ki:

'*Bir kadın, eğer budala değilse, eninde sonunda bir insan yıkıntısı ile karşılaşır ve onu kurtarmaya çalışır. Kimi zamanda başarır bu işi. Ama bir kadın, eğer budala değilse, eninde sonunda akıllı, sağlıklı bir adam bulup onu bir yıkıntıya çevirir. Her zaman başarır bu işi.*'

Tabii ki bunlar her ilişki ve insan için geçerli olmayabilir. Çünkü Nietzche'nin cümlesini şöyle de okuyabiliriz:

'Erkeklere ilişkin ancak kadınlar konuşabilir.'

Pavese'nin cümlesi için de aynı şey geçerli.

Aşkın 'zor'u var

İsmet Özel, *Bir Yusuf Masalı*'nda, aşkımızın başkalarının aşkıyla başladığını söylüyordu. Hikâyemiz de öyle... Hayatımız başkalarının hikâyeleriyle başlamıyor mu? Onların hikâyesi olmadan varlığımız mümkün olmuyor.

Sonuçta hepimiz anne ve babalarımızın hikâyelerine eklenmiş değil miyiz?

Evet, anne ve babalarımızın hikâyesinin sonuçlarıyız.

Kendi hikâyemi anlatmak istiyorum. Daha doğrusu anne ve babamın hikâyesini…

…

Babam daha vefat etmemişti.

Toprağın, suyun havanın düşen cemrelerle yumuşadığı, iç kıpırdanışlarla nisana, bahara ve dirilişe hazırlandığı soğuk mart günleriydi.

Babam annemlerleydi; geçit vermeyen coğrafyanın arkaik sertliğinin aksine, naif yüreğinden akıttığı duyarlıkla kardeşlerimi kucaklıyordu.

Uzaklardaydım...

Babama, annem ve kardeşlerime yakın olmayan bir yerde... Anne ve babalarından uzak bir mesafede öğrenim gören yüz kadar öğrenciye rehberlik yapıyordum. Ben, yirmi yaşlarında bir

delikanlı... Onlar, annelerini özleyen yüz kadar çocuk... Biz uzakların çocukları...

Çocuk denecek yaşta ayrılmıştım ailemden. Ortaokul ve liseden sonra, üniversite için de uzaklaşmıştım onlardan.

Alışmıştım buna, bizimkileri çok da fazla merak etmiyordum bu yüzden. Babam vardı çünkü... Daha doğrusu farkında değildim babamın; benim için, annem ve kardeşlerim için ne ifade ettiğini, neyi karşıladığını, nasıl bir boşluk doldurduğunu bilmiyordum.

Babasız günlerin içine düşen çocukların kırgınlıklarına, hüzünlerine, haylazlıklarına, hesapsız sevgilerine tanıklık ediyordum o günlerde. Okula gidiş gelişlerinde, etütlerde, günün çoğunda onlarlaydım.

Üniversiteye devam eden biri olarak biraz ağabey, biraz da öğretmendim. Seviyordum onları ve tabii ki seviliyordum. Yemekhanede, yurt binasının şurasında burasında elinden kitap düşürmeyen bir üniversite öğrencisine gizliden gizliye hayranlık beslediklerini hissediyordum. Sadece bu yüzden, kitaplığımdan ne çok kitap okumuşlardı.

Ne yazık ki babamı çok fazla tanımıyordum. Çocukluğumda dolaşan küçük, ama şimdilerde önemini kavradığım birkaç görüntüyle biliyordum onu. Babamı görmediğim o uzun öğrencilik yıllarında kardeşlerimin üzerine ne çok titrediğini; çok da fazla tanımadığı insanlara, ihtiyaç sahiplerine ne çok yardımlar yaptığını; alabildiğince saf yüreğinden nasıl da güzellikler uçurduğunu sonraları öğrenecektim. Dedim ya, çok zaman önce uzaklara yolum düşmüştü.

Sonuçta babamdı... Narin omuzlarında çocukluğumun iklimini taşıyan o birkaç görüntü onu bilmem için yeterliydi.

Hiç unutmam... Oruçların uzun yaz günlerine rastladığı yıllardı. Bayıltan sıcaklarda, yakıcı güneşin altında oruçlu oruçlu

çalışan insanların iftar saatini bekleyişlerini şimdi gibi hatırlıyorum. Hemen hepsi, köyümüzün dibinde akan küçük bir ırmağın sağına soluna yerleşen yeşilliğine, kavak ve ceviz ağaçlarının gölgesine atarlardı kendilerini...

Köyümüzde elektrik yoktu... Babam, her akşam iş dönüşünde ilçeden beraberinde getirdiği buz kalıplarını anneme yaptırdığı ayranın içine atar, iftardan az bir vakit önce de ibriklerle köylüye dağıtırdı. Ne çok severdi babam... Annemi, bizleri, insanları, hayatı... Üniform bir ciddiyetin içinde kasılan yüzleri, eksik olmayan gülüşüyle yumuşatırdı. Çok sevilirdi babam, çok...

Kışın son, martın o bildik soğuk günleriydi. Takvimler, on sekiz mart bin dokuz yüz seksen yediyi gösteriyordu. Sanıyorum radyo haberlerinden kulağıma çalınmıştı: Mardin'de, Irak'ın içlerine kadar uzanan ipek yolunda trafik kazası olmuştu... Yirmi kadar ölü vardı...

O saate kadar kimlikleri tespit edilememişti. Annemleri niçin aramamıştım, şu an hatırlamıyorum. Hayatımı bütünüyle değiştiren acı haberi sonradan öğrenecektim. Kaldığım öğrenci yurduna postacının getirdiği telgrafta, babamın ağır hasta olduğu, beklendiğim belirtiliyordu.

Mart'ı yarılamıştık, fakat ne yazık ki nisanın içinden bakmayacaktım o andan sonra. O güne kadar Eliot'u okumamıştım. Ama ne farkeder, nisan zalim bir aydı işte...

Yirmi dört saat süren o uzun yolculukta neler düşündüğümü, buna nasıl katlandığımı hiç sormayın. Her şeyi biliyordum; kış daha yeni başlıyordu benim için...

Babam yoktu artık!

Anneme ne diyecektim? Nasıl dayanabilirdim, babalarını yitiren kardeş yüzlere?

Ağlamıyordum bile...

Köyün dışında karşılanmıştım. Annemlerin dedemlerde olduğunu söylemişlerdi bana. Yanında geçtiğimiz mezara bakamamış, boynum bükük dedemlere yürümüştüm. Daha merdivenlerden çıkar çıkmaz geldiğimi öğrenen annem ağlamaya başlamıştı. İsmim geçiyordu ağıtlarında...

Hayır, annemin kaldığı odaya girememiştim. Belki de engellenmiştim. Taziyeye gelenleri ağırlayan büyük odaya yönelmiştim... Salona girişimle herkes ayağa kalkmıştı.

Babası ölen delikanlıydım ben...

Başımda gezinen ellerin sahipleri başsağlığı diliyorlardı birer birer.

Evet, babam yoktu artık...

Annem ve dört yaşlarındaki kardeşim Ezbihan'la birlikte on nüfus kalmıştı geriye... Sadece bu kadar değil tabii ki... Derin bir boşluk... Ağır bir hüzün... Önümde uzayıp giden inişli çıkışlı uzunca bir yol...

Altında fay hatları geçen bir hayat...

Ah ve vah'lar...

Çok fotoğraf...

Rahat bırakmayan anılar...

Ve daha başka şeyler...

...

Uzun bir zaman geçti aradan. Çok şey yaşadım/yaşadık bu süre içinde. Babamsız... Yalnız... Evet, yetimce...

Annem bizden, biz annemden, her birimiz diğerinden, hepimiz, gizli gizli babamı özlüyorduk...

Bir gün, benim de yazı yazdığım gazetenin çocuk sayfasında Ezbihan'ın babama hitaben yazdığı mektubu okuyunca bunu

farkettim. 'Baba, seni nasıl özledim bilsen...' diyen Ezbihan devam ediyordu:

'Baba kelimesi kulağa ne hoş geliyor. En önemlisi kalbimize... Ben bu kelimeyi çok az kullandım, çok az 'baba!' dedim. Dört yaşlarındaydım babamı yitirdiğimde...'

...

Annem bu yüzden siyah giyer hep!

On dört yıldır siyahın gölgesinde yaşar.

Babamın vefatından bu yana sevinçleri, heyecanları, hırçınlıkları siyahın içinden geçer.

Asude bir mevsiminin çizgilerini taşıyan tebessümler, onun yüzünde hazanın rengini alır.

Evet, annem siyah giyer!...

Siyahın dışında her renge belli bir mesafeden dokunur. Kırmızı, yeşil, pembe, mor.. soluk bir yüzle görünürler üzerinde.

Oysa annem siyah giymezdi; köyün en iyi, en renkli, en güzel giyineniydi.

Gülerdi, çok gülerdi. Kahkahaya kaçan tebessümleri, anın ortasında patlayan konuşmaları, pazarlıksız duruşu, feodalitenin dar mı dar katı mı katı çerçevesine sığmazdı. Uzayıp giden meralarda koşuşup duran koyun kuzular kadar acemi, ama bir o kadar da pervasız yaşardı.

Annem babamı çok severdi.

Babam anneme âşıktı.

Ben ve kardeşlerim, tiyatral bir ciddiyeti muzip çocuklar gibi sabote eden annem ve babamın, yani aşkın çocuklarıydık.

Yorgun bir coğrafyanın zahmete yazgılı kadınları beylerine, babamın anneme olan aşkını anlatırlardı. Bilmem kaç kuşak öncesinden alıntılanan soğuk yüzlü bir ciddiyeti giyinmiş babalar,

babama tebessüm ederlerdi. 'Bak bu kocaman adama, hâlâ çocuklar gibi pervasız!' der gibiydiler. Ama biliyordum ki babamı seviyorlardı; yoksunu oldukları bir duygu zenginliğini cömertçe harcayan bir adamı, gizli de olsa alkışladıklarını hissediyordum çocuk kalbimle. Babamla birliktelikleri onları mutlu kılıyordu. Evimiz misafirsiz kalmıyordu bu yüzden.

Annem köyün en mutlu kadınıydı... Babamı seviyordu...

Çok az kadının cesaret ettiği bir duruşun içindeydi. Babamın yüreğini inciten dedemle, yani babasıyla yıllarca konuşmadığını hatırlıyorum. Uzun bir zaman dayımlara gitmemişti; doğup büyüdüğü evin merdivenlerinden yukarı doğru çıkmamıştı. Babamın yanı başında yerini alarak yüreğine sahip çıkmıştı.

…

Annem siyah giyer!

Çünkü babamı seviyor; on dört yıl önce bir bahar sabahında yitirdiği sevgili eşiyle yaşamaya devam ediyor.

Bir bahar mevsimiydi... Toprak bin bir renkle örtülmüştü... Babam, bir başka ülkeye uzanan karayolunun sağına ve soluna yayılan kır çiçeklerinin arasında son nefesini vermişti. Karanlık basmıştı o gün annemin yüreğini... Ve o günden bu yana hep siyah giyer; babamın ölümünü hatırlatır ona siyahın dışındaki her renk.

…

Annem siyah giyer!

Ama siyah düşünmüyor, siyah yaşamıyor. Doğduğu, büyüdüğü, babamı yitirdiği coğrafyanın uzağında bir yerde hâlâ beni şaşırtıyor. Evi misafirsiz kalmıyor; onu seven dostları, hayatın içindeki muzipçe duruşundan tebessümlü vakitler koparmak için kapısını çalmaya devam ediyorlar.

Annem siyah giyer, ama siyah yaşamıyor!...

Vedasız uçan kuş gibisin

'Ey sevgili, en sevgili!' Şairin sonraki sözünü söylemeyeceğim. Bu sana haksızlık olur ey ramazan! Sevenlerin gündüzünü gece yapan nazlı sevgililer gibi, karalar bağlatmıyorsun. Nazlı olmaman, değerini, sana olan özlem ve arzuyu eksiltmiyor, aksine her seferinde daha çok bekleniyorsun.

Seninle olan buluşmaların sayısı arttıkça, sevgililerinin gözünde daha çok büyüyorsun. Kuru kara bir Leyla'ya olan sevgi vuslatla eksilirken, her gelişinle sevgin daha da gürleşiyor. Geçmiş zaman gelişlerine gönlünü kaptıranlara, bugünkü gelişlerinle, daha çok 'hey gidi günler!' dedirtsen de, yine de iyi geliyorsun.

Sevenlerini yanılttığını hiç görmedim. Godot'yu bekleyenler gibi, cevapsız kalan soruların boşluğuna düşmüyorlar. Çıkıp geliyorsun her sefer. Sensizlikte soğuyan kalpleri gelişinle ısıtıyor, yeniden onlara bir dirilik katıyorsun. Sana o kadar inanıyorlar ki, üç ay öncesinden yolunu gözlüyorlar.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da geldin. Karların düştüğü bir zaman aralığında kapıları çaldın. Gecelerimize, alışkanlıklarımıza, sözlerimize, niyetlerimize dokunuşunla bir başka şeye dönüştük. Kalbimiz daha çok konuşmaya başladı, susup onu dinler hâle geldik. İçimizdeki iyiliklerin köklerine su yürüdü. Hafif bir serinlik yayıldı içimizde. Bakışlarımızı dıştan içe çevirdik. Derinlik kazanan bakışımız bir başka evrenin kaygılarına tutul-

du. Metropollerin kalabalığında yankılayıp duran sesinle, gözlerimize çaldığın aydınlıkla yollarımız kısaldı; günlerimiz başkalaştı; işlerimiz kolaylaştı. Her sahurda ellerinle okşanan gönüllerimize iftar öpücüğü kondurdun. Sofralarımızdan, nefsimizle olan mücadelede galip gelmiş olmanın sevinciyle kalktık. Her yenilenen sahurda sana daha çok yaslandık.

Çocukluğumu, o zamanki gelişlerini, yakıcı bir güneşin altında nefsin dayatmalarını, kendini dayatan susuzluk ve açlıkları hatırladım. Zor birlikteliklerdi... Seninle olmak, çok daha fazla bedel gerektiriyordu. Ondan mıdır nedir, geçmiş zaman gelişlerin, çok daha fazla derinden hissediliyordu. Galiba bundan olsa gerek, o mevsimlerde seninle olanlar, bugünkü gelişlerinle tatmin olmuyorlar.

Sanki haklılar. Gelişinle gidişin bir oluyor!

Söyler misin, niye böyle oluyor?

Niçin bu kadar kısa tutuyorsun birlikteliğini?

Sana yakın kalpler taşımıyor muyuz yoksa?

Sözlerinle konuşmayan zamanların çocuklarıyız. Şairin dediği gibi:

'*Son sözlerinmiş meğer/Kırgın ve küsmüş gibi yeryüzü alfabesinden/Çekilen ses/Yarım yamalak vedasız uçan kuş*' gibisin.

Aralık(t)a veda

Nisan ayında, gözlere bir resmigeçit heyecanı katan diri mevsime dair ne çok şiir ve deneme okudum. Eliot'tan ödünç aldıkları tanımlamayla nisana, 'ayların en zalimi' diyorlarsa da, iyimserlik yayıyorlardı.

Ve eylül...

Nisan'dan sonra deneme ve şiire en çok konu olan ay... Bütün düşlerin sarıdan kızıla kaçtığı bu ayda şairleri hüzün basar. Puslu şehirlere düşen yapraklarla birlikte gönüllerde hazan yaşanır.

Nisan ve eylül, yazılı metinlere renklerini taşıdıkları için şanslılar. Bir ay var ki, en azından bu iki ay kadar niye şanslı olmadığına hayıflanırım. Eskiyen yılın üzerine kapanan bir kapı olurken, aynı zamanda insanı yeni bir yılın da kapısına bırakan Aralık ayı için, niçin çok az şey yazıldığını hâlâ anlamış değilim.

Aralık, yeni satın aldıkları evin heyecanıyla sarhoş sahipleri tarafından alelacele terk edilen eski bir evin muamelesini görüyor. İnsan Aralık'ta yeni yılın kapısını aralamanın heyecanıyla o kadar meşgul ki, hangi ayda olduğunu bile hatırlamaz. Eprimiş bir paltoyu üzerinden sıyırır gibi Aralık'tan kurtulmak ister insan; yeni bir libasa hazırlanan bedenin heyecanı içinde onu bir köşeye bırakır.

Cenazesinde şenlikli bir kutlamayı vasiyet eden ölümcül bir hasta gibidir Aralık. Güle oynaya ve tatlı bir telaş içinde uğurlanıyor. Eskiyen yılın, kaç sayfa olacağını bilmediğimiz biyografimizden yırtılan bir sayfa olduğunu düşünmeden... Kopan sayfada yaşanan onca hatırayı unutarak ve takvimde görünüveren yeni yılın çizilmemiş beyaz sayfalarının karşımıza neyi çıkaracağını bilmeden...

'Eski'den kopuş ile 'yeni'yle buluşma arası bir yerde gibiyiz yılbaşında, 'aralık'ta ara bir yerde... '*Buharla sarmalanmış mahzun bir tren garı gibi yılbaşı...'* der Can Dündar. *'Her Aralık sonunda o gara gidip bekliyorsunuz... Kimi zaman dönüşü olmayan bir yolcuyu uğurlamanın hüznü, kimi zaman hasretle beklenen bir dostu karşılamanın sevinciyle...*'

Çocukluğumun Aralık sonlarını, şamatayla geçen yılbaşlarını düşünüyorum. Yeni bir yıla girmiş olmanın neşesi, biraz daha büyümüş olmanın gururu ve eskiyen yılın içine bırakılan çocuk yüzlü hatıralar geliyor aklıma...

Tabi geride kaldı o yılbaşılar!

Şimdilerde gözlerim, istasyona girmek üzere olan trende olmakla birlikte, istasyondan çıkış yapan trenin vagonlarına bıraktığım izleri düşünüyorum.

Sesimi, kokumu, gençliğimi, hatıralarımı...

Muzaffer Kale'nin şiirinde olduğu gibi:

Gürültüyle bir tren geçer insanın
Kırk yıllık uçurumlarının kenarından,
Boynumuzu raylara uzatır bakarız
Uzaklaşmakta olan gençliğimize..

Hüzün basıyor beni.

Yeni trenin de, bir süre sonra istasyondan çıkış yapacağını bilerek yaşıyorum Aralık sonlarını...

Ve şimdi bir kez daha Aralık ayının sonlarındayız...

Yine o puslu istasyon...

Uğurlamak üzere olduğumuz yılın son vagonunda, yorgun giysilerden sıyırdığımız bedenimizi, istasyona girmek üzere olan yeni yılın getireceği giysilere hazırlıyoruz.

Ömrümüzden bir yıl düşmek üzere...

Şair, '*Vedalar, yitirdi anlamını / araya doldu, beyaz boşluklar' diyor.*

Vedalarımız şairinkine benzemesin!...